

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÖĞRENCİSİ OLAN OKUL
ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BECERİLERİN ÖĞRETİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**
Yüksek Lisans Tezi

Başak SAY
ESKİŞEHİR 2024

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÖĞRENCİSİ OLAN OKUL
ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BECERİLERİN ÖĞRETİMİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Başak SAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Erken Çocuklukta Özel Eğitim Yüksek Lisans Programı

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran 2024

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Başak SAY'ın "Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Öğrencisi Olan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sosyal Becerilerin Öğretimine İlişkin Görüşleri" başlıklı tezi .../2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Özel Eğitim Anabilim Dalı Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programında, Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR

Üye Doç. Dr. Nuray Öncül

Üye Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ-KARTAL

Üye

Prof. Dr. Saime ÖNCE

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü Müdürü

ÖZET

OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÖĞRENCİSİ OLAN OKUL ÖNCESİ ÖĞRETMENLERİNİN SOSYAL BECERİLERİN ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Başak SAY

Özel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Çimen Acar

Araştırma okul öncesi dönemdeki otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocukların öğretmenlerinin çocukların sosyal becerilerine ve sosyal becerileri öğretimine ilişkin görüş ve önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 2022-2023 eğitim ve öğretim yılında İstanbul ilinde okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan ve sınıfında OSB tanılı öğrencisi olan 16 okul öncesi öğretmeni katılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşmeler ve araştırmacı günlüğüyle toplanmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre OSB olan çocuklar en fazla akranları ile iletişim kurma ve sahip olduğu problem davranışlar konusunda güçlükler yaşamaktadır. Öğretmenler OSB olan çocuklar için genellikle iletişim kurma, oyun oynama ve oyuna katılma, akran gruplarına dahil olma becerilerini hedeflemektedir. Öğretmenler sosyal becerilerin öğretiminde öğrencilerin sahip olduğu problem davranışlardan dolayı güçlük yaşamaktadır ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek için aile ile iş birliği, öğretmenlerden destek alma, farklı yöntemler deneme gibi çözümler denemişlerdir. Öğretmenler OSB olan çocuklarda bir yıllık eğitimden sonra ilerleme kaydedildiğini, bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilmediğini belirtmişlerdir. Bazı öğretmenler de OSB olan çocuklarda az da olsa bir ilerleme kaydettiklerini, bazı öğretmenler çocuklarda ilerleme kaydedemediklerini belirtmiştir..

Anahtar sözcükler: Sosyal beceriler, Okul öncesi eğitim, Otizm spektrum bozukluğu, Otizm spektrum bozukluğu ve sosyal beceriler

ABSTRACT

OPINIONS OF PRESCHOOL TEACHERS WHO HAVE STUDENTS DIAGNOSED WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER REGARDING THE TEACHING OF SOCIAL SKILLS

Başak SAY

Department of Special Education

Anadolu University, Institute of Graduate School, June 2024

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Çimen Acar

The research was conducted to determine the opinions and recommendations of teachers of preschool children with ASD regarding children's social skills and teaching social skills. 16 preschool teachers who worked in preschool education institutions in Istanbul in the 2022-2023 academic year and have students diagnosed with Autism Spectrum Disorder in their classes participated in the research. This research carried out with the qualitative research method. The data of the research was collected using interview, observation and document review methods. The data of the research was analyzed using the descriptive analysis technique. Themes were created as a result of semi-structured interviews with teachers. According to the findings of the research, students with autism mostly experience difficulties in communicating with their peers and problem behaviors. The teacher generally targets the skills of communicating, playing and participating in games, and inclusion in peer groups for students with autism. Teachers have difficulties in teaching social skills due to the problem behaviours of the students and they have tried solutions such as cooperation with the family, getting support from teachers, and trying different methods to overcome these difficulties. Teachers stated that progress was made in children with ASD after one year of education, but not at the desired level in some skills. Some teachers also stated that children with ASD made a little progress, while some teachers stated that children with ASD did not make any progress.

Keywords: Social skills, Preschool education, Autism spectrum disorder, Autism spectrum disorder and social skills

ÖNSÖZ

Ders döneminde ve tez yazımı sürecinde önemli katkıları olan, her aşamasında desteğini ve bilgisini sabırla sunan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR'a emekleri ve danışmanlığı için teşekkürlerimi sunarım. Tez yazımı sürecinde görüşme sorularının hazırlanması aşamasında önerileriyle tezime katkıda bulunan Doç. Dr. Nuray ÖNCÜL, Doç. Dr. Seçil ÇELİK ve Prof. Dr. Elif SAZAK DUMAN'a teşekkür ediyorum. Önerileri ile tezime katkıda bulunan jüri üyeleri Doç. Dr. Nuray ÖNCÜL ve Dr. Öğr. Üyesi Mine SÖNMEZ-KARTAL'a teşekkür ediyorum. Tez yazım sürecimde yardımları ve katkıları için Doç. Dr. Aysun ÇOLAK hocama çok teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamın veri toplama sürecinde katılımcı bulmamda bana destek olan arkadaşlarım Özge EVLİYA ve Zeliha KAÇAR ve Seyfi ÖNDER'e teşekkür ederim. Çalışmamın kodlama aşamasında katkısı olan arkadaşım Esra ÖZTÜRK'e teşekkür ederim. Tez çalışmasına gönüllü olarak katılan ve zamanlarını ayıran değerli öğretmenlerimize ve idarecilerine çok teşekkür ediyorum.

Her çalışma yazarın adıyla yayımlansa da arkasında katkısı olan birçok kişi bulunmaktadır. Bunlardan biri de tez yazım sürecinde bana yardımcı olan ve her zaman yanımda olan sevgili Seyfi ÖNDER'e teşekkür ediyorum.

Bana her zaman destek veren, imkanlar sunan, heyecanımı paylaşan babam Beytullah SAY, annem Öznur SAY, ve kardeşim Metin SAY'a çok teşekkür ederim.

İstanbul, 2024

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve verilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı’yla” tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Başak SAY

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar	7
1.6. Tanımlar	8
2. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1. Erken Çocuklukta Özel Eğitim	9
2.1.1. Özel eğitimde kaynaştırma eğitimi.....	10
2.3. Sosyal Yeterlik.....	11
2.3. Sosyal Beceriler	11
2.4. Erken Çocuklukta Sosyal Beceriler	13
2.4.1. Duygusal farkındalık becerileri.....	15
2.4.2. Özdüzenleme becerileri	16
2.4.3. Girişkenlik/Atılganlık becerileri.....	16

2.4.4. Arkadaşlık becerileri	16
2.4.5. Sosyal ilişki becerileri	17
2.4.6. Sosyal farkındalık becerileri	18
2.4.7. Akademik destek becerileri.....	18
2.5. OSB ve Sosyal Beceriler	18
2.6. Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Müdahaleleri	20
2.7. İlgili Alanyazın	20
2.7.1. Okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar	20
2.7.2. İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar.....	30
2.7.3. Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar.....	37
3. YÖNTEM	45
3.1. Araştırmanın Deseni.....	45
3.2. Katılımcılar.....	46
3.3 Araştırmacının Rolü	48
3.4. Ortam.....	48
3.5. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması.....	49
3.5.1. Katılımcı demografik bilgi formu	49
3.5.2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu	49
2.5.2.1. Yarı yapılandırılmış görüşmelere ilişkin bilgiler	52
3.5.2.2. Görüşme ilkeleri.....	54
3.5.3. Araştırmacı günlüğü.....	54
3.6. Verilerin Dökümü ve Analizi	55
3.6.1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması	55

3.6.2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi.....	56
3.6.3. Bulguların tanımlanması.....	57
3.6.4. Bulguların yorumlanması	57
3.7. Verilerin Geçerliği, Güvenirliği ve Etik.....	58
3.7.1. Verilerin geçerliği	58
3.7.2. Güvenirlik.....	58
3.7.3. İnandırıcılık.....	59
3.7.4. Etik	59
4. BULGULAR.....	61
4.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocuklukta Sosyal Becerilere İlişkin Görüşleri	61
4.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocuklukta OSB Olan Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretiminin Önemine İlişkin Görüşleri.....	63
4.3. Öğretmenlerin OSB Olan Çocukların Kaynaştırma Eğitimine Başladığı Zaman OSB Olan Çocukların Zorlandığı Sosyal Beceriler	67
4.4. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencileri İçin Öğretimini Hedeflediği Sosyal Beceriler	70
4.5. OSB Olan Öğrenciler İçin Hedef Sosyal Becerilerin Belirlenmesi.....	72
4.5.1. Öğretmenlere göre hedeflenen sosyal becerilerin öğretilme nedeni ..	74
4.6. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerine Sosyal Becerileri Öğretirken Kullandıkları Yöntemler	77
4.7. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerine Sosyal Beceri Öğretimi Sırasında Karşılaştıkları Güçlükler	79
4.7.1. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmek için yaptıkları.....	81
4.7.2. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerle ilgili destek beklentisi	83
4.8. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerinin Hedeflenen Sosyal Beceri/Becerileri Edinmesi ile İlgili Düşünceleri	86

4.9. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilere Sosyal Becerilerin Öğretilmesi İle İlgili Sınıfında OSB Olan Öğrencisi Olan Diğer Öğretmenlere Önerileri	88
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	91
5.1. Sonuç	91
5.2. Tartışma.....	91
5.3. Öneriler.....	102
5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler	102
5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1. Sosyal Beceri Öğretiminde Kullanılan Uygulamalar (NCAEP, 2020).....	20
Tablo 2.2. Okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar	27
Tablo 2.3. İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar	34
Tablo 2.4. Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar	41
Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri	47
Tablo 3.2. Pilot Görüşme Bilgileri	51
Tablo 3.3. Pilot Görüşme Yapılan Öğretmene İlişkin Bilgiler	51
Tablo 3.4. Görüşme Soruları	52
Tablo 3.5. Görüşme Bilgileri	53
Tablo 3.6. Görüşme Kodlama Anahtarında Bulunan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri..	57
Tablo 4.1. Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocuklukta sosyal becerilere ilişkin görüşleri	61
Tablo 4.2. Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocuklukta OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminin önemine ilişkin görüşleri.....	63
Tablo 4.3. Öğretmenlerin OSB olan çocukların kaynaştırma eğitimine başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler	67
Tablo 4.4. Öğretmenlerin OSB olan öğrencileri için öğretimini hedeflediği sosyal beceriler	70
Tablo 4.5. Hedef sosyal becerilerin belirlenmesi.....	73
Tablo 4.5.1. Öğretmenlere göre hedeflenen sosyal becerilerin öğretilme nedeni.....	74
Tablo 4.6. Öğretmenlerin OSB olan öğrencilerine sosyal becerileri öğretirken kullandıkları yöntemler.....	77

Tablo 4.7. Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi sırasında karşılaştıkları güçlükler.....	79
Tablo 4.7.1. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmek için yaptıkları	81
Tablo 4.7.2. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerle ilgili destek beklentisi	83
Tablo 4.8. Öğretmenlerin öğrencilerinin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleri	86
Tablo 4.9. OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfında OSB olan öğrencisi olan diğer öğretmenlere öneriler	88

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

- APA:** American Psychiatric Association-Amerikan Psikiyatri Derneği
- ICD-11:** International Classification of Diseases and Related Health Problems-
Uluslararası Hastalıkları Sınıflama Klavuzu
- MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- NAC:** National Austim Center-Ulusal Otizm Merkezi
- NCAEP:** National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice-Otizmde Kanıt
Temelli Uygulamaları Belirleme ve Yaygınlaştırma Merkezi
- NPDC:** National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder-
Otizm Spektrum Bozukluğu Ulusal Mesleki Gelişim Merkezi
- OSB:** Otizm Spektrum Bozukluğu

1. GİRİŞ

Bireyler yaşamları boyunca toplumun bir üyesi olarak birçok farklı özelliğe sahip bireylerle bir araya gelmektedirler. Doğduğu andan itibaren yaşam deneyimi başlayan bebeklerin ilk etkileşimde bulunduğu kişi annesidir. Bu etkileşim annesini emmesi, annesinin bebeğine dokunması, elini tutması, saçını okşaması; bebeğin de içine doğduğu ortamı algılamaya ve alışmaya çalışmasıyla başlar. Bebek büyüdükçe annesi ile etkileşimi bakma, dokunma, sesler çıkarma, gülümseme ile devam eden bir gelişme ile kendini gösterir. Bebek gelişimi içerisinde büyüdükçe çekirdek aile üyeleri dışında diğer akrabaları ve onların çocukları gibi farklı kişilerle etkileşim ve iletişim içine girer. Giderek büyüyen çocuğun çevresinde artık akranları, öğretmenleri ve toplumsal ortamlardaki tanıdığı ya da tanımadığı diğer bireyler yer almaya başlar. Dolayısıyla içinde bulunduğu toplumda bağımsız olarak yaşayabilmesi, o toplumun bir üyesi olabilmesi, etkileşim ve iletişim kurabilmesi ve sürdürebilmesi için sahip olması gereken birçok beceri ve durumlar ortaya çıkar. Bu dönemde akranlarıyla arkadaşlık kurması, duygularını karşısındaki kişilere ifade edebilmesi, içine girdiği farklı ortamlara uyum sağlaması ve kurallarını anlayıp yerine getirmesi, yetişkinlerle etkileşim ve iletişim kurması, temel öz-bakım becerileri gibi becerileri yerine getirebilmesi gibi beceriler çocuk için oldukça önemli ve gereklidir. Bu becerilerin temelleri özellikle okul öncesi dönemde atılmaktadır (Karaca, Gündüz ve Aral, 2011).

Okul öncesi dönem çocukların bu becerileri edinmesi ve geliştirmesi için çok önemlidir. Okul öncesi dönem çocukların ilerideki hayatında büyük bir yer tutacak olan, motor becerilerin, bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerin edinildiği ve çocuğun kişiliğinin büyük ölçüde tamamlandığı bir dönemdir. Okul öncesi dönem çocuğun kendini tanıması, farkına varması, arkadaşlarıyla ve yetişkinlerle etkileşime girmesi, iletişim kurması, ailesinin dışındaki bireylerin farklılıklarını anlamlandırması ve onlarla olumlu ilişkiler geliştirmesi için oldukça önemli bir dönemdir (Karaca, Gündüz ve Aral, 2011). Bu dönemde sosyal beceri olarak adlandırabileceğimiz bu becerilerin çocuklara kazandırılması onların gelecekte bağımsız yaşama adım atmasına da yol açacağı için önemli ve gereklidir. Gresham ve Elliot (1984), sosyal becerileri, bireyin toplum tarafından kabul edilmeyen tepkilerden kaçınmasına olanak sağlayan ve toplumdaki çoğu bireyin kabul ettiği öğrenilmiş beceriler olarak tanımlamaktadır. McGinnis ve

Goldstein (2003) tipik gelişim gösteren okul öncesi dönemdeki çocuklarda sosyal becerileri altı gruba ayırarak sınıflandırmıştır. Buna göre sosyal beceriler; (a) Temel sosyal beceriler (Teşekkür etme, dinleme, yardım isteme vb.), (b) Okulla ilgili beceriler (Soru sorma, yönergeleri takip etme vb.), (c) Arkadaşlık kurma becerileri (Arkadaşıyla selamlaşma, sırasını bekleme, paylaşma, yardım teklif etme vb.), (d) Duygularla baş etme becerileri (Duygularını tanıma, duygularını ifade etme, karşısındaki kişinin duygularını anlama vb.), (e) Saldırganlığı önleme becerileri (Ağlama ile baş etme, kızgınlık duyguları ile baş etme vb.), (f) Stres ile başa çıkma becerileri (“Hayır” deme, “Hayır” cevabını kabul etme, hataların üstesinden gelme vb.) olarak sınıflandırılmıştır. Sıralanan bu beceriler tipik gelişim gösteren çocuklar gibi gelişim yetersizliği olan çocuklar için de oldukça önemli ve gerekli becerilerdir. Gelişim yetersizliği olan çocuklar arasında yer alan OSB olan çocuklar yaşadıkları sınırlılıklardan dolayı çoğu sosyal becerileri edinebilmek ve edindiği becerileri yaşamlarına aktarabilmekte desteğe gereksinim duymaktadır (Little vd., 2017; Moddy ve Laugeson, 2020; Acar vd., 2023).

1.1. Problem Durumu

OSB erken çocukluk evresinde ortaya çıkan sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde yetersizlik, sınırlı ve tekrar edici davranış örüntüleri, ilgi ve etkinlik örüntüleriyle karakterize olan nörogelişimsel bir bozukluktur (American Psychiatric Association [APA], 2013).

Otizmi ilk olarak 1911 yılında Eugen Bleuler tarafından “*kendisini dünyadan soyutlama*” yani sosyal dünyaya temastan kendini sakınma şeklinde tanımlanmıştır (Kırcaali-İftar, 2012). Bleuler otizmi şizofreninin nedenlerden biri olarak ele almıştır. 1913’de Kraepelin erken şizofreniyi tanımlarken otizm ifadesini kullanmıştır. OSB ilk kez 1938’de Hans Asperger tarafından “otistik psikopati” terimi ile güncel anlamı ile kullanılmaya başlanmıştır. Leo Kanner 1943’te otizmi benzer davranışlara sahip çocukları tanımlamak için kullanmış ve OSB’ye ait ilk bilimsel çalışmayı yayınlamıştır. Kanner yayınladığı araştırmasında “erken infantil otizm” terimini kullanmış ve OSB’yi aynı şeylerde ısrar etme, sosyal ilişkilerde problem, iletişim anomalileri, yalnızlığı seçme, takıntı düzeyinde davranışlar olarak tanımlamıştır (Wong vd., 2014). 1944’te Hans Asperger OSB’nin yetersizlik gruplarından olan Asperger Sendromundan söz etmiş ve “otistik psikopati” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca bu durumu etkileşim sorunları, sosyal beceri yetersizliği ve normal zeka düzeyinde gelişim gösterme olarak

da betimlemiştir (Kırcaali-İftar, 2012). 1969 yılında Ivar Lovaas ilk uygulamalı davranış analizi (UDA) çalışmasını yayınlamıştır. Otizmin bir spektrum bozukluğu olabileceği ve “otizm” terimi yerine “otizm spektrum bozukluğu” terimi kullanılmaya başlanması Wing (1981) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada yer almıştır (Doyle ve Iland, 2004). OSB’nin tanılama ve sınıflama çalışmalarının hızlandığı yıllar 1990’lı yıllar olmuş, 2000’li yıllarda ise artık OSB olan bireylerin eğitimlerine yönelik “bilimsel dayanaklı uygulamaların yürütülmeye başlandığı görülmüştür (Kırcaali-İftar, 2012).

Ülkemizde OSB tanılmasında ve sınıflandırılmasında APA’nın (2013) yayımladığı Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması El Kitabı-V (DSM-V) ve World Health Organization (WHO) tarafından yayımlanan “Uluslararası Hastalıkları Sınıflama Klavuzu (ICD-11) kullanılmaktadır. DSM-V’te OSB tanılmasında sosyal iletişimde yetersizlik, sınırlı ve yineleyici davranışlar olmak üzere iki etken belirleyici faktör olarak kabul edilmiştir (Heward, 2013). DSM-V kılavuzuna göre OSB; farklı gözlenen süregelen bir sosyal iletişim ve sosyal etkileşim yetersizliği, sınırlı ve yineleyici davranış, ilgi ve etkinlik örüntüleri, semptomların erken çocuklukta gün yüzüne çıkması ve günlük yaşam fonksiyonlarında bozukluk şeklinde tanımlanmıştır (APA, 2013).

OSB ile ilgili tanılama ölçütlerinden biri sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde görülen sınırlılıklar ve bulguların erken çocukluk döneminde görülüyor olmasıdır. OSB olan veya risk altında olan çocukları desteklemek amacıyla erken çocukluk müdahaleleri uygulanmaktadır. Erken müdahaleler çocukların gelişimlerini desteklemeyi, ailelere eğitim sunmayı, aile ve çocukların sosyal katılımlarını arttıracak hizmetler vermeyi içermektedir (Bakkaloğlu, 2016). Erken çocukluk dönemi olan 0-8 yaş bilişsel, sosyal, duygusal becerilerde hızlı ilerlemelerin olduğu kritik bir dönemdir (Shonkoff ve Philips, 2000; UNİCEF 2020). Gelişim için kritik bir yeri olan bu dönemde çocuklara gelişimleri için gerekli olan girdiler ve destekler sağlanmadığında çocukların bütün gelişim alanları bu durumdan olumsuz olarak ve onarılamayacak şekilde etkilenebileceği belirtilmektedir (Anne Çocuk Eğitimi Vakfı [AÇEV], 2009). Tipik gelişim gösteren çocuklarda da büyük bir öneme sahip olan erken çocukluk dönemi özel gereksinimli ve risk altında olan çocuklarda daha dikkatli bir şekilde desteklenmesi gereken bir dönem olmaktadır (Ayyıldız, 2019). Dolayısıyla erken dönemde okul öncesinde çocuklara verilecek olan eğitimlerin ne denli önemli olduğu

görülmektedir. Bunun yanında okul öncesinde kaynaştırma eğitiminde yer alan OSB olan çocuklara yaşadıkları sınırlılıklardan dolayı sosyal becerilerine yönelik eğitimlerin erken çocukluk döneminde verilmesinin çocuğun ileriki yaşamında etkili olacağından söz edilmektedir (Mazurik-Charles ve Stefanua, 2010; Mesibov ve Shea, 1996; Williams, Johnson ve Sukhodolsky, 2005). Erken çocukluk döneminde okul öncesinde gelişim yetersizliği olan tüm çocuklar gibi OSB olan çocuklara verilen kapsayıcı eğitimle çocuklar; akranları ile birlikte aynı eğitim ortamlarında bulunmakta, içine girdikleri ortamda aidiyet duygusunu hissetmekte, akranlarıyla birlikte aktif olarak öğrenme sürecine katılmakta, sosyal etkileşimler ve ilişkiler kurmakta ve nitelikli yaşam sürdürmesine katkı sağlayacak bireysel kazanımlar elde etmektedir (Barton ve Smith, 2015). Erken çocukluk döneminde kapsayıcı eğitim çocukların kritik dönemlerinde yaşlıları ile beraber öğrenmeleri ve birbirlerine destek olmaları açısından çok önemli bir yere sahiptir (Guralnick, 2005). Ayrıca çocukların iletişim ve sosyal açıdan akran etkileşimleri içinde olması sosyal becerilerine önemli ölçüde katkı sağlamaktadır (Hartup, 1983). Alan yazında özel gereksinimli çocukların kapsayıcı sınıflarda akranları ile aynı ortamda olması tipik gelişim gösteren akranlarına göre gelişim bakımından daha fazla yarar sağlamakta olduğu ve özel gereksinimli çocukların gelişim düzeylerinin belirlenmesinde sosyal becerilerin en önemli ölçütlerden biri olduğu belirtilmektedir (Sucuoğlu vd., 2020).

Erken çocukluk döneminde önemli bir yere sahip olan akran etkileşiminde yaşanan sınırlılıklarla çocuklar beceri ve ilgilerde yetersizlik, akranları tarafından dışlanma ve sosyal uyum sorunları yaşayabilmektedir (Wanlass ve Prinz, 1982). Bunun yanı sıra çocukların bir arada olduğu eğitim ortamlarında çocuklara uygun sosyal etkileşimler sağlayan model akranların olmaması ya da akranlara model olabilecekleri ortamların yaratılmaması çocukların akran ilişkilerini, sosyal becerilerini ve motivasyonlarını olumsuz olarak etkilemektedir (Battle, 1974). Çocukların sosyal ve duygusal becerileri gelişim gösterdikçe ilişki kurma, problem çözme, duyguların üstesinden gelebilme gibi becerileri de gelişim göstermektedir (Konold ve Pianta, 2005). Alanyazına göre erken çocukluk döneminde akranlar, çocuklar ve yetişkinlerle yaşanan etkileşimler ilerleyen yıllarda yaşanacak olan akademik ve bireysel gelişime katkı sağlamaktadır (Darling-Churchill ve Lippman, 2016; Denham, 2006). Olumlu sosyal etkileşim deneyimleri çocukların etkileşim başlatma ve sürdürmesini arttırmakta, çocuklara bilimsel dayanağı olan sistemli öğrenme yaşantıları ile sunulan sosyal beceri

öğretimi uygulamaları da çocukların sosyal yeterliliklerini ve sosyal kabullerini olumlu yönde etkilemektedir. Bu nedenle OSB olan çocukların başarılı sosyal etkileşimler deneyimleyebilecekleri ortamlar ve eğitimler planlanarak desteklenmeleri, bu desteklerin içinde bulundukları/bulunacakları genel eğitim ortamlarında öğretmenleri tarafından sistemli olarak sunuluyor olması oldukça önemlidir. Ancak öğretmenlerin OSB olan çocukların özelliklerini, sosyal açıdan gereksinim duydukları becerilerin neler olduğunu, çocukların sosyal becerilerde yaşadıkları sınırlılıkların neler olduğunu bilmeleri de gerekmektedir. Ayrıca öğretmenlerin çocukların nelere gereksinimleri bulunduğunu, bir öğretmen olarak kendisinin mesleki anlamda sınıfında yer alan OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde neleri nasıl yapması ya da yapmaması gerektiğine ilişkin yeterli düzeyde bilgi sahibi olup olmadığının da bilinmesi önemli ve bir o kadar da gereklidir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların öğretmenlerinin çocukların sosyal becerilerine ve sosyal becerileri öğretimine ilişkin görüş ve önerilerinin neler olduğunun belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmaktadır.

- a) Öğretmenlerin erken çocukluk döneminde sosyal becerilere ilişkin görüşleri nelerdir?
- b) Öğretmenlerin OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemine ilişkin görüşleri nelerdir?
- c) Öğretmenlerin OSB olan çocukların zorlandıkları sosyal becerilere ilişkin görüşleri nelerdir?
- d) Öğretmenler OSB olan çocuklar için hangi sosyal becerilerin öğretilmesi gerektiğini nasıl belirlemektedir?
- e) Öğretmenler OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde hangi yöntemleri kullanmaktadırlar?
- f) Öğretmenlerin OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi sırasında karşılaştıkları güçlüklerle ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek için yapılması gerekenlere ilişkin görüşleri nelerdir?

g) Öğretmenlerin OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfında OSB tanılı öğrencisi olan diğer öğretmenlere önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bireyler için önemli yere sahip olan sosyal beceriler toplumda uyum içinde yaşayabilmek için öğrenilen davranışlardır. Okul öncesi dönem çocukların yaşamları boyu sürecek birçok gelişim alanındaki davranış ve becerilerinin kalıcı izler bırakacak temellerinin atıldığı bir dönemdir. Akranları ile olumlu ve anlamlı ilişkiler kurması, kurduğu iletişim ve etkileşimleri sürdürmesi, akranları ve toplumun diğer bireylerince kabulü, sosyal ortamlara girdiğinde nasıl tepki vermesi gerektiği, ne söylemesi ya da söylememesi gerektiği gibi beceriler bu dönemde sosyal gelişim alanında kritik bir öneme sahiptir. Okul öncesi dönemde kazanılması gereken sosyal becerilerin gelişiminde yaşanan gecikmeler, çocuğun eğitim yaşantısında ve yaşamının diğer dönemlerinde sosyal yeterliliğinde sınırlılıklara yol açmaktadır (Gülay ve Akman, 2009). Sosyal beceriler diğer beceriler ile doğrudan ilişkilidir ve diğer becerilerin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu beceriler her dönemde gelişmekte olsa da 0-18 yaş aralığında gelişimi kritik bir önem taşımaktadır. Bu nedenle çocukların erken çocukluk döneminden itibaren uygun eğitim ortamlarında, özellikleri dikkate alınarak sistemli bir eğitim alıyor olmaları oldukça önemlidir (Olçay, 2020). Çocuklar eğitim kurumlarına yerleştirilme aşamasında karar alınırken daha doğru kararlar verebilmek için alan yazında daha fazla araştırmanın olması karar vericiler için rehber olmaktadır. Yapılan araştırmanın, kaynaştırma konusunda rehber olma açısından alana, alanda çalışan öğretmenlere katkı sağlayacağı düşünüldüğünden önemli ve gerekli görünmektedir.

OSB olan çocuklar sosyal etkileşimde yetersizlik, dil ve iletişim becerilerinde yetersizlik, sınırlı ilgi ve tekrarlayan davranış sorunlarına sahiptirler (American Psychiatric Association [APA], 2013). Bu nedenle özel eğitime gereksinim duyan çocukların sahip oldukları sorunlarını azaltmak ve başka sorunların oluşmasını önlemek amacıyla erken çocukluk döneminde eğitime başlanmalıdır (Guralnick, 2000). Okul öncesinde kaynaştırma eğitimi özel gereksinimli çocukların akranları ile aynı ortamda

eğitim alması ve çocukların sosyal, duygusal ve akademik becerilerinin gelişiminde olumlu sonuçlar vermesi açısından en etkili eğitim programlarından (Guralnick, 2016; Odom ve vd., 2004). Bu dönemde akran kabulü ve OSB olan çocukların akranlarıyla olumlu iletişim ve etkileşimi çocuğun ileriki yaşantısında sosyal gelişimi açısından oldukça etkilidir. Dolayısıyla OSB olan çocukların sahip olduğu özellikleri ile erken dönemden itibaren özel eğitime ve başarılı bir kaynaştırma eğitimine gereksinimi olduğu görülmektedir. Bu eğitimin önemli bir paydaşının öğretmenler olduğu düşünüldüğünde, araştırmanın OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ve çocukların sosyal becerilerinin gelişimine ilişkin mesleki bilgi sağladığı için öğretmenlere yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma ile yukarıda yer verilen araştırma sorularına yanıt bulunabilmesi, OSB olan çocukları ayırtırmadan okul öncesi sınıflarında verilen eğitimde ele alınan sosyal becerilerin öğretiminin başarısı açısından incelemesi yapılarak ailelere, çocuklara, öğretmenlere ve çocuğun eğitimi için karar vermede rolü olan uzmanlara alan yazına sunacağı bilgilerle katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma okul öncesi çocuklara eğitim sunan okul öncesi öğretmenlere OSB olan çocuklara bakış açılarının olumlu yönde değiştirerek bir farkındalık kazandırması ve yol göstermesi açısından önemlidir. Bu araştırmanın ülkemizde OSB olan öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin öğrencileri için sosyal açıdan gerekli olan sosyal becerilerin neler olduğu, sosyal becerilerin neden gerekli olduğu, OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamaların neler olduğu, bu uygulamalara öğretim etkinliklerinde yer verip vermedikleri, bu uygulamaları kullanma ile ilgili olarak kendilerini ne kadar yeterli hissettikleri, destek gereksinimlerinin olup olmadığı ve bu konulardaki bilgi gereksinimlerinin neler olduğunun ortaya çıkarılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada katılımcı öğretmenlerin hepsinin kendilerine sorulan görüşme formundaki sorulara içtenlikle cevaplar verdikleri varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Nitel araştırma yöntemlerinde verilerin toplanılmasında görüşme, gözlem, belge incelemesi gibi birçok farklı teknik kullanılmaktadır. Bir sınırlılık olarak araştırma

verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır, okul ortamlarında ve sınıfta öğretmenlerin öğrencileriyle gerçekleştirdikleri etkinliklerin gözlenmesine olanak sağlayacak bir zaman dilimi olmadığı için gözlem yoluyla veri toplanamamıştır.

Araştırma İstanbul ilinde sınıfında OSB tanılı öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri ile sınırlıdır. Araştırma katılımcı öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplardan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Okul Öncesi Eğitim: 36-72 ay döneminde olan çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına giderek bilişsel becerileri, dil becerileri, fiziksel becerileri, sosyal ve duygusal becerileri gelişimlerini sağlamak, ilköğretim ve hayata hazırlamak amacıyla sunulan programdır (MEB, 2024).

Otizm Spektrum Bozukluğu: Erken çocukluk döneminde belirtileri görülmeye başlayan sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde sorunlar, sınırlı ilgi ve tekrarlayan davranışlar şeklinde beliren nörogelişimsel bir bozukluktur (APA, 2013).

Sosyal Beceriler: Sosyal beceriler bireylerin birbirleriyle sözel olarak ya da jest ve mimikler aracılığıyla iletişim ve etkileşimde bulunmasına yol açan, etkileşimli, duruma özgü ve amaçlı davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Gerhardt ve Crimmins, 2013; Little vd., 2017).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde erken çocuklukta özel eğitim, kaynaştırma eğitimi, sosyal yeterlik, sosyal beceri, erken çocuklukta sosyal beceriler, OSB olan bireyler ve sosyal beceriler, sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamalar ve alanyazında yer alan ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2.1. Erken Çocuklukta Özel Eğitim

Erken çocukluk dönemi gelişimin hızlı olduğu, ilk öğrenmelerin meydana geldiği, yaşanan deneyimlerin olumlu veya olumsuz bir şekilde çocukların ilerleyen yıllarını etkilediği kritik öneme sahip olan dönemdir (Odom, 2016; Peterson, 1987). Çocukların beyin gelişimi ve beyin hücreleri arasındaki bağlantılar doğumdan başlayarak gelişmekte ve üç yaşlarında en yüksek seviyelere ulaşmaktadır (Trawick-Swith, 2010). Gelişim için kritik öneme sahip olan erken çocukluk dönemi çocukların gelişimini desteklemek için en önemli zamandır. Gelişimsel yetersizliği olan veya risk altında olan çocukların öğrenmeleri destek almadan yetersiz düzeyde ve zor olmaktadır (Odom, 2016; Peterson, 1987). Bu nedenle gelişimsel yetersizliği olan, risk altında olan çocukların erken çocukluk dönemleri daha kritik bir yere sahiptir (Howard vd., 2010).

Erken çocukluk döneminde sahip olunan gelişimsel yetersizlik veya risk durumu gelişim ve öğrenmeyi olumsuz olarak etkilemektedir. Erken zamanda müdahalede bulunulmadığında var olan risk faktörleri yetersizliğe neden olmakta, yetersizliklerin düzeyi artmakta ya da farklı yetersizlikler ortaya çıkabilmektedir (McWilliam, 2016; Peterson, 1987; Raver, 2009). Erken çocukluk özel eğitimi ile çocuğun ve ailenin ihtiyaçları belirlenerek çocuğa bireyselleştirilmiş eğitim sunulmaktadır. Erken dönemde çocukların gelişimleri ve öğrenmeleri desteklenerek ihtiyaç duydukları beceri ve davranışların kazandırılması amaçlanmaktadır. Çocukla ilgilenen kişilerin yeterlilikleri desteklenerek çocukların daha nitelikli etkileşimler içinde olması sağlanmaktadır. Erken müdahaleler ile çocuk ve ailelerin yaşam kalitelerinde iyileşme fırsatına sahip olunabilmektedir (Division for Early Childhood [DEC], 2020; Hebbeler ve Spiker, 2011; Kirk vd., 2014; Peterson, 1987). Erken dönemde çocuğa ve ailelere verilen/verilecek olan desteklerle çocukların topluma aidiyeti, sosyal ilişkilerinin artırılması, gelişim ve öğrenmeleri için uygun imkanlar sağlanmaktadır. (Organisation for Economic Cooperation and Development [OECD], 2020).

Erken çocukluk döneminde uygulanan nitelikli sistematik müdahaleler ile çocukların yetersizliklerini azaltarak bağımsızlaşması, eğitim hayatlarına devam etmeleri ve meslek sahibi olmaları, toplumsal hayatta üretken olmaları desteklenmektedir. Gelişimsel yetersizliği olan veya risk altında olan çocuklara uygulanan erken müdahaleler ve verilen özel eğitim ülkenin ekonomik, sağlık, sosyal ve eğitim alanlarında da olumlu geri dönüşleri sağlamaktadır (Heckman, 2012). Özellikle okul öncesi dönemden itibaren çocuklara verilecek olan başarılı ve nitelikli kaynaştırma uygulamaları sözü edilen alanlarda çocukların bağımsızlığa adım atmasında etkili ve önemlidir. Aşağıda özel eğitimde kaynaştırma eğitimine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1.1. Özel eğitimde kaynaştırma eğitimi

Türkiye’de özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri ilk olarak aldıkları tıbbi tanıdan sonra Rehberlik ve Araştırma Merkezinde yapılan eğitsel değerlendirme ile çocuğun ihtiyaçlarına uygun eğitim kurumuna yönlendirilmesi ile gerçekleştirilir (Yılmaz ve Batu, 2016). 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun’un 16. Maddesi ve Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin eğitsel değerlendirme ve tanılama sürecinde yer alan öğrenci tanılama ve yerleştirme hükümlerince özel gereksinimli öğrencinin en az kısıtlandırılmış eğitim kurumuna yerleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Kaynaştırma eğitimi ile özel gereksinimli çocukların sınıf ortamında akranları ile etkileşim ve iletişim kurmasının yanında ihtiyaç duyduğu eğitimi alması, tüm gelişim alanlarına ait beceriler kazanması ve akademik olarak desteklenmesi hedeflenmektedir (MEB, 2015). Özel gereksinimli çocukları akranlarından veya toplumsal çevresinden ayırmadan çocukların kendilerine güvenlerini ve cesaretlerini arttırma, görev ve sorumluluk edindirme, sosyal uyum becerilerini ve akademik becerilerine olumlu katkılar sağlama, uygun olmayan davranışlarını azaltma, toplumsal kabullerine olumlu etki sağlama, sosyal iletişim, etkileşim ve iş birliği becerilerinin gelişiminin desteklenmesini sağlaması açısından kaynaştırma eğitimi oldukça yararlıdır (MEB, 2013). Özellikle OSB gibi sosyal becerilerde sınırlılık yaşayan çocukların kaynaştırma eğitiminden en üst düzeyde yararlanabilmeleri için sosyal açıdan yeterli bireyler olarak yetişmeleri önemlidir (Acar, 2015). Bu anlamda da çocukları yetiştirecek olan öğretmenlerin de sosyal yeterlik, sosyal beceriler, OSB olan çocuklar ve sosyal becerilere ilişkin bilgi edinmeleri de mesleki bilgi açısından önemli görünmektedir.

Aşağıda sosyal yeterlik, sosyal beceriler, otizm ve sosyal becerilere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.2. Sosyal Yeterlik

Sosyal yeterlik sosyal becerileri kapsayan daha geniş ve çok boyutlu bir kavramdır. McFall (1982) sosyal becerileri bir görevi yerine getirebilmek için ihtiyaç duyulan davranışlar olarak tanımlamış ve sosyal yeterliliği ise görevin yeterli bir şekilde gerçekleştiğine dair diğer bireylerin değerlendirmeleri ve yargıları olarak tanımlamıştır. Gresham ve Elliot (1987) sosyal yeterliği uyumsal davranışlar ve sosyal becerilerden oluşan bir kavram olarak ele almıştır. Buna göre Gresham ve Elliot (1987) uyumsal davranışların bağımsız olarak işlevde bulunma becerileri, fiziksel gelişim, dil gelişimi, akademik yeterlilik becerilerinden oluştuğunu ifade etmiştir. Sosyal becerilerin de otoriteyi kabul etme, konuşma becerileri, iş birliği becerileri, oyun davranışları gibi becerilerinden oluşan kişilerarası davranışlar, duygularını ifade etme, etik davranışlar, kişinin kendine karşı olumlu tutumda olması gibi becerilerden oluşan kendi ile ilgili davranışlar ve görevini tamamlama, yönergelere uyma, bağımsız çalışma gibi becerilerden oluşan görevle ilgili davranışlardan oluştuğunu belirtmiştir (Gresham ve Elliot, 1987). Diğer yandan Han ve Kemple (2006) sosyal yeterliği, bireyin akranlarıyla ve çevresinde yer alan yetişkinlerle etkili ve uygun bir biçimde etkileşim ve iletişim kurması, bu iletişim ve etkileşimleri sürdürmesi için gereksinim duyduğu sosyal, duygusal ve bilişsel beceriler olarak belirtmektedir. Semrud ve Clikeman (2007) sosyal yeterliğin, başkalarıyla olumlu bir sosyal uyum için gerekli olan sosyal, duygusal, bilişsel ve davranışsal bileşenler olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla tanımlara bakıldığında sosyal becerilerin sosyal yeterliğin bir bileşeni olduğundan da söz edilebilir. OSB olan çocukların sosyal ortamlarda akranları ve diğer bireyler tarafından kabul görmesi, kendini ifade edebilmesi, başkalarının davranışlarını anlayabilmesi ve anlamlandırabilmesi, diğer bireylerle olumlu iletişim ve etkileşim kurması ve sürdürmesi ancak sosyal becerilerde göstereceği yeterliği ile mümkün olmaktadır. Aşağıda sosyal becerilere ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmektedir.

2.3. Sosyal Beceriler

Sosyal beceriler bireylerin toplumsal hayata katılım ve uyum sağlamasına yol açan becerilerdir. Gerhardt ve Crimmins, (2013) sosyal becerileri bireylerin sözel ya da sözel olmayan jest ve mimikler aracılığıyla iletişim ve etkileşimde bulunmasını

sağlayan duruma özgü ve amaçlı davranışlar olarak tanımlamaktadır. Sosyal beceriler (a) iş birliği, (b) kendine güven, (c) kendini kontrol etme, (d) sorumluluk, (e) kişilerarası ilişkiler ve (f) uygun olmayan davranışlar şeklinde gruplandırılmaktadır (Gerhardt ve Crimmins, 2013; Gresham ve Elliott, 1990). Diğer yandan Sargent (1991) araştırmasında bireyin içinde bulunduğu ortama göre sosyal becerileri altı başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar; (a) Sınıf ile ilgili beceriler: Sınıf etkinliğine katılma, sınıfta iş birliği yapma vb. (b) Okul ile ilgili beceriler: Okulda sorumluluk alma, sorumlulukları yerine getirme, akran gruplarına katılma (c) Kişisel beceriler: Kurallara uyma, öfkeyle başa çıkma, vb. (d) Etkileşim kurma becerileri: İletişim başlatma, karşılıklı sohbet etme vb. (e) Toplumla ilgili beceriler: Toplumsal hayata katılım için gerekli olan beceriler (f) İşle ilgili beceriler: İş birliği yapma, paylaşma, verilen görevi yerine getirme gibi becerilerdir.

Calderalla ve Merrel (1997) sosyal becerilerin davranışsal beş boyutundan söz etmektedir. Bunlar; (a) Akran İlişkileri: iltifat etme, yardım teklifi etme, oyuna davet etme vb. (b) Kendini Yönetme: Öfkeyi kontrol etme, kurallara uyma, sosyal uzlaşma vb. (c) Akademik Beceriler: Görevini bağımsız tamamlama, ödevlerini tamamlama, öğretmenin yönergelerine uyma (d) Uyma Davranışları: Boş zamanını uygun şekilde değerlendirme, paylaşma, yardımlaşma vb. (e) Onay Alma Becerileri: İletişim başlatma, iltifatı kabul etme, arkadaşlık yapma vb. olarak belirtilmektedir. Akkök (1999) ise sosyal becerileri kültürümüze göre altı başlıkta sınıflandırmıştır. Bunlar; (a) İlişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri: Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, yardım etme, özür dileme, yönergelere uyma vb. (b) Grupla çalışma becerileri: İş bölümü yapma, sorumluluklarını yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlama, grup üyelerine saygı gösterme vb. (c) Duygulara yönelik beceriler: Duygularını anlama ve ifade etme, başkalarının duygularını anlama, kendini ödüllendirme vb. (d) Saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri: Uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, kavgadan kaçınma, hakkını koruma, başkalarının haklarına saygı gösterme vb. (e) Stres durumları ile başa çıkma becerileri: Grup baskısı ile başa çıkma, alay edilme ile başa çıkma, başarısız durumlarla başa çıkma vb. (f) Plan yapma ve problem çözme becerileri: Problemlerin nedenlerini araştırma, ama edinme, bilgi toplama, karar verme, işe yoğunlaşma vb. olarak belirtilmektedir.

Sosyal becerilere ilişkin farklı sınıflandırmalar yapılmış olsa da, sınıflandırmalara bakıldığında sosyal beceriler selamlaşma, arkadaşlık kurma, karşılıklı sohbet, etkileşim

başlatma veya başkaları tarafından başlatılan iletişim girişimlerine karşılık verme gibi çok özel beceri ve davranışları içerirken, aynı zamanda da içine girdiği sosyal ortamı doğru bir şekilde anlama, olay ve durumları anlamlandırma, sosyal ortamın kültürel özelliğine ve bağlamına uygun şekilde davranma gibi farklı ve daha karmaşık bilişsel ve davranışsal becerileri de kapsamaktadır (Watkins vd., 2016). Çocuklarda bu becerilerde ortaya çıkan yetersizlikler yaşı ilerledikçe akran reddini, akademik olarak başarısını, toplumsal soyutlanmayı, sosyal açıdan yalnızlığı beraberinde getirir. Dolayısıyla çocuğun yaşam kalitesi de olumsuz yönde etkilenmektedir (Watkins vd., 2016). Bireylerin sosyal ortamlarda kendilerinden beklenen sosyal becerileri sergileyememelerinin nedenlerini Gresham (1986) dört kategoride ele almaktadır. *Beceri eksikliği*, bireyin davranışsal repertuarında belirli bir becerinin yokluğunun göstergesidir. Beceri eksikliği bireyin gerekli olan zamanda sosyal etkileşim için gerekli uygun sosyal becerilerden yoksun olması durumudur. *Performans eksikliği*, birey repertuarında hedef beceriye sahiptir ancak, motivasyon ya da fırsat eksikliği gibi nedenlerden dolayı davranış dağarcığında olan sosyal beceriyi kabul edilebilir düzeyde sergileyemediği durumlarda ortaya çıkar. *Öz-kontrol becerilerindeki eksiklik*, bireyin becerinin kazanılmasını engelleyen bir tür duygusal uyarılma nedeniyle hedef sosyal beceriyi öğrenememesi durumunda ortaya çıkar. *Öz-kontrol performans eksikliği*, birey hedef beceriyi edinir ancak duygusal uyarılma ya da aşırı tepki verememesi nedeniyle beceriyi güvenilir ve tutarlı bir şekilde sergileyemediğinde ortaya çıkar (Gresham, 1986; Gresham, 2016; Little vd., 2017; Çolak, 2021). Bireylerin yaşamları boyunca diğer bireylerle etkileşerek varlığını sürdürmesinde sosyal becerilerin etkisi ve uygun gelişimi oldukça etkilidir. Bu becerilerdeki eksikliklerin uygun eğitim ortamları ve sistematik öğrenme yaşantılarının sağlanarak giderilmeye çalışılması şüphesiz OSB olan çocukların erken dönemde okul öncesinden başlanarak yetişkinliğe kadar uzanacak yaşam sürecindeki sosyal yaşantısında akranları ve diğer bireylerle olumlu ilişkiler kurmalarını sağlayacaktır. Aşağıda çocukların akranları ve diğer bireylerle olumlu ilişkiler kurmasında önemli bir rol oynayan erken çocuklukta sosyal becerilere ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.4. Erken Çocuklukta Sosyal Beceriler

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) 2024 yılında 36-72 ay döneminde çocukların bilişsel, dil, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerini sağlamak için eğitim programı

yayımlamıştır. Kapsayıcı eğitim hedefiyle geliştirilen bu programda farklı özelliklere sahip bütün çocukların ihtiyaçlarının desteklenmesi gerekliliği ifade edilmektedir ve bu durumun başarıyla gerçekleştirilmesi için öğretmenlerin gerekli görev sorumlulukları üstlenmeleri gerektiği belirtilmiştir. Hazırlanan programda gelişim alanlarına ait kazanım ve göstergeler belirtilerek çocukların tüm gelişim alanlarının desteklenmesi amaçlanmıştır. Buna göre MEB (2024) Sosyal Duygusal Alana ait kazanımlar aşağıda yer almaktadır:

“Kendisini ve yakın çevresindeki bireylerin özelliklerini tanıtır, Duygularını ifade eder, kendine güvenir, bir görevi ve işi gerçekleştirmek için kararlılık gösterir, duygularını ve davranışlarını yönetmek için baş etme stratejileri kullanır, bireysel farklılıklara değer verir, farklı kültürel özellikleri irdeler, toplumsal yaşamdaki farklılıklarla ilgili değerlere uygun davranır, empatik beceriler gösterir, sosyal ilişkiler kurar, gereksinim duyduğunda yardım ister, başkalarına yardım eder, kişiler arası sorunları çözer, Atatürk’ün ülkemize kazandırdığı çağdaş ve demokratik yaşam anlayışını takdir eder, farklı ortamlarda kurallara uyar, sürdürülebilir yaşam için gerekli olan varlıkları korumayı alışkanlık haline getirir, geri dönüşüm ve tekrar kullanma davranışlarını alışkanlık haline getirir, kendisinin ve başkalarının haklarını savunur, sosyal davranışların sonuçlarını sorgular, içinde yaşadığı toplumun kök değerlerini içselleştirir, estetik değerleri korur, sanatın ve sanat eserlerinin değerlerini fark eder”.

ICD-11’de okul öncesi dönemde OSB tanısının göstergeleri, karşılıklı göz teması kurmaktan kaçınma, fiziksel temasa direnç gösterme, sosyal hayali oyun eksikliği, gecikmeli başlayan ya da erken gelişmiş ancak sosyal konuşma için kullanılmayan dil; sosyal yoksunluk, takıntılı ya da tekrarlayan uğraşlar ve paralel oyun veya ilgisizlik ile karakterize akranlarla sosyal etkileşim eksikliği olarak belirtilmektedir. ICD-11’de de belirtildiği gibi OSB olan çocuklar sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde sınırlılıklar göstermektedirler. Sosyal becerilerde görülen yetersizlikler çocuklarda kısa ve uzun dönemli olumsuz sonuçlara yol açmaktadır (Elliot ve Busse, 1991). Kısa dönemde içine girdikleri akran gruplarına uyum sağlayamama, akranlar tarafından dışlanma, yalnız kalma gibi sorunlar görülmektedir. Uzun dönemde yetişkinlikte sosyal yaşantısını etkileyerek sosyal uyum sorunlarına yol açtığından söz edilmektedir (Gresham ve Elliot, 1987).

Sosyal becerilerde yetersizliği olan çocuklar kişilerarası ilişkilerde, akademik çalışmalarda, duygusal ve davranışsal alanlarda ve mesleki hayatlarında sorunlar yaşamaktadırlar (Avcıoğlu, 2003). Çocuklar kendilerinin gelişiminde önemli yere sahip olan akran etkileşimleri açısından sorunlar yaşayabilmektedirler. Akranları tarafından

kabul edilmeyen çocuklar okula karşı olumsuz tutumlara sahip olabilmekte ve okul başarısı olumsuz olarak etkilenmektedir. Ergenlik döneminde ise suça yönelebilmekte, okulu bırakabilmekte, alkol sorunu ve yetişkin psikozları gibi sorunlarla yaşamaya çalışmaktadırlar (Bilbay vd., 2003; Elibol-Gültekin, 2008).

Çocukluk dönemindeki sosyal beceri yetersizliğine sahip olan çocuklar karşılaştıkları sorunları çözmede yeterli becerilere sahip olamadıklarından akranlarına ve diğer bireylere karşı uygun olmayan tutum ve davranışlar sergileyebilmektedirler. (Samancı, 2016). Çocukların sosyal beceri yetersizliklerinden dolayı uygun sosyal becerileri öğrenememeleri, sahip olduğu sorunlara yenilerinin eklenmesi ile yetersizlik durumlarının sürekliliğine neden olmaktadır (Gresham, 2002). Sosyal becerilerdeki yetersizlik duygusal gelişimi olumsuz etkilemekte bu da akademik becerilere olumsuz olarak yansımaktadır (LaGreca ve Stone, 1990). Sosyal becerileri yetersizliği iletişim becerilerinde, topluma uyum sağlamada güçlükler neden olmaktadır (Albayrak-Arın, 1999).

Ömeroğlu vd., (2014)'nin araştırma sonuçları, eğitimi konu alan kurumlar ve ölçme araçları kullanılarak gerçekleştirilen incelemeler sonucu elde edilen bilgilere göre erken çocukluktaki sosyal beceriler; duygusal farkındalık becerileri, öz-düzenleme becerileri, girişkenlik becerileri, arkadaşlık becerileri, sosyal ilişki becerileri, sosyal farkındalık becerileri ve akademik beceriler şeklinde gruplandırılmıştır. Bu beceriler aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.4.1. Duygusal farkındalık becerileri

Duyguları tanıma, anlama ve ifade edebilme becerilerini içeren sözel ve sözel olmayan davranışlardan meydana gelen becerilerdir. Çocuklar öncelikle kendi duygularını tanıyıp anlamlandırmalı ve ifade edebilmelidir. Kendi öz farkındalıkları oldukça sosyal becerilere sahip olabilirler (Saarni, 1999; Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020) Hoffman (1984)'e göre çocuklar 2-3 yaşlarında insanların farklı duygulara ve düşüncelere sahip olabileceğini anlamaya başlarlar ve dolayısıyla karşısındaki kişiyle empati kurma girişiminde olurlar. 6 ve 9 yaşlarına geldiklerinde ise hastalık gibi geçici durumlara da empati gösterebilirler, ekonomik, sosyal, sınıfsal sorunları olan insanlara karşı da empatik duyguları gelişmeye başlar.

Çocuklar duygu ve düşüncelerini bağlama uygun ve özgüvenli bir şekilde ifade edebilmeleri sosyal açıdan gelişimlerini gösterir. Çocukların bu gelişimleri destek

aldıklarında gerçekleşir ve duygusal alandaki gelişim çocuğun bilişsel gelişimine doğru orantılı olarak etki eder (Kansu ve Beceren, 2004; Hyson, 2004). Duygusal farkındalık becerileri; çocuğun kendisinin ve başkalarının duygularını tanıma, sözlü olarak belirtme, duygular ayırt etme, anlama ve uygun yerde duygularını gösterme becerileri olarak sıralayabiliriz (Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020).

2.4.2. Öz-düzenleme becerileri

Gresham ve Elliot (1990) öz-düzenleme becerilerini kişisel duyguların uygun davranışlarla gösterilmesi ve sosyal yetkinliğin en önemli bileşenlerinden biri olarak tanımlamaktadır. Erken çocuklukta kendini motivasyonunu sağlayabilme, kendine amaçlar belirleyebilme ve bu yönde çalışmalar yapabilme, dürtülerini kontrol edebilme, duygularını kontrol edebilme becerileri öz-düzenleme becerilerine katkı sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Conners-Burrow, Patrick-Kyzer ve McKelvey, 2017)

Erken çocukluk döneminde sosyal duygusal gelişim alanında akranları ile olumlu etkileşimler kurma, duygularını kontrol edebilme becerileri temel görevler olarak yer almaktadır. Çocukların duygularını kontrol edebilmeleri ile hayatlarındaki zorluklara, streslere karşı çözümler üreterek zor durumlarda bağımsız bir şekilde kendilerini koruyabilecekler ve daha az problem davranışlara sahip olacaklardır (Conners-Burrow, Patrick-Kyzer ve McKelvey, 2017; Denham ve Brown, 2010).

2.4.3. Girişkenlik/Atılganlık becerileri

Girişkenlik becerileri sosyal ilişkileri başlatmak, sürdürmek ve sonlandırmak becerilerinden meydana gelen becerilerdendir. Erken çocukluk döneminde bu beceriler çocukların arkadaş edinmesini ve edindiği arkadaşlıkları sürdürmesini sağlamaktadır (Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020). Erken çocuklukta yer alan arkadaş edinme, akranları ve diğer bireylerle sohbet başlatma ve sürdürme, teşekkür etme, selamlaşma, izin isteme, özür dileme, yardım isteme, vedalaşma, kendini tanıtmak, tanıdıklarını başkalarına tanıtmak, anlaşılır bir şekilde konuşabilme, başkalarının konuşmalarını dinleyebilme becerileri girişkenlik becerilerinin gelişimine katkı sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Hupp vd., 2009; Kostelnik vd., 2009; Ömeroğlu vd., 2014, Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020).

2.4.4. Arkadaşlık becerileri

Arkadaşlık ilişkileri ilk olarak erken çocukluk döneminde başlar. Erken çocukluk döneminde çocuklar oyun ile arkadaşlık kurdukları için bu dönemde çocukların hiç tanımadığı ortamlarda bile arkadaşlık ilişkileri başlatmaları mümkündür (Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020). Çocukların arkadaşlık ilişkileri 5-6 yaşlarında gelişmeye başlar, arkadaş olacağı kişileri seçmeye başlar ve oyun oynamaktan birlikte eğlenceli vakit geçirmekten hoşlandığı akranlarını tercih ederek belli çocuklarla arkadaşlıklarını sürdürürler (Berk, 2013). Çocuklar akranlarıyla oyun ortamı içinde karşılıklı oynayarak, birbiriyle etkileşim kurarak, iş birliği yaparak, oyuncak vb. paylaşarak sosyal becerileri gelişir. Aynı zamanda da farkında olmasalar da oyun esnasında sıra alarak, paylaşarak, izin isteyerek birbirlerinin haklarına saygı duymayı yardımlaşmayı ve empati kurmayı da öğrenmeye başlarlar (Maleki vd., 2019). Çocuklar bu dönemde çoğunlukla anlayabildiği akranlarıyla arkadaş olmayı tercih ederler, akranlarıyla kurdukları iletişim ve etkileşim sosyal becerilerini olumlu yönde etkiler. Ancak akranları ile uyumlu bir şekilde iletişim ve etkileşim kuramayan çocuklar akran reddi ile karşı karşıya kalarak olumsuz yönde etkilenirler. Dolayısıyla uygun olmayan davranışlar sergilerler, saldırganlık ve kaygı gibi olumsuz davranışlarda da artış görülür (Sette, Baumgartner ve MacKinnon, 2015).

Erken çocukluk döneminde yer alan akran gruplarına dahil olma, akranlarıyla iş birliği yapma, arkadaşlarının başarılarını takdir edebilme, sıra bekleme, eşyalarını paylaşma, kurallara uyabilme, arkadaşlarının duygu ve düşüncelerine uygun tepki verebilme, diğer çocukları etkinlik veya oyunlara davet etme, yardım isteme gibi beceriler arkadaşlık becerilerinin gelişimine katkı sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Hupp vd., 2009; Kostelnik vd., 2009; Ömeroğlu vd., 2014; Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020).

2.4.5. Sosyal ilişki becerileri

Sosyal ilişki becerileri çocukların akranları ile ve çevresinde bulunan bireylerle yaşadığı ilişkilerini kapsamaktadır. Erken çocuklukta yer alan farklı kişiler veya gruplarla olumlu ilişkiler kurma ve bu ilişkilerini geliştirme, çatışmaları çözme, yardımlaşma ve paylaşmaya istekli olma, farklı bakış açılarına karşı saygılı olma, uygun olmayan sosyal durumlara karşı gelebilme, bireylerle iş birliği yapma, onları dinleme, sıra alma, yardım isteme gibi beceriler de sosyal ilişki becerilerinin gelişimine katkı

sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Kostelnik vd., 2009; Denham ve Brown, 2010).

2.4.6. Sosyal farkındalık becerileri

Alberti ve Emmons (2002)'ye göre çocuklar özgüvenli oldukça kendilerini ifade edebilmekte ve kendi haklarını bilerek haklarına sahip çıkabilmektedirler. Ayrıca bu çocuklar başka insanların haklarına da saygılı olmaktadır. Sosyal farkındalık becerileri çocukların çevresindeki bireylerin ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma, çevreyi koruma becerilerinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır (Ulutaş, Bozkurt-Polat, 2020)

Sosyal farkındalık becerileri; empati kurma, başkalarının hakkına ve düşüncesine saygı gösterme, bireylere saygılı davranma, paylaşma, kendi hakları koruma gibi kendiliğinden gelişen duygusal anlama ve yönetme becerilerinin etkisiyle oluşmaktadır. Gelişim dönemleri içinde yer alan empati kurma, başka bireylerin duygularını karşı tarafın bakış açısı ile anlayabilme, bireysel ve grup olarak bir ortak bir amaç için birlikte olma, diğer bireylerin görüşlerine ve farklılıklarına saygı gösterme, toplum kaynaklarını etkili bir şekilde kullanma gibi beceriler sosyal farkındalık becerilerine katkı sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Denham ve Brown, 2010; Hupp vd., 2009; Kemple, 2017).

2.4.7. Akademik destek becerileri

Erken çocukluk döneminde çocukların öğrenme için ön koşul beceri olan dikkat ve motivasyon becerilerinin gelişmesini sağlayan beceriler akademik becerilerdir. Dolayısıyla da bu beceriler çocukların farklı beceri ve davranışları öğrenmesini de olumlu olarak etkilemektedir (Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020).

Gelişim dönemleri içinde yer alan verilen görevleri bağımsız bir şekilde tamamlama, yönergeleri yerine getirme, soru sorma, yönerge takip etme, sorulan sorulara cevap verme, problemlere farklı çözüm yolları üretebilme, kendini bir işle meşgul etme, bir hedefe ulaşmak için çalışma, düşüncelerini ifade edebilme, eleştiri yapma ve eleştirilere karşı açık olma gibi beceriler akademik becerilerin gelişimine katkı sağlayan beceriler olarak belirtilmektedir (Hupp, vd., 2009; Ömeroğlu vd., 2014; Ulutaş ve Bozkurt-Polat, 2020).

2.5. OSB ve Sosyal Beceriler

Sosyal becerilerde ortaya çıkan sınırlılıklar OSB olan bireylerin tanı kriterleri arasındadır. OSB tanısı almış birçok çocuk yaşadığı bu sınırlılıktan dolayı içinde yer aldığı arkadaş ortamlarında, sınıfında ve yaşantısını sürdürdüğü çevresindeki bireylerle iletişim ve etkileşime girmek, kendini anlatmak, kendinden de istenileni anlamak gereksinimindedir ancak bu anlamda da güçlüklerle karşılaşmaktadır (Scattone, 2007). Özellikle de kendi akranlarıyla birlikte zaman geçirme sürecinde, akranlarıyla oyun oynarken, farklı sosyal ortamlarda bulunması gereken durumlarda, ev dışında artık büyüyüp okul öncesi eğitim sürecine dahil olmaya başladığında var olan sınırlılıkları çocukta gözlemlenmeye başlanmaktadır (Radley vd., 2014; Acar, 2015).

OSB olan bireylerin sosyal becerilerde gösterdikleri yetersizlikler sözel ve sözel olmayan becerilerdeki yetersizlikler olmak üzere iki kategoride incelenmektedir (Radley vd., 2017). Karşısındaki birey ile iletişim ve konuşma başlatma, başlattığı iletişim ve konuşmaları sürdürme ve konuşurken duraklama, tonlama, vurgu yapma gibi beceri yetersizlikleri sözel olan sosyal beceri yetersizlikleridir. Sözel olmayan sosyal beceri yetersizlikleri ise yüz ifadelerini tanımakta güçlük, göz teması kurmakta güçlük ve ortak dikkat kurmakta sınırlılıklar olarak belirtilebilir (Radley vd., 2017). Sözü edilen bu becerilerdeki sınırlılıklar OSB olan çocukların akranları ve diğer bireylerle karşılıklı sosyal iletişim kurmalarını güçleştirmektedir. OSB olan çocuklar akranlarına oranla daha az süre ile etkileşime girmekte, etkileşim başlatma düzeyleri daha sınırlı, karşıdan gelen etkileşim taleplerine karşılık vermeleri de daha düşük düzeydedir (McConnell, 2002). Erken dönemde OSB olan çocuklarda arkadaşlarıyla karşılıklı oyunlara katılımda sınırlılıklar, adına tepki vermede güçlük, göz kontağı kurmada sınırlılıklar, ortak dikkat kurmada güçlükler görülebilir ve bu durum çocuğun ileriki okul çağında akranlarıyla karşılıklı konuşma, sonrasında da yetişkinlik döneminde başkalarının davranışlarının nedenini anlamlandırmada güçlük çekmeye kadar gidebilecek sorunlara yol açabilir (Çolak, 2022). Bu durum çocuklarda akran reddini ve sosyal açıdan yalnızlığı da beraberinde getirmektedir.

Tipik gelişim gösteren çocukların çoğu sözü edilen becerileri kendileri diğer bireyleri gözlemleyerek ya da akranları ve yetişkinlerle etkileşim yoluyla edinebilirler. Ancak OSB olan çocuklar sistematik öğrenme yaşantılarıyla bu becerileri edinebilirler (Radley vd., 2017). Aşağıda erken çocuklukta OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

2.6. Erken Çocuklukta Sosyal Beceri Müdahaleleri

2018 yılında yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'nde erken çocukluk 0-36 aylık yetersizliği olan çocukların “erken çocukluk dönemi eğitimi” ve 37-66 aylık çocukların “okul öncesi eğitim kurumlarından” hizmet alabilecekleri ifade edilmiştir. Erken çocukluk müdahaleleri gelişimsel yetersizliği, geriliği ya da riski olan çocukların gelişimlerini desteklemek için geliştirilmiştir.

OSB olan çocukların gelişimlerini desteklemek için bilimsel olarak etkililiği kanıtlanmış “kanıt temelli” uygulamalar geliştirilmiştir. (Odom vd., 2010). Kanıt temelli uygulamalar farklı kuruluşlar tarafından farklı ölçüt ve standartlar kullanılarak belirlenmektedir. National Autism Center NAC/Ulusal Otizm Merkezi ve The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorder-NPDC/Otizm Spektrum Bozukluğu Mesleki Gelişim Merkezi bu kuruluşlardandır (Odom vd., 2010). National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice (NCAEP) tarafından (2020) yayımlanan raporda da bilimselliği kanıtlanmış uygulamalardan söz edilmektedir. Aşağıda Tablo 2.1’de NCAEP (2020) tarafından yayımlanan sosyal beceri öğretiminde kullanılan uygulamalar yer almaktadır.

Tablo 2.1. *Sosyal Beceri Öğretiminde Kullanılan Uygulamalar (NCAEP, 2020).*

Akran aracılı öğretim	Alternatif ve destekleyici iletişim	Ayrık denemelerle öğretim
Beceri analizi	Bekleme süreli öğretim	Bilişsel davranışsal müdahale
Doğal öğretim uygulamaları	Görsel destek sistemleri	İpucu sistemleri
Kendini yönetme	Model olma	Pekiştirme
Sosyal anlatılar	Sosyal beceri öğretimi	Teknoloji destekli öğretim ve müdahale
Temel tepki öğretimi	Video modellerle öğretim	

2.7. İlgili Alanyazın

Araştırmanın bu bölümünde tezin konusu ile ilgili olan Türkiye’de ve uluslararası alan yazında yer alan araştırmalara kısaca yer verilmektedir.

2.7.1. Okul öncesi dönemde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Poyraz-Tüy (1999) araştırmasında 3-6 yaş dönemi işitme yetersizliği olan ve işiten çocukları sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırmıştır.

Araştırma betimsel bir çalışmadır. Araştırmaya 3-6 yaş arası 60 işitme yetersizliği olan ve 474 işiten toplam 534 çocuk katılmıştır. Araştırmada kişisel bilgi formu ve “Okul Öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Bulgularda kaynaştırma eğitimi gören ve özel eğitim okuluna devam eden işitme yetersizliği olan çocuklar ile işiten çocuklar arasında sosyal etkileşim ve içselleştirilmiş problemler alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Ağır ve çok ağır düzeyde işitme kaybı olan çocukların içselleştirilmiş problemler alt boyutunda anlamlı farklılıklar belirlenmiştir.

Gök (2009) sınıfında özel gereksinimli çocuk bulunan öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi uygulamasına ait görüş ve önerilerinin alınması amacıyla araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırmanın katılımcıları sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan 10 okul öncesi öğretmenidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşmelerle elde edilmiştir. Araştırmanın verileri tümevarım analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler kaynaştırma eğitime karşı olumlu tutumlara sahiptir. Ancak öğretmenler kaynaştırma eğitimi uygulamasında sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili bilgi eksikliklerinin olduğunu belirtmişler, kaynaştırma eğitiminin eğitim alabilecek düzeyde olan çocuklar için faydalı olduğunu fakat görme ve ileri zihin yetersizliği olan çocukların kaynaştırma eğitime uygun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Orhan (2010) araştırmasında okul öncesi kaynaştırma öğrencileriyle tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde betimsel ve bağıntısal model kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya 57 okul öncesi öğretmeni, 320 tipik gelişim gösteren öğrenci, 64 kaynaştırma öğrencisi katılmıştır. Araştırma verileri “Okul öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçekleri (OÖDÖ)”, “Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Bulgular, özel gereksinimli öğrencilerle tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışları arasında anlamlı derecede fark olduğunu, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin olumsuz yönde olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırma bulgularında kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin olumsuz görüşe sahip olmalarında öğrencilerin dışsallaştırılmış problem davranışlarının etkili olduğu da belirlenmiştir.

Balçık ve Çifçi-Tekinarslan (2012) araştırmalarında okul öncesi kaynaştırma eğitimi alan dört yaşında OSB olan bir çocuğa kendini tanıtmaya, yardım veya bilgi isteme, devam eden etkinliğe katılma becerilerinin öğretilmesinde sosyal öykü uygulamasının etkililiğini araştırmıştır. Tek denekli araştırma yöntemlerinden davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre sosyal öykü yönteminin sosyal beceri öğretilmesinde etkili olduğu ve izleme oturumları sonunda da öğretilen becerilerin kalıcılığının sağlandığı belirlenmiştir.

Metin, şenol ve Yumuş (2015) araştırmalarında 60-66 aylık OSB tanılı okul öncesi kaynaştırma eğitimine devam eden çocukların sosyometrik açıdan statülerini incelemişlerdir. Metin, şenol ve Yumuş (2015), sosyometrinin genel olarak akran ilişkilerini incelerken çocukların akranlar arasındaki sosyal kabulü, aralarında yaşadıkları sorunlar, toplum içinde nasıl algılandığı, sosyal konumlar arasındaki ilişki açısından incelendiğini belirtmektedir. Araştırmaya tipik gelişim gösteren 82 çocuk katılmıştır. Araştırmada çocuklarla yarı-yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır. Veriler betimsel analiz yoluyla analiz edilmiştir. Bulgular OSB olan çocukların sosyal ortamlarda, akademik alanda ve sosyal etkileşimlerin yaşandığı doğal etkileşim ortamlarında tercih edilme düzeylerinin yok denecek kadar az olduğunu göstermiştir. Ayrıca OSB olan çocukların genellikle dışlanan ve reddedilen çocuklar olduğu belirlenmiştir.

Göl (2017) araştırmasında okul öncesinde kaynaştırma eğitimi alan işitme yetersizliği olan çocuklar ve normal işiten çocukların sosyal beceri düzeylerini incelemiştir. Araştırmada nedensel karşılaştırma ve bağıntısız araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmaya kaynaştırma uygulamalarında eğitim alan 55 işitme yetersizliği olan ve 99 normal işiten çocukların öğretmenleri ve ebeveynleri olmak üzere 308 kişi katılmıştır. Araştırmanın veri toplama araçları olarak “Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED)” ve “Öğretmen ve Anne- Baba Formları” kullanılmıştır. Araştırmada öğretmen ve ebeveynler ile görüşülmüştür. Bulgulara göre işitme yetersizliği olan ve normal işiten çocukların sosyal beceri puanları üzerinde işitme durumunun etkili olduğu, öğretmen ve ebeveynlerin puanlamalarının da bu duruma göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. İşitme yetersizliği olan çocukların sosyal beceri puanları cinsiyet, anne ve babanın eğitim düzeyi ve öğretmenin branşına göre farklılaşmaktadır. Ayrıca işitme yetersizliği olan çocukların

takvim yaşı, tanı yaşı ve ilk cihaz takma yaşı sosyal beceri puanları arasında ilişki olduğu, takvim yaşı ve cihaz kullanmaya başlama yaşı değişkenlerinin bu puanları açıklamaya farklı derecelerde anlamlı katkısı olduğu bulunmuştur.

Parlak (2017) araştırmasında OSB olan çocukların okul öncesi eğitimden ilkokula geçişlerinde oluşan sosyal uyum problemlerini aile ve öğretmenlerle görüşerek incelemiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile yürütülmüştür. Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın katılımcıları dokuz aile ve sekiz öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenler, okul öncesi dönemde verilen kaynaştırma eğitiminin çocukların ilkokula geçişlerinde sosyal uyumlarını olumlu etkilediğini belirtmiştir. Öğretmenler çocuklardaki sosyal uyum problemlerinin sebebi olarak otizmden dolayı çocukların sahip olduğu özellikler, sosyal ortam-arkadaş kabulü-zihinsel yaşam ve aile kabulü olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler sosyal uyum problemlerine çözüm önerisi olarak aile kabulünün oluşturulması ve okul-aile iş birliği cevabını vermişlerdir. Araştırmaya katılan aileler çocuklarının sosyal uyum problemlerinden dolayı üzüldüklerini, çaresizlik yaşadıklarını, umutlu olduklarını ve nötr olduklarını belirten cevaplar vermişlerdir. Çocuklarının sosyal uyum problemlerine karşı destek alan ailelerin olduğu ve bu konuda da ailelerin sosyal ortamlara katılma konusunda destek aldıklarını belirten aileler de bulunmaktadır. Araştırmada sonuç olarak OSB olan çocukların ilkokula geçişlerinde var olan sosyal uyum problemleri için çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Yıkımcı vd., (2018) sınıfında özel gereksinimli öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamasında yaptıkları çalışmaların belirlenmesi amacıyla araştırma yapmıştır. Araştırmanın katılımcıları altı okul öncesi öğretmenidir. Araştırmada durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Veriler yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre okul öncesi öğretmenleri özel gereksinimli öğrencileri için eğitime başlamadan önce bilgi edindiğini, öğrenciye uygun yöntem ve tekniklerde uyarılama yaptıklarını ve verilen eğitimi değerlendirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler farklı çalışmalar yaptıklarını fakat yeterli olamadıklarını ve özel gereksinimli öğrencisi ve kaynaştırma eğitimi süreci hakkında bilgi eksikliklerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Abbak-Kaçar (2019) araştırmasında okul öncesinde yapılandırılmış oyun etkinliklerini akran aracılı öğretim yönteminin OSB olan çocukların ve tipik gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerine etkisini incelemiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması ile yapılmıştır. Araştırmaya bir OSB olan çocuk ve ebeveyni, 17 tipik gelişim gösteren çocuk ve bu çocukların ebeveynleri, yedi okul öncesi öğretmeni, iki okul idarecisi, üç yardımcı personel katılmıştır. Araştırmada görüşme formu, gözlem formu, resimli sosyometri, araştırmacı günlüğü, öğretmen günlüğü ve yapılandırılmış oyun etkinliği kayıt formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın akran aracılı müdahale programının sonuçlarına göre tipik gelişim gösteren çocuklar müdahale programı uygulandıktan sonra OSB olan çocuğa karşı daha fazla sosyal etkileşimlerde bulunmuş ve OSB olan çocuğun dil gelişimi ve sosyal becerilerinde olumlu yönde değişiklikler görülmüştür.

Okatan (2019) gerçekleştirdiği araştırmada kaynaştırma eğitiminde yer alan OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretimi uygulamasının etkililiğini incelemiştir. Araştırmada 7-8 yaş arasındaki OSB olan üç çocukta fırsat öğretimi uygulamasının amaç olarak seçilen selamlaşma, paylaşma ve oyuna katılmayı teklif etme becerilerini edinmeleri, sürdürmeleri ve genellemeleri üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca OSB olan çocuklarda fırsat öğretimi uygulamasının çocukların akranları tarafından sosyal kabul düzeyine etkileri de belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma katılımcılar/denekler arası çoklu yoklama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular fırsat öğretimi uygulamasının OSB olan çocukların hedeflenen sosyal becerileri edinmeleri ve sürdürmelerinde etkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada hedeflenen becerileri edindikten sonra çocukların akran kabul düzeyinde de artış olduğu belirlenmiştir.

Ertuğral (2021) araştırmasında 0-4 yaş arasındaki OSB olan çocukların kreş eğitimi almasını sonraki yaşlarında duyuşal beceriler, ilişki kurma becerileri, beden ve nesne kullanımı becerileri, dil becerileri, sosyal beceriler ve öz-bakım becerileri açısından incelemiştir. Araştırmaya 0-4 yaş arası OSB olan kreş eğitimi alan ve almayan 132 çocuk katılmıştır. Araştırmanın verileri “Sosyodemografik Bilgi Formu” ve “Otizm Davranış Kontrol Listesi (ABC) Ölçeği” kullanılarak toplanmıştır. Bulgulara göre kreş eğitimi alan çocukların duyuşal becerilerinin, ilişki kurma becerilerinin, sosyal ve öz-bakım becerilerinin kreş eğitimine katılmayan çocuklara göre daha iyi seviyede olduğu belirlenmiştir.

Menteş ve Aktaş-Arnas (2021) araştırmalarında okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitiminde yer alan OSB olan çocukların arkadaşlık ilişkilerini incelemiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmaya 60-72 ay arasında 22 tipik gelişim gösteren ve iki OSB olan çocuk katılmıştır. Veriler gözlem ve görüşme teknikleri kullanılarak toplanmıştır. Bulgular, OSB olan çocukların akran kabulünde farklı davranışlar sergilediklerini, akranlarına karşı olumlu tutumlar geliştirdiklerini, olumlu davranışlar ve etkileşimler sergileyebildiklerini göstermiştir. Ayrıca bulgular, OSB olan çocukların akranlarına karşı sözlü iletişim başlatma davranışı göstermesine rağmen, bu iletişimde devamlılık sağlayamadığını göstermiştir. OSB olan çocuklarda akran kabulü olumlu yönde gelişim göstermesine rağmen, akran reddi ve zorbalığı davranışları da çok fazla görülmüştür. Sınıfta fiziksel şiddet OSB olan çocuklar ve sınıf arkadaşları tarafından eğitim dönemi başında gözlenmezken, eğitimin devam ettiği süreçte ortaya çıkmıştır. Sözel şiddet ise dönem başında OSB olan çocuklarda görülmezken, tipik gelişim gösteren akranları tarafından ilk aydan itibaren uygulanmıştır. OSB olan çocukların dönem başında sosyal gruptan hiçbirine girmedikleri gözlemlenirken dışlanan-ihmal edilen çocuk kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir.

Aydın-Ayrak (2022) araştırmasında okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli çocuklarla aralarındaki ilişkilerle çocukların sosyal becerileri arasındaki bağlantıyı incelemiştir. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 36-48 ay arasında olan 42 çocuk ve 142 öğretmendir. Araştırmanın verileri “Kişisel Bilgi Formu”, “Öğrenci-Öğretmen İlişki Ölçeği-Kısa Formu” ve “Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği-Öğretmen Formu” kullanılarak toplanmıştır. Bulgular çocukların öğretmenleriyle ilişkisinin orta düzeyde olduğunu göstermiştir. Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerilerinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Akıncı Düzel (2023) araştırmasında okul öncesi eğitime devam eden özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını incelemiştir. Araştırmada karma yöntem desenlerinden eş zamanlı desen kullanılmıştır. Araştırmanın verileri “Okula Uyum Öğretmen Değerlendir Ölçeği-Kısa Formu”, “Demografik Bilgi Formu”, “Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu” kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde istatistiksel ve tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Bulgulara göre kaynaştırma sınıfında eğitim gören çocukların aldıkları puanların özel eğitim sınıflarında eğitim gören

çocukların aldıkları puandan farklı, okul öncesi okullarında eğitim gören çocukların puanları özel eğitim anaokullarına giden çocukların aldıkları puandan farklı bulunduğu belirtilmiştir. Zihin yetersizliği, bedensel ve dil konuşma güçlüğü tanılı çocukların puanları OSB olan çocukların aldıkları puandan farklı bulunmuştur. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde bireysel özelliklerin, ailelerin ve öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların okula uyumunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Türkiye’de okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili yapılmış araştırmalar Tablo 2.2’de verilmektedir.

Tablo 2.2. *Okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar*

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Poyraz-Tüy (1999)	3-6 yaş arası 60 işitme yetersizliği tanılı ve 474 işiten çocuk	İşitme yetersizliği olan ve işiten çocukların sosyal becerileri ve problem davranışlarını karşılaştırma	Betimsel	Kişisel Bilgi Formu Okul Öncesi ve Anasınıfı Davranış Ölçekleri	Kaynaştırma ve özel eğitim okuluna giden işitme yetersizliği olan ve işiten çocuklar arasında sosyal etkileşim ve içleştirilmiş problemler alt boyutunda farklılıklar bulunmuştur.
Gök (2009)	Sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan 10 okul öncesi öğretmeni	Özel gereksinimli öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi uygulamasına ait görüş ve önerilerinin alınması	Nitel	Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	Öğretmenler kaynaştırma eğitimine olumlu tutumlara sahip olduğunu, bilgi eksikliklerini olduğunu belirtmişlerdir.
Orhan (2010)	57 okulöncesi eğitim öğretmeni, 320 tipik gelişim gösteren öğrenci, 64 kaynaştırma öğrencisi	Özel gereksinimli ve tipik gelişen öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarını belirlemek. Sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerini değişkenlerle arasındaki ilişkiyi belirlemek.	Tarama	Okul Öncesi Anasınıfı Davranış Ölçekleri (OODÖ) ve Kaynaştırmaya İlişkin Görüşler Ölçeği	Özel gereksinimli öğrencilerle tipik gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışları arasında anlamlı derecede fark bulunmuş, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin kaynaştırmaya ait olumsuz görüşlere sahip olduğu belirtilmiştir.
Balçık ve Çifçi-Tekinarslan (2012)	Otizm tanılı 4 yaşında 1 öğrenci	Sosyal öykü yöntemi ile OSB olan okul öncesi kaynaştırma öğrencisine kendini tanıtmaya, yardım ya da bilgi isteme, etkinliğe katılma becerilerini edindirmek.	Tek Denekli Araştırma Yöntemi/ Davranışlar arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli	Kendini Tanıtma Becerisi Formu Yardım ya da Bilgi İsteme Becerisi Formu Devam Etkinliğe Katılma Becerisi Formu	Sosyal öykü yönteminin sosyal beceri öğretiminde etkili olduğu ve öğrenilen becerilerin kalıcılığının sağlandığı belirtilmiştir.
Metin, Şenol ve Yumuş (2015)	60-66 aylık 82 tipik gelişim gösteren çocuk ve tipik gelişim gösteren çocuklarla aynı sınıfta olan 5 OSB olan çocuk	Okul öncesinde kaynaştırma eğitimine dahil olan 60-66 aylık OSB olan çocukların sosyometrik statülerini incelemek.	Sosyometri Tekniği	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Otizimli çocukların genellikle dışlanan ve reddedilen çocuklar olduğu belirtilmiştir.

Tablo 2.2. (Devam) Okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Göl (2017)	55 işitme yetersizliği olan ve 99 normal işiten çocukların öğretmenleri ve ebeveynleri olmak üzere 308 kişi	Okul öncesinde kaynaştırma eğitimi alan işitme yetersizliği olan çocuklar ve normal işiten çocukların sosyal beceri düzeylerini incelemek	Nedensel karşılaştırma ve bağıntısal araştırma	Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği (OSBED), Öğretmen ve Anne- Baba Formları	İşitme yetersizliği olan ve normal işiten çocukların sosyal beceri puanları üzerinde işitme durumunun etkili olduğu belirtilmiştir.
Parlak (2017)	9 aile ve 8 öğretmen	OSB olan çocukların okul öncesi eğitimden ilkokula geçişlerinde oluşan sosyal uyum problemlerini incelemek	Durum Çalışması	Yarı yapılandırılmış görüşme formları	Öğretmenler, okul öncesi dönemde verilen kaynaştırma eğitiminin çocukların ilkokula geçişlerinde sosyal uyumlarını olumlu etkilediğini belirtmiştir.
Yıkılmış vd., (2018)	6 okul öncesi öğretmeni	Sınıfında özel gereksinimli öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimi eğitimi uygulamasında yaptıkları çalışmalarını incelemek	Durum Çalışması	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Öğretmenler özel gereksinimli öğrencileri için eğitime başlamadan önce bilgi edindiğini, öğrenciye uygun yöntem ve tekniklerde uyarlama yaptıklarını ve verilen eğitimi değerlendirdiklerini belirtmişlerdir
Abbak-Kaçar (2019)	Otizm tanılı bir çocuk ve ebeveyni, 17 normal gelişim gösteren çocuk ve ebeveynleri, yedi okul öncesi öğretmeni, iki okul idarecisi, üç yardımcı personel	Akran aracılı eğitim yöntemi ile sunulan yapılandırılmış oyun etkinliklerinin OSB olan ve tipik gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerine etkilerini incelemek. Tipik gelişim gösteren çocukların sosyal kabullerini incelemek.	Nitel Araştırma/Durum Çalışması	Görüşme forumu, gözlem formu, resimli sosyometri, araştırmacı günlüğü, öğretmen günlüğü, yapılandırılmış oyun etkinliği kayıt formu	Müdahale programı sonunda normal gelişim gösteren çocuklar otizmlili çocuğa karşı daha fazla sosyal etkileşimlerde bulunduğu ve otizmlili çocuğun dil gelişimi ve sosyal becerilerinde olumlu yönde değişiklikler olduğu belirtilmiştir.
Ertuğral (2021)	Otizm tanılı 0-4 yaş arası kreş eğitimi alan ve almayan 132 çocuk	OSB olan kreş eğitimi alan çocuklarla kreş eğitimi almayan çocukların ilerleyen gelişim dönemlerindeki becerilerinin farklarını incelemek.	İlişkisel Tarama	Sosyodemografik Bilgi Formu Otizm Davranış Kontrol (ABC) Ölçeği	Kreş eğitimi alan çocukların duyuusal becerilerinin, ilişki kurma becerilerinin, sosyal ve özbakım becerileri almayan öğrencilere göre daha iyi olduğu belirtilmiştir.

Tablo 2.2. (Devam) Okul öncesi döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Menteş ve Aktaş-Arnas (2021)	60-72 ay arasında 22 tipik gelişim gösteren ve iki OSB tanısı olan çocuk	Okul öncesinde kaynaştırma eğitimi alan OSB olan çocuğun akran ilişkilerini incelemek.	Nitel Araştırma/Durum Çalışması	Sosyometri, Çiz-Anlat Tekniği	OSB olan çocuklar akranlarla sözlü iletişim başlatmasına rağmen, bu iletişimde devamlılık sağlayamadığı, olumlu akran kabulü olmasına rağmen akran zorbalığı ve reddi davranışları da sık görüldüğü belirtilmiştir.
Aydın-Ayrak (2022)	36-48 ay arasında olan 42 çocuk ve 142 öğretmendir	Okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli çocuklarla aralarındaki ilişkilerle çocukların sosyal becerileri arasındaki bağlantıyı incelemek	İlişkisel Tarama	Kişisel Bilgi Formu, Öğrenci-Öğretmen İlişki Ölçeği-Kısa Formu, Okul Öncesi Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği-Öğretmen Formu	Araştırmaya katılan çocukların sosyal becerilerinin düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir ve bu durum öğretmenlerin bu çocuklarla olan ilişkileri ile anlamlı düzeyde bağlantılı olduğunu göstermiştir.
Akıncı-Düzel (2023)	333 özel gereksinimli okul öncesi öğrencisi, 164 öğretmen	Okul öncesi eğitimi alan özel gereksinimli çocukların okula uyumlarını incelemek	Karma Desen	Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği-Kısa Formu, Demografik Bilgi Formu, Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	kaynaştırma sınıfında eğitim gören çocukların aldıkları puanların özel eğitim sınıflarında eğitim gören çocukların aldıkları puandan farklı, okul öncesi okullarında eğitim gören çocukların puanları özel eğitim anaokullarına giden çocukların aldıkları puandan farklı bulunduğu belirtilmiştir. Zihin, bedensel ve dil konuşma güçlüğü tanılı öğrencilerin puanları OSB olan çocukların aldıkları puandan farklı bulunmuştur.

2.7.2. İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Özkubat (2010) araştırmasında görme engelli, zihin yetersizliği ve tipik gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma betimsel karşılaştırma araştırmasıdır. Araştırmaya Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İlköğretim Okulları, Eğitim Uygulama Okulları ve İş Eğitim Merkezleri'nde eğitim almakta olan 7-12 yaş arası toplam 169 çocuk katılmıştır. Veriler “Türkçeleştirilen Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi-SBDS (Social Skills Rating System)” ile toplanmıştır. Araştırma bulguları görme yetersizliğinden etkilenmiş çocukların sosyal becerilerinin tipik gelişim gösteren akranlarının sosyal becerilerinden daha düşük düzeyde olduğunu göstermiştir. Kaynaştırma ortamında eğitim alan yetersizlikten etkilenmiş çocukların sosyal becerilerinin ayrıştırılmış ortamda eğitim alan çocukların sosyal becerilerinden daha yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Sülün (2012) araştırmasında ilköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim gören çocukların, ilköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan ve destek eğitim alan çocukların ve özel eğitim sınıflarında eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma betimsel bir araştırmadır. Araştırmaya ilköğretim okuluna giden 190 zihin yetersizliği tanısı almış kaynaştırma öğrencisi katılmıştır. Veri toplama araçları olarak “Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi-SBDS'nin Anasınıfı ve Altıncı Sınıf Çocuklarını Değerlendirme Öğretmen Formu” ve “Öğretmen ve Öğrenci Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Bulgularda ilköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim gören çocukların, ilköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan ve destek eğitim alan çocukların ve özel eğitim sınıflarında eğitim gören çocukların sosyal beceri ve problem davranış düzeyleri arasında bir farklılık bulunmamıştır. Akademik becerilerde ise özel eğitim sınıfı çocuklarının başarıları daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

Anılan-Kayacan (2015) araştırmasında ilköğretim okullarında sunulan kaynaştırma uygulamalarını değerlendirmiştir. Araştırmaya 10 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve veriler yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmanın verileri betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre sınıf öğretmenleri kaynaştırma uygulamalarına karşı olumlu bir yaklaşıma sahiptir. Sınıftaki diğer çocukların ailelerinin kaynaştırma öğrencisine karşı genelde olumlu yaklaşıma sahip oldukları

belirtilmiştir. Öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili sistemli bir eğitim ve bilgi eksikliğinden ve sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerini kontrol edememekten dolayı zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Özdemir (2016) araştırmasında kaynaştırma eğitimi alan işitme kayıplı çocukların sosyal uyum becerilerini incelemiştir. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Araştırmaya sınıfında işitme kayıplı öğrencisi olan ilkokulda çalışan sınıf öğretmenleri ve İngilizce öğretmenleri, ortaokullarda Matematik ve Türkçe öğretmenleri olmak üzere 75 öğretmen katılmıştır. Veri toplama araçları olarak “Güçler ve Güçlükler Anketi” ve “Sosyal Beceri Derecelendirme-Öğretmen Formları” ve yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Bulgular işitme kayıplı çocukların sınıflarda gruba dahil olamama, kavga etme ve yalnız kalma gibi uyum sorunları yaşadıklarını göstermektedir. Çocukların sergiledikleri problem davranışlar ve sosyal yönden eksikliklerinin olması uyum sorunları yaşamalarına neden olmaktadır. Yaşadıkları bu uyum sorunları sonucunda kendilerini grubun dışında bırakmaktadırlar. Öğretmenler işitme kayıplı çocukların en az bir yakın arkadaşı olduğunu belirtse de genellikle yalnız olduklarını belirtmektedirler.

Öztürk-Özgönel ve Girli (2016) araştırmasında OSB olan kaynaştırma öğrencilerinin okula uyumları, akran ilişkileri, sosyal kabullerini arttırmak için geliştirilen eğitim programının etkililiğini incelemiştir. Araştırmanın deseni ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desendir. Araştırma verilerinin toplanmasında “Sosyal Kabul Ölçeği”, “Sosyometri”, “Öğretmen Görüşme Formu” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre OSB olan çocuklara uygulanan eğitim programı OSB olan çocukların akran kabullerini, sosyal yeterliklerini, okula uyumlarını olumlu yönde etkilemiştir.

Okatan (2019) araştırmasında kaynaştırma eğitiminde yer alan OSB olan çocuklara fırsat öğretiminin sosyal beceri öğretiminde etkililiğini incelemiştir. Araştırmasında 7-8 yaş arasındaki üç çocuğa fırsat öğretimi yönteminin amaç olarak seçilen selamlaşma, paylaşma ve oyuna katılmayı teklif etme becerilerini sürdürmeleri ve genellemeleri üzerindeki etkisi incelemiştir. Ayrıca OSB olan çocukların sosyal becerileri kullanmalarının akranları tarafından sosyal kabul düzeyine etkileri de incelenmiştir. Araştırmada katılımcılar/denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Bulgular fırsat öğretimi yönteminin hedeflenen becerilerin ediniminde ve edinilen becerilerin kalıcılığının sağlanmasında etkili olduğunu göstermiştir. OSB olan

çocukların hedeflenen becerileri edindikten sonra akran kabulü düzeyinde de artış olduğu görülmüştür.

Üresin (2019) araştırmasında ilkokula devam eden kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerileri düzeylerini incelemiştir. Araştırmaya 167 kaynaştırma öğrencisi ve 167 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Veriler Avcıoğlu ve Akçamete (2005) tarafından geliştirilen “Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ)”, Cicirelli tarafından geliştirilen “Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ)” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılarak toplanmıştır. Bulgular temel sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma becerileri ve duygusal becerilerde kızların erkeklerden daha yüksek becerilere sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca yaşları büyüdükçe çocukların gösterdiği sosyal becerilerin de arttığı görülmektedir. Anne eğitim durumuna yönelik veriler incelendiğinde, temel konuşma becerileri ve duygusal becerilerde anne eğitim durumu arttıkça çocukların sosyal becerilerinin de arttığı görülmüştür. Babaların eğitim durumlarının sosyal becerilere etkisi ise duygusal beceriler kategorisinde ortaya çıkmıştır. Tıpkı anne eğitim durumunda olduğu gibi baba eğitim durumu da arttıkça çocukların sosyal becerilerinde artış görülmüştür.

Yassıbaş (2021) kaynaştırma uygulamasının bulunduğu ortaokulda okul çaplı olumlu davranışsal destek uygulamasının özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirerek, sosyal kabullerini arttırarak ve problem davranışlarını azaltarak akran ilişkilerini geliştirmek amacıyla araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma eylem araştırması deseniyle yapılmıştır. Verilerin toplanmasında saha notları, yapılandırılmamış gözlemler, yapılandırılmamış görüşmeler, olumlu davranışsal destek ekibi toplantıları, olumlu davranışsal destek ekibi çalışma kağıtları, araştırmacı günlüğü, yarı-yapılandırılmış görüşmeler, görüntü kayıtları, resmi belgeler, “Kimdir bu? formu”, “Sosyometri formu”, “Sosyal becerilerin değerlendirilmesi ölçeği (7-12 yaş)”, “Akran zorbalığı belirleme ölçeği (AZBÖ) ergen formu”, “Günlük hedef geribildirim (GHG) formları”, “Sosyal geçerlik öğrenci formu”, tez izleme komitesi ve geçerlik toplantı tutanakları kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları çocuklar, öğretmenler, okul personeli, okul yöneticileri, aileler, araştırmacılarıdır. Bulgular okul çaplı olumlu davranışsal destek uygulamasıyla kaynaştırma eğitimi alan özel gereksinimli ve risk altındaki çocukların sosyal beceri düzeylerinde artış, problem davranış düzeylerinde azalış olduğunu ve arkadaşlık ilişkilerinde de olumlu yönde gelişme yaşandığını göstermiştir.

Işıkılı (2023) araştırmasında işitme yetersizliği olan çocukların iletişim becerilerinin akademik ve sosyal becerilerine etkisini ebeveyn ve öğretmen görüşlerine göre incelemiştir. Araştırma bir olgu bilim araştırmasıdır. Araştırmaya işitme yetersizliği tanıılı ilköğretim okuluna giden 10 kaynaştırma öğrencisi ve çocukların öğretmen ve ebeveynleri katılmıştır. Araştırmada verilerin toplanmasında yarı-yapılandırılmış görüşmeler, yansıtılmalı araştırmacı günlüğü kullanılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Bulgular ebeveynlerin erken dönem tıbbi ve eğitim müdahaleleriyle ilgili yetersiz seviyede bilgi sahibi olduklarını ve eğitim hakkında bilgilendirmeler yapılmasına gereksinim duyduklarını ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi ve destek özel eğitim hizmetleri hakkında yetersiz seviyede bilgi ve tecrübeye sahip oldukları görülmüştür. Ebeveynler ve öğretmenler ilköğretime devam eden işitme yetersizliği olan çocukların erken dönemde kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminden yararlanamamalarından dolayı dil ve iletişim becerilerinde yetersizliklerin olduğunu belirtmiştir. Çocukların yetersizliklerinin sosyal etkileşim ve akademik gelişimlerini olumsuz bir şekilde etkilediğini belirtmişlerdir. Türkiye’de ilkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili yapılmış araştırmalar Tablo 2.3’de verilmektedir.

Tablo 2.3. İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Özkubat (2010)	7-12 yaş arası görme engelli, zihin yetersizliği olan ve tipik gelişen 169 çocuk	Görme engelli, zihin yetersizliği olan ve tipik gelişen çocukların sosyal becerilerini karşılaştırmak	Betimsel	Sosyal Beceri Derecelendirme Sistemi-SBDS	Görme yetersizliği olan çocukların sosyal becerileri tipik gelişen çocukların sosyal becerilerinden daha düşük düzeyde. Kaynaştırma ortamında eğitim alan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ayrıştırılmış ortamda eğitim alan çocuklardan daha yüksek düzeydedir.
Sülün (2012)	İlköğretim okuluna giden 190 zihin yetersizliği tanılı kaynaştırma öğrencisi	İlköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim gören, destek eğitim alan ve özel eğitim sınıflarında eğitim gören öğrencilerinin sosyal becerilerini karşılaştırmak	Betimsel	Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi-SBDS Anasınıfı Ve Altıncı Sınıf Çocuklarını Değerlendirme Öğretmen Formu Öğretmen ve Öğrenci Kişisel Bilgi Formu	İlköğretim sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan çocukların, destek eğitim alan ve özel eğitim sınıfında eğitim gören çocukların sosyal beceri ve problem davranış düzeyleri arasında farklılık bulunmamıştır.
Anılan-Kayacan (2015)	10 sınıf öğretmeni	İlköğretim okullarında sunulan kaynaştırma eğitimini değerlendirmek	Nitel Araştırma	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	Öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili sistemli bir eğitim, bilgi eksikliğinden ve sınıflarında bulunan kaynaştırma öğrencilerini kontrol edememekten dolayı zorlandıklarını belirtmişlerdir.
Özdemir (2016)	Sınıfında işitme kayıplı öğrencisi olan ilköğretim okullarında çalışan sınıf ve İngilizce öğretmenleri, ortaokulda çalışan matematik ve Türkçe öğretmeni olmak üzere 75 öğretmen	Kaynaştırma eğitimi alan işitme kayıplı çocukların sosyal uyum becerilerini incelemek	Karma Yöntem	Güçlükler ve Güçlükler Anketi Sosyal Beceri Derecelendirme- Öğretmen Formları Yarı yapılandırılmış görüşme formu	İşitme kayıplı öğrenciler sınıflarında dahil olamama, kavga etme, yalnız kalma gibi sosyal uyum sorunları yaşadıkları belirtilmiştir.

Tablo 2.3. (Devam) İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Öztürk-Özgönenel ve Girli (2016)		OSB olan öğrencilerin okula uyumları, akran ilişkileri, sosyal kabullerini arttırmak için geliştirilen eğitim programının etkililiğini incelemek	Yarı Deneyssel	Sosyal Kabul Ölçeği, Sosyometri, Öğretmen Görüşme Formu, Kişisel Bilgi Formu	OSB olan çocuklara uygulanan eğitim program OSB olan çocukların akran kabullerini, sosyal yeterliliklerini okula uyumlarını olumlu olarak etkilemiştir.
Okatan (2019)	7-8 yaş arasında üç çocuk	Kaynaştırma eğitimi alan OSB olan çocuklara fırsat öğretiminin sosyal beceri öğretiminde etkililiğini incelemek	Katılımcılar/Denekler Arası Çoklu Yoklama Modeli	Sosyal Beceri Değerlendirme Forumu, Sosyal Kabul Ölçeği, Uygulama Süreci Etkililik Veri Kayıt Formu, Sosyal Geçerlik Formu, Uygulama Güvenirliği Veri Kayıt Formu	Fırsat öğretimi yöntemi hedeflenen becerilerin ediniminde kalıcılığında etkili olduğu belirtilmiştir.
Üresin (2019)	167 sınıf öğretmeni ve kaynaştırma öğrencisi	İlkokula devam eden kaynaştırma öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerini incelemek	Tarama modeli	Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği (SBDÖ), Purdue Okul Öncesi Çocukları İçin Benlik Kavramı Ölçeği (POBKÖ), Kişisel Bilgi Formu	Temel sosyal beceriler, ilişkiyi başlatma becerileri ve duygusal becerilerde kızların erkeklerden daha yüksek becerilere sahip olduğunu belirtilmiştir. Çocukların yaşları büyüdükçe çocukların gösterdiği sosyal becerilerin de arttığı görülmektedir.

Tablo 2.3. (Devam) İlkokul döneminde olan özel gereksinimli çocukların sosyal becerileri ile ilgili Türkiye’de yapılmış araştırmalar

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Aracı	Sonuçlar
Yassıbaş (2021)	Ortaokulda bulunan çocuklar, öğretmenler, okul personeli, okul yöneticileri, aileler ve araştırmacılar	Ortaokulda okul çaplı olumlu davranışsal destek uygulamasının özel kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerini geliştirerek, sosyal kabullerini arttırarak ve problem davranışlarını azaltarak akran ilişkilerini geliştirmek	Eylem Araştırması	Saha notları, Yarı yapılandırılmış görüşmeler, Kimdir bu? Formu, Sosyal becerilerin değerlendirilmesi ölçeği (7-12 yaş) Akran zorbalığı belirleme ölçeği (AZBÖ) ergen formu, Günlük hedef geribildirim (GHG) formları, Sosyal geçerlik öğrenci formu	Okul çaplı olumlu davranışsal destek uygulamasıyla kaynaştırma eğitimi alan özel gereksinimli ve risk altındaki çocukların sosyal beceri düzeylerinde artış, problem davranış düzeylerinde azalış olduğunu ve arkadaşlık ilişkilerinde de olumlu yönde gelişme yaşandığı belirtilmiştir.
Işıklı (2023)	İşitme yetersizliği olan çocukların iletişim becerilerinin akademik ve sosyal becerilerine etkisini incelemek	İşitme yetersizliği tanıılı ilköğretim okuluna giden 10 kaynaştırma öğrencisi ve çocukların öğretmen ve ebeveynleri	Olgubilim Araştırması	Yarı yapılandırılmış görüşmeler, Yansıtılmalı araştırmacı günlüğü	Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi ve destek özel eğitim hizmetleri hakkında yetersiz seviyede bilgi ve tecrübeye sahip oldukları görülmüştür. Ebeveynler ve öğretmenler ilköğretime devam eden işitme yetersizliği olan çocukların erken dönemde kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminden yararlanamamalarından dolayı dil ve iletişim becerilerinde yetersizliklerin olduğunu belirtmiştir.

2.7.3. Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar

Gomes ve Livesey (2008) araştırmasında çocukların dürtüsellik ve tepki engelleme için gerekli olan davranışlarının akran ilişkileri ile ilişkisini incelenmiştir. Araştırmanın katılımcıları 60 okul öncesi çocuktur. Araştırmanın verileri “Stop signal task”, “The modified Opposite Worlds Task”, “Peer rating scale”, “Teacher-rated impulsivity scale” kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre öğretmenleri tarafından dürtüsel olarak ifade edilen çocukların akran ilişkilerinde güçlük yaşadığı belirlenmiştir.

Leaf, Taubman, vd., (2009) araştırmasında OSB olan üç okul öncesi çocukta sosyal iletişim, oyun ve seçim yapma becerilerinde etkileşim temelli öğretim programı uygulayarak programın beceriler üzerindeki etkililiğini incelemiştir. Araştırmada ayrıca her bir katılımcı için bir akran seçilerek akranlar arasındaki iletişimin artması için öğretim programı uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre müdahale programından önce hedeflenen dört sosyal beceriyi gerçekleştiremeyen katılımcılar müdahaleden sonra becerileri gerçekleştirebilmiş ve seçilen akranları ile iletişim kurmayan ve oyun oynamayan katılımcıların oyun oynama ve iletişim kurma davranışlarında artış meydana geldiği belirtilmiştir.

Banda, Hart ve Liu-Gitz (2010) araştırmalarında OSB olan çocuklarda kaynaştırma eğitiminin sosyal becerilere etkisini incelemiştir. Araştırma OSB olan, ilkokula giden iki çocuk ile gerçekleştirilmiştir. Doğrudan öğretim ve akran aracılığı ile öğretim uygulanarak OSB olan çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bulgular OSB olan çocukların sohbet başlatma ve sohbeti yanıtlama becerilerinde artış olduğunu göstermiştir.

Eikeseth, vd., (2012) araştırmasında OSB olan çocuklara uygulanan erken ve yoğun davranışsal müdahalenin etkililiğini incelemiştir. Araştırmada bir yıl süresince yoğun ve davranışsal müdahale eğitimi verilen 35 OSB olan çocuk ve normal eğitim gören 24 OSB olan çocuk karşılaştırılmıştır. Bir yıllık eğitimden önce iki grup arasında önemli düzeyde farklılık görülmezken bir yıllık yoğun ve davranışsal müdahale eğitiminden sonra yoğun ve davranışsal müdahale eğitimi alan çocuklarda tüm uyumsal davranış becerilerinde artış olduğu görülmüştür. Ayrıca OSB olan çocukların uygun olmayan davranışlarında ve otizm semptomlarında anlamlı derecede farklılıklar olduğu görülmüştür.

Khantreejitranon (2018) araştırmasında OSB olan okul öncesi çocukların sınıfta sergiledikleri uygun olmayan davranışları araştırmış, uygun olmayan davranışların azaltılmasında sosyal öykü uygulamasının kullanımının etkililiğini incelemiştir. Araştırmaya 6-10 yaş arası anaokuluna devam eden OSB olan çocuklar katılmıştır. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklara yönelik problemli sosyal becerilerin neler olduğu araştırılmış ve sosyal öykü uygulamasının etkililiği incelenmiştir. Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocuklarda görülen 10 yaygın problemli sosyal beceri belirlenmiştir. Bu beceriler; etrafta dolaşmak, yüksek ses çıkarmak, oyuncaklarını başkalarıyla paylaşmamak, doyumsuz hissettiğinde hayal kırıklığı göstermek, sabırsız olmak, oyuncakları bittiğinde kaldırmamak, başkalarının eşyalarını izinsiz almak, başkalarını nasıl selamlayacağını bilmeme, sinirlendiğinde eşyaları yok etme ve uygunsuz zamanlarda başka insanlara sarılma becerileri olarak belirlenmiştir. Bulgular sosyal öykü uygulamasının OSB olan çocuklarda uygun olmayan davranışların azaltılmasında etkili olduğunu göstermiştir.

Szumski vd., (2019) araştırmasında okul öncesi eğitimi alan çocuklara uygulanan “Oyun Zamanı” ve “Problem Çözebilirim” adlı iki sosyal beceri programının çocukların sosyal beceri ve zihin kuramı üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmanın katılımcıları OSB olan çocuklardan oluşmaktadır. Oyun Zamanı Programına 3-7 yaşlarında 14 çocuk ve Problem Çözebilirim Programına 3-6 yaşlarında 12 çocuk ve 26 kontrol grubu çocuk katılmıştır. Araştırmanın verileri “The Teacher Impression Scale”, “The Taxonomy of Problematic Social Situations questionnaire”, “Theory of Mind” ölçekleri kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre iki eğitim programı da çocukların sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Dynia vd., (2020) araştırmasında 45 okul öncesi öğretmenin öğretimi yaklaşımları, müdahale tercihleri, özgüvenleri, mesleki gelişimleri bakımından görüşünü belirlemek amacıyla anket düzenlemiştir. Anketten elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin iletişim becerilerini, sosyal becerileri ve problem davranışları çocuklarda müdahalede bulunulması gereken öncelikli beceriler olarak gördüğü belirtilmiştir. Çoğu öğretmenin en az bir kanıta dayalı uygulama kullandığı belirtilmiştir. Öğretmenler kanıta dayalı uygulamalardan görsel destekler, davranışsal stratejiler ve sosyal öyküler uygulamalarını kullandığını ifade etmişlerdir.

Haraguchi, vd., (2020) araştırmasında Japonya’da 23-81 ay arasında olan 61 OSB olan okul öncesi dönemdeki çocuklara bir yıl süresince müdahale programı sunmuştur.

27 çocuğa düşük yoğunluklu davranışsal müdahaleler ve 34 çocuğa davranışsal olmayan eklektik müdahaleler sunulmuş ve çocukların davranış değişiklikleri incelenip karşılaştırılmıştır. İlk olarak bir yıllık eğitim sonunda, çocukların gelişim alanları, uyumsal davranışları, otizm spektrum şiddeti ve annedeki stres ve depresyon düzeyi incelenmiştir. Bulgulara göre müdahale alan çocukların dil ve sosyal gelişiminde olumlu yönde değişim belirtilmiştir. Düşük yoğunluklu davranışsal müdahaleler alan çocuklarda meydana gelen olumlu yöndeki değişimler davranışsal olmayan eklektik müdahaleler alan çocuklara göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Araştırma OSB olan okul öncesi dönemdeki bazı çocukların, dil ve sosyal gelişimleri için düşük yoğunluklu davranışsal müdahalelerin dil ve sosyal gelişimleri için uygun olduğunu göstermektedir. Bulgular bire-bir yoğun müdahalelerin dil ve iletişim becerilerinde artışa neden olduğunu göstermiş ve OSB olan çocuklarda erken müdahalelerin önemli olduğu belirtilmiştir.

Zakai-Mashiach, Dromi ve Al-Yagon (2020) araştırmalarında, yaşları 4-5 arasında değişen tipik gelişim gösteren 193 okul öncesi çocuğun, sınıflarında OSB olan akranlarına karşı sosyal ilgilerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada ayrıca okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma konusundaki tutumları ve OSB olan çocuklar için gerekli olan kaynaştırma desteği alanlarının neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Bulgular OSB olan akranlarıyla kendiliğinden iletişim kuran tipik gelişim gösteren çocukların sosyal kabul düzeylerinin OSB olan akranlarının sosyal becerilerini olumlu etkilediğini göstermiştir. Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin kapsayıcı bir ortamda öğretmenlik yapmaları için mesleki anlamda eğitim almaları gerektiği de vurgulanmıştır.

Saban-Bazalel, vd., (2024) araştırmalarında 39-59 aylık OSB olan çocuklar ve 60-91 aylık OSB olan çocuklara verilen bir yıllık okul eğitiminden sonra gelişim alanlarındaki değişimlere yaşın etkisini incelemiştir. İki grup arasında bir yıllık eğitimden önce bilişsel beceriler, otizm şiddeti ve uyumsal davranış becerilerinde farklılık görülmemişken, bir yıl sonunda bütün katılımcıların tüm gelişim alanlarında gelişmeler meydana geldiği görülmüştür. Küçük yaşta olan çocuklarda ise iletişim, sınırlı ilgi alanları, tekrarlayan davranışların şiddetinde belirgin bir azalma, motor beceriler ve uyum becerilerinde ise belirgin bir artış olduğu belirlenmiştir. Büyük yaş grubunda bir yıllık eğitimden sonra OSB semptomlarının daha belirgin bir şekilde görüldüğü belirlenmiştir. Uluslararası alanyazında okul öncesi eğitim kurumlarında

eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin ğretimi ile ilgili yapılmış alışmalar Tablo 2.6’da verilmektedir.

Tablo 2.4. *Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar*

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Sonuçlar
Gomes ve Livesey (2008)	60 okul öncesi çocuk	Çocukların dürtüsellik ve tepki engelleme için gerekli olan davranışlarının akran ilişkisi ile ilişkisini incelemek		Stop signal task, The modified Opposite Worlds Task, Peer rating scale, Teacher-rated impulsivity scale, Ön-Son Test Formu	Öğretmenleri tarafından dürtüsel olarak ifade edilen çocuklar akran ilişkileri bakımından zayıf bulunmuştur.
Leaf, Taubman, vd., (2009)	Otizm tanılı üç okul öncesi	OSB olan üç okul öncesi çocukta sosyal iletişim, oyun, duygu, seçim becerileri etkileşim temelli öğretim programı uygulanarak programın sosyal beceriler üzerindeki etkililiği incelenmiştir	Çoklu Başlama Modeli		Müdahaleden sonra çocuklar hedeflenen sosyal becerileri gerçekleştirebilmiş.
Banda, Hart ve Liu-Gitz (2010)	Otizmli tanılı iki ilköğretim öğrencisi	OSB olan çocuklarda kaynaştırma eğitiminin sosyal becerilere etkisi incelenmiştir	Nitel Araştırma	Gözlem	Kaynaştırma eğitiminin otizmli öğrencilerin sohbet başlatma ve yanıtlama becerilerinde artış oluşturduğu belirtilmiştir.
Eikeseth, vd., (2012)	Otizm tanılı 35 çocuk ve normal eğitim gören 24 otizmli çocuk	OSB olan çocuklara uygulanan erken ve yoğun davranışsal müdahalenin etkililiği incelenmiştir	Çoklu Başlama Modeli	Ön-Son Test Formu	Müdahale eğitiminden sonra otizmli çocukların tüm uyumsal davranış becerilerinde daha başarılı olduğu belirtilmiştir. Çocukların uyumsuz davranışlarında ve otizm semptomlarında olumlu yönde gelişmeler belirtilmiştir.

Tablo 2.4. (Devam) *Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar*

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Sonuçlar
Khantreejitranon (2018)	Otizm tanılı 6 ve 10 yaş arası çocuk	Okul öncesinde OSB olan çocukların sınıftaki uygun olmayan davranışlarını incelemek ve istenmeyen otistik davranışlarını azaltmada sosyal öykülerin etkililiğini incelemek.	ABAB Deseni	İki sosyal öykü kitabı Beş farklı sosyal öykü e kitabı Anket	Yapılandırılmış sosyal öykülerin kullanımının otizmli çocukların uygunsuz davranışlarını azaltmada etkili olabileceği belirtilmektedir.
Szumski (2019)	3-7 yaş arasında 52 çocuk	Okul öncesi eğitimi alan çocuklara uygulanan “Oyun Zamanı” ve “Problem Çözebilirim” adlı iki sosyal beceri programının çocukların sosyal beceri ve zihin kuramı üzerindeki etkisini incelemek	Nicel Araştırma	The Teacher Impression Scale, The Taxonomy of Problematic Social Situations questionnaire, Theory of Mind	Uygulanan iki eğitim programı da çocukların sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur
Dynia vd., (2020)	45 okul öncesi öğretmeni	Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim yaklaşımları, müdahale tercihleri, özgüvenleri, mesleki gelişimlerini belirlemek	Nitel Araştırma	Anket	Öğretmenlerin iletişim becerilerini, sosyal becerileri ve problem davranışları çocuklarda müdahalede bulunulması gereken öncelikli beceriler olarak gördüğü belirtilmiştir.

Tablo 2.4. (Devam) *Okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim gören OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili uluslararası alanyazında yer alan araştırmalar*

Yazar ve Yıl	Katılımcı Özellikleri	Amaç	Yöntem	Veri Toplama Araçları	Sonuçlar
Haraguchi, vd., (2020)	Otizm tanılı 23- 81 ay arasında alan 61 çocuk	OSB olan iki farklı grup çocuklara bir yıl sürecince düşük yoğunluklu ve davranışsal olmayan müdahale programı sunularak öğrencilerin davranış değişiklikleri incelenmiştir.	ABAB Deseni	Görüşme, The Vineland Adaptive Behavior Scales	Düşük yoğunluklu davranışsal müdahaleler çocukların gelişiminde davranışsal olmayan eklektik müdahaleler alan çocuklara göre önemli düzeyde daha yüksek bulunmuştur.
Zakai-Mashiach, Dromi ve Al-Yagon (2020)	Sınıflarında otizmli öğrenci olan 4-5 yaş arasında tipik gelişim gösteren 193 okul öncesi çocuk	4-5 yaş arası tipik gelişim gösteren 193 okul öncesi çocuğun, sınıflarında OSB olan akranlarına karşı sosyal ilgilerini incelemek	Nitel Araştırma	Sosyal İlgi ölçeği, Akran İlişkileri Ölçeği, Popülerlik Ölçeği,	Tipik gelişim gösteren çocukların sosyal kabulleri OSB olan akranlarını sosyal becerilerini olumlu etkilediği belirtilmiştir.
Saban-Bazalel, vd., (2024)	OSB olan 39-59 aylık ve 60-91 aylık çocuklar	OSB olan 39-59 aylık ve 60-91 aylık çocuklara verilen 1 yıllık eğitimi incelemek.	Nitel Araştırma	Social responsiveness scale, Vineland adaptive behavior scale, The Goralnik screening test for Hebrew	Eğitmeden sonra çocukların bütün gelişim alanlarında gelişmeler meydana geldiği bulunmuştur. Küçük yaşta eğitim alan çocuklarda ise iletişim, kısıtlı ilgi alanları, tekrarlayan davranışların şiddetinde belirgin bir azalma motor uyum becerilerinde ise belirgin bir artış belirlenmiştir.

Alanyazında OSB olan çocuklarla yapılan çalışmalara bakıldığında OSB olan çocukların okul öncesi eğitim ortamlarındaki çalışmalar az sayıda bulunmaktadır (örn; Gutierrez, Hale, vd., 2007). Yapılan çalışmalar daha çok ilköğretim düzeyindedir (örn; Gobadze, 2022; Robertson, Chamberlian ve Kasari, 2003; Boutot ve Bryant, 2005). Özel eğitimde sosyal beceri öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalar ise alanyazında daha çok sosyal beceri öğretim yöntemlerin sınıandığı çalışmalar (örn; Akgün-Giray, 2015; Balçık, 2010) ve bu yöntemlerin karşılaştırıldığı çalışmalar bulunmaktadır (örn; Acar, 2015). Bu alanda OSB olan çocukların ele alındığı çalışmalar az sayıda bulunmaktadır. Genellikle zihin engelli çocuklarla yapılmış çalışmalar yer almaktadır (örn; Sülün, 2012). Alanyazında öğretmenlerin OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretimi ile ilgili olarak öğretmenlerin mesleki bilgilerinin sınıandığı çalışmalar bulunmaktadır (örn; Sucuoğlu, 2017; Acar, vd., 2023). Okul öncesinde kaynaştırma eğitimi ile öğretmen, yönetici ve ailelerle yapılmış araştırmalar daha fazla bulunmaktadır (örn; Eser, 2019; Tuş, 2011; Girgin-Akın, 2023). Ancak okul öncesi eğitimin çocukların akranlarınca kabulünde, sosyalleşmesinde, gelişim alanlarındaki bilişsel, motor, sosyal ve duygusal becerilerde ve birçok farklı beceri, kavram ve davranışların kazandırılmasındaki önemi düşünüldüğünde gerçekleştirilen bu çalışma gibi araştırmalara gereksinim olduğu açıktır. Sosyal becerilerin temeli erken çocuklukta atılmaktadır ve birçok beceri de okul öncesi dönemde çocuklarda edinildiğinde kalıcı izler bırakmaktadır. Tipik gelişim gösteren çocuklar gibi gelişim yetersizliği olan ve özellikle OSB olan çocukların özelliklerinden kaynaklı sınırlılıklardan dolayı sosyal beceriler ve sosyal becerilerin öğretimine ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin incelendiği araştırmaların yapılıyor olması oldukça önemli ve gereklidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, katılımcılar, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreci ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Okul öncesi dönemdeki OSB olan çocukların öğretmenlerinin çocukların sosyal becerilerine ve sosyal becerilerinin öğretimine ilişkin görüş ve önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi amacıyla nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışma durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir.

Durum çalışması bir ya da daha fazla olayın, ortamın, durumun, sosyal grubun, birbirine bağlı düzenlerin derinlemesine incelendiği bir araştırma desendir. Bir olayın gerçekleşmesine ait nedenleri ayrıntılarıyla tanımlamak, olaya ait olası açıklamaları belirtmek, gerçekleşen bir olayı değerlendirmek amacıyla durum çalışmaları tercih edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Durum çalışmalarında güncel ve gerçek bir durumla ilgili bir çalışma yapılmaktadır. Belirlenen durumun yer ve zaman açısından sınırlandırılabilir ve tanımlanabilir olması gerekmektedir. Durum çalışmalarında izlenmesi gereken bazı aşamalar vardır. Bunlar; araştırmanın sorularını oluşturmak, araştırmanın alt problemlerini oluşturmak, araştırmanın analiz birimi saptamasını yapmak, araştırmada incelenecek durumu belirlemek, araştırmada yer alacak kişileri belirlemek, verileri toplamak ve elde edilen verileri alt problemlerle ilişkilendirmek, verileri analiz etmek ve yorumlamak, yapılan durum çalışmasını raporlandırmak şeklinde sıralanmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Durum çalışmaları amaçlarına göre farklı türlere ayrılmaktadır. Yin (2018) durum çalışmalarını bütüncül tek durum, iç içe geçmiş tek durum, bütüncül çoklu durum ve iç içe geçmiş çoklu durum olarak dört gruba ayırmıştır. Belirtilen bu türlerden bütüncül tek durum desende; odak noktası olan bir tek bir durum vardır ve araştırmacı ele alınan durumu bütüncül olarak ortaya koymaya çalışmaktadır. Bütüncül tek durum deseni beş şekilde kullanılabilir. Bunlar; kritik bir durum seçilip teyit edilir veya çürütülür, normalden farklı olan olaylar ve değerlerden seçilen durumları incelenir, sık görülen durumların araştırılmasında kullanılır, araştırmalar tarafından ulaşılamayan ya da incelenmeyen durumlar için kullanılır, bir durumun zamanla nasıl değiştiğini ortaya çıkarmak için boylamsal araştırmalarda kullanılır. (Yin, 2018). Yapılan bu araştırma bütüncül tek durum deseni şeklinde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları 2022-2023 eğitim öğretim yılında İstanbul ilinde bulunan resmi anaokullarında görev yapan, sınıfında bir eğitim öğretim dönemi OSB tanısı almış öğrencisi olan okul öncesi öğretmenleridir.

Araştırmada yer alan katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede araştırmacı belirlenen ölçütleri karşılayan durumları çalışmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmanın ölçütleri araştırmacı tarafından araştırma öncesinde oluşturulmuştur.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemi doğrultusunda katılımcılar için belirlenen ölçütler; (a) MEB'e bağlı okul öncesi kurumlarda erken çocukluk döneminde olan ve sınıfında OSB tanısı almış öğrencilere öğretmenlik yapmış olma/yapıyor olma, (b) en az bir yıldır OSB tanılı öğrenci ile çalışmış/çalışıyor olma, (c) eğitim fakültesi okul öncesi öğretmenliği mezunu olma ve (d) araştırma için gönüllü olmasıdır.

Araştırmada öncelikle Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan etik kurul onayı alınmıştır (EK-1). Verilerin toplanması için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda çalışan öğretmenlerle görüşmeler yapılacağı için Milli Eğitim Bakanlığından gerekli yasal izin alınmıştır (EK-2).

Araştırmanın katılımcılarını belirlemek amacıyla ilk olarak İstanbul ilinde MEB bünyesindeki anaokulları ve bünyesinde anasınıfı bulunan okullar internette araştırılarak iletişim bilgilerine ulaşılmıştır. Okullar web adreslerindeki telefon numaraları ile aranarak okul yöneticileri ile iletişime geçilmiştir. Aranılan okullara yüksek lisans tez çalışmasının amacı anlatılmış ve okullarında bu sene veya daha önceki senelerde OSB tanılı öğrencinin olup olmadığı öğrenilmiştir. Yapılan görüşmelerde bir okul yöneticisi okullarının taşındığını belirtmiş ve bu nedenle okuldaki öğretmenin araştırmaya katılım göstermek için gönüllü olmadığını belirtmiştir. Bir okul yöneticisi de okullarının çok kalabalık olduğunu söyleyerek öğretmenlerinin araştırmada katılımcı olarak yer almak için müsait olamayacakları ve gönüllü olmadıklarını belirtmiştir. Araştırma için uygun ve gönüllü katılımcıların olduğu okullar listelenerek görüşmek için gelineceği bildirilmiş ve yüz yüze görüşmeye gidilmiştir. Yüz yüze görüşme sırasında ilk olarak okul yöneticilerine araştırmanın amacı açıklanmış, görüşmelerin öneminden söz edilmiş ve öğretmenlerle görüşme yapmak için bir engel olmadığına dair İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan resmi yazılı araştırma izin belgesinin bir kopyası

verilmiştir. Yüz yüze görüşmeye gidilen okullarda müsait olan öğretmenlerle o gün görüşülmüştür. Müsait olmayan öğretmenlerle randevu oluşturularak daha sonra görüşülmüştür. Görüşmeler sırasında bir öğretmen randevu vermiş olması ve araştırmaya gönüllü katılmayı kabul etmiş olmasına rağmen görüşme sorularını görünce önceki yıllarda çalıştığı OSB tanılı çocuk ile ilgili pek bir şey hatırlayamadığını belirterek gönüllü olmaktan vazgeçmiştir. İki öğretmen ile öğretmenlerin çok yoğun ve müsait olunmamasından dolayı zoom ile görüntülü olarak görüşülmüştür. Katılımcılar İstanbul ili Bağcılar, Güngören, Üsküdar, Maltepe, Kadıköy ve Çekmeköy, Bakırköy ilçelerinde bulunan okullarda çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırmada belirlenen ölçütlere göre toplam 16 öğretmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri ile ilgili bilgiler aşağıda Tablo 3.1’de yer almaktadır.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleki Deneyim (yıl)	Kurumda Çalışma Süresi (yıl)	Özel Eğitimde sosyal beceriler eğitimi aldınız mı?
Ayşe	25	Kadın	Lisans Mezunu	1,5	1,5	Evet
Berrin	38	Kadın	Lisans Mezunu	12	1	Evet
Ceyda	37	Kadın	Lisans Mezunu	10	1	Hayır
Deniz	35	Kadın	Lisans Mezunu	10	1	Hayır
Elif	37	Kadın	Lisans Mezunu	8	7	Hayır
Fatma	41	Kadın	Lisans Mezunu	8	7	Evet
Göksel	36	Kadın	Lisans Mezunu	15	9	Hayır
Hatice	42	Kadın	Lisans Mezunu	18	1	Evet
İrem	30	Kadın	Lisans Mezunu	1	1	Hayır
Kübra	40	Kadın	Yüksek Lisans	17	1	Hayır
Leyla	41	Kadın	Yüksek Lisans	19	6	Hayır
Müge	26	Kadın	Lisans Mezunu	1	1	Hayır
Nilay	38	Kadın	Lisans Mezunu	10	1	Evet
Öznur	48	Kadın	Lisans Mezunu	13	5	Hayır
Pelin	40	Kadın	Lisans Mezunu	16	13	Evet
Sevgi	55	Kadın	Lisans Mezunu	32	32	Hayır

Tablo 3.1’ de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin yaşları 25-55 yaş aralığında olup 16 kadın öğretmendir. Öğretmenler Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü mezunudur. 14 öğretmen lisans ve iki öğretmen yüksek lisans mezunudur.

Öğretmenlerin mesleki deneyim süreleri 32 ve 1 yıl arası değişkenlik gösterirken, çalışılan kurumdaki hizmet süreleri ise 32 ve 1 yıl arasında değişmektedir. Altı öğretmen özel eğitimde sosyal becerilere ilişkin eğitim aldığını belirtmiştir. Öğretmenler bu eğitimleri lisans eğitiminde aldıklarını, hizmet içi eğitime veya semire katıldıklarını belirtmiştir.

3.3 Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalarda araştırmacı doğrudan alanda zaman harcamakta, katılımcılarla görüşmeler yapmakta, toplanan bilgileri analiz yaparken kullanmaktadır. Bu nedenle nitel araştırmalarda araştırmacı sürecin doğal parçasıdır (Yıldırım, 1999). Araştırmacı Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Erken Çocuklukta Özel Eğitim Programı yüksek lisans öğrencisi olup aynı zamanda MEB'e bağlı bir özel eğitim uygulama okulunda öğretmen olarak çalışmaktadır. Araştırmacı lisans eğitiminde özel eğitimde sosyal becerilere ait dersler almıştır. Sınıfında bulunan OSB olan öğrencileri ile sosyal becerilerin öğretimi çalışmaları yapmıştır. Yüksek lisans eğitimi sürecinde nitel araştırmalar dersi almıştır. Aldığı eğitimlerin kapsamında öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmıştır. Araştırmacı araştırma bağlamında katılımcıları belirleme, katılımcılarla görüşmeler yapma, görüşmeleri ses kaydına alma, gözlemler yapma, araştırma günlüğü tutma ve araştırmanın tüm bölümlerinin raporlaştırılması görevlerini üstlenmiştir.

3.4. Ortam

Araştırma İstanbul ilinde bulunan MEB'e bağlı okul öncesi kurumlarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmada görüşmelerin ikisi öğretmenlerin mesai sonunda işlerinin olduğunu ifade etmeleri ve yüz-yüze görüşme için uygun olmadıklarını belirtmelerinden dolayı zoom üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada altı katılımcı ile öğrencilerin derste olduğu zamanda okul yemekhanesinde, iki katılımcı ile mesaisi başlamadan önce ve mesaisi bittikten sonra öğretmenin kendi sınıfında, bir katılımcı ile okulun boş olan öğretmen odasında, beş katılımcı ile okulda bulunan boş sınıfta görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapıldığı sırada ortama başka bir kişi girdiğinde veya öğretmen ara vermek istediğinde ses kaydı durdurulmuş, öğretmen uygun olduğunu belirttiğinde görüşmeye kalınan yerden devam edilmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Nitel araştırma yöntemlerinde verilerin toplanmasında görüşme, gözlem, belge incelemesi gibi birçok farklı teknik kullanılmaktadır. Bu araştırmanın verilerinin toplanmasında katılımcılarla derinlemesine görüşme yapabilmek ve görüşülen kişinin yanıtlarını açmasına ve ayrıntılandırılmasına olanak sağladığı için yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış, yarı-yapılandırılmış görüşme formu, demografik bilgi formu ve araştırmacının tutmuş olduğu günlüklerden yararlanılmıştır. Araştırmada okul ortamlarında ve sınıfta öğretmenlerin öğrencileriyle gerçekleştirdikleri etkinliklerin/derslerin gözlenmesine olanak sağlanamadığı için gözlem yoluyla veri toplanamamıştır.

Görüşme, belirli bir amaca yönelik olarak, bir kişi ya da grubun çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, bakış açısı, tutum, deneyim, niyet ve davranışlarını daha önceden belirlenmiş sorular sorarak ortaya çıkarmayı amaçlayan karşılıklı etkileşime dayanan bir süreçtir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Görüşme tekniği yapısına göre yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olarak sınıflandırılmaktadır (Oral ve Çoban, 2020).

Yarı-yapılandırılmış görüşme; Daha önceden hazırlanmış sorular vardır fakat yapılandırılmış görüşmeler gibi daha önceden belirlenmiş sırada sunulmama ve ek sorular sorabilmektedir. Ele alınan konuda derinlemesine görüşme yapma imkanını vermektedir. Görüşme yapan kişinin yetenek ve bilgisi görüşmenin niteliğini etkileyebilmektedir. Analiz yapılması kolay fakat görüşme sırasında gerekli olmayan konularda zaman harcanması, araştırmacının görüşme sırasında kontrolünün kaybetmesi gibi durumlar yaşanabilmektedir. (Yüksel, Yanık ve Ayazlar, 2015; Oral ve Çoban, 2020).

3.5.1. Katılımcı demografik bilgi formu

Araştırmaya katılan öğretmenlerden demografik bilgi edinmek amacıyla katılımcı öğretmenlere ilişkin demografik bilgilerin yer aldığı form oluşturulmuştur. Okul öncesi öğretmenlerinden bilgi almak amacıyla hazırlanan “Öğretmen Demografik Bilgi Formu” (EK-3) de yer almaktadır.

3.5.2. Yarı yapılandırılmış görüşme formu

Yapılan görüşmelerde kullanılacak görüşme formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formu oluşturulmadan önce OSB olan çocukların kaynaştırma eğitimi ve sosyal beceri öğretimi konularına ilişkin literatür taraması yapılmıştır. Öğretmenlerin erken çocuklukta OSB olan çocukların eğitimine ilişkin görüşleri, öğrencilerin eğitim için sahip olması gereken hazır bulunuşlukları, OSB olan çocukların erken çocuklukta sosyal beceri gereksinimleri ve OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesine ilişkin araştırmalar incelenerek görüşme soruları hazırlanmıştır. Araştırmada öğretmenler için açık uçlu sorular hazırlanmış ve görüşmelerin yapılması için görüşme sorularını içeren görüşme formu oluşturulmuştur. Görüşme formunun oluşturulmasında araştırmacının amacı dikkate alınmış, Yıldırım ve Şimşek'in (2021) görüşme formu hazırlanmasında belirttiği ilkeler göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre:

1. Anlaşılabilir sorular oluşturma; araştırmada geliştirilen sorular olabildiğince açık ve karışıklığa yol açmayacak şekilde ifade edilmiştir.
2. Odaklı sorular hazırlama; araştırma amacına yönelik sosyal beceriler ve OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretimi ile ilgili sorular hazırlanmaya çalışılmıştır.
3. Açık uçlu ve yönlendirmeye yol açmayan sorular sorma; görüşme formunun tümü açık uçlu sorulardan oluşturulmuştur.
5. Çok boyutlu soru sormamaya dikkat edilmiştir.
6. Alternatif sorular, sondalar hazırlama ve farklı türden sorular yazma; veri toplama formunda sonda sorular hazırlanmıştır.
7. Görüşme soruları mantıklı bir sıraya konulmuştur.
8. Görüşme sorularını geliştirme; görüşme soruları için özel eğitim alanında çalışan uzmanların görüşü alınmış ve bir okul öncesi öğretmeni ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme soruları öncelikle araştırmacının danışmanı tarafından incelenerek sorulara ilişkin onay verilmiştir. Danışman onayı alındıktan sonra hazırlanan görüşme sorularının içerik geçerliliğini belirlemek amacıyla görüşme soruları yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği konusunda tecrübeli ve bu alanda çalışmalar yürüten üç özel eğitim uzmanına gönderilmiştir. Uzmanlar tarafından incelenen görüşme sorularının geçerliliği ve güvenilirliği onaylanmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur. Uzmanlardan gelen geri bildirimler dikkate alınarak araştırmacı tarafından gerekli düzeltmeler yapılmış, tez danışmanı ile MERGEN üzerinden görüşme

yapılarak görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Hazırlanan görüşme formunda soru sayısı ve soruların içeriği değiştirilmeden bazı sorulardaki cümlelerin ifade ediliş biçimlerinde değişiklik yapılarak görüşme forumunun kullanılmasına karar verilmiştir. Buna göre araştırmada dokuz görüşme sorusu yer almaktadır.

Hazırlanan görüşme sorularının sınanması ve araştırmacının görüşmelere ilişkin deneyiminin artırılması amacıyla bir okulöncesi öğretmeni ile bir pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Danışman ve araştırmacının kararı ile bu pilot görüşme araştırmaya dahil edilmemiştir. Pilot görüşme 34.56 dk sürmüştür. Pilot görüşme öğretmenle ders öncesinde okulun boş olan koridorunda gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşme için görüşülen öğretmen okul öncesi öğretmenliği mezunu olup üç yıllık öğretmenlik deneyimine sahiptir. Görüşülen öğretmen daha önce OSB olan çocuklarda sosyal beceriler ve sosyal becerilerin öğretimine ilişkin herhangi bir ders almadığını belirtmiştir. Pilot görüşmeye ilişkin bilgileri Tablo 3.2’de ve pilot görüşme yapılan öğretmene ilişkin bilgiler Tablo 3.3’te yer almaktadır.

Tablo 3.2. Pilot Görüşme Bilgileri

Görüşülen Kişinin Kod Adı	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Görüşme Yeri
Pilot 1	18.05.2023	34.56	Okul

Tablo 3.3. Pilot Görüşme Yapılan Öğretmene İlişkin Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Mesleki Deneyim (yıl)	Kurumda Çalışma Süresi (yıl)	Özel Eğitimde sosyal beceriler eğitimi aldınız mı?
Pilot 1	26	Kadın	Lisans Mezunu	3	3	Hayır

Pilot görüşme için öğretmen ile görüşülerek uygun olduğu gün ve saat belirlenmiştir. Pilot görüşme sırasında öncelikle katılımcıya araştırmanın amacı ve nasıl gerçekleştirileceği açıklanarak, veri kaybı yaşanmaması için ses kaydı yapılacağına ilişkin bilgi verilmiş onayı alınmıştır. Görüşme sonunda görüşme kayıtları dinlenerek yazıya dökülmüştür. Danışman ve nitel araştırma yöntemleri dersi alan ve Özel Eğitim alanında YL derecesine sahip bir uzman tarafından ses kayıtları ayrı ayrı dinlenmiştir. Bu çalışma sonrasında araştırmacının görüşmeler sırasında görüşme sorularını hızlı bir şekilde ve ses tonunu çok kısık olacak şekilde sorduğu belirlenmiştir. Bu nedenle

danışman tarafından araştırmacıya görüşme sorularını sormasına ilişkin kısa bir hatırlatıcı bilgilendirme yapılmıştır. Gerçekleştirilen pilot görüşme araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Yapılan incelemelerde araştırma için uygun olmayan, öğretmen için rahatsız edici soruların olup olmadığına bakılmıştır. İnceleme sonucunda bütün sorular araştırmaya dahil edilmiştir. Görüşme soruları herkes tarafından aynı şekilde açık bir şekilde anlaşılacak, görüşülen kişilerin rahatlıkla cevaplayabileceği şekilde olacak ve bir yönlendirmenin olmayacağı şekilde düzenlendiğine karar verilmiştir. Görüşme soruları aşağıdaki Tablo 3.4’te yer almaktadır.

Tablo 3.4. Görüşme Soruları

1. Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler denildiğinde neler düşünüyorsunuz?
2. OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
3. OSB olan öğrencinizin kaynaştırma eğitimine başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler nelerdir?
4. OSB olan öğrenciniz için hangi sosyal becerilerin öğretimini hedeflediniz?
5. OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz, size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmelidir?
6. OSB olan öğrencinize sosyal becerileri öğretirken hangi yöntemleri kullandınız? Neden?
7a. OSB olan öğrencinize sosyal becerilerin öğretimi sırasında karşılaştığınız güçlükler konusundaki düşünceleriniz nelerdir, açıklar mısınız?
7b. Karşılaştığınız güçlüklerin üstesinden gelmek için neler yaptınız?
7c. Karşılaştığınız güçlüklerle ilgili olarak size kimlerin nasıl destek olmasını beklersiniz?
8. Öğrencinizin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
9. OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfta OSB olan öğrencisi olan diğer öğretmenlere önerileriniz nelerdir?

2.5.2.1. Yarı-yapılandırılmış görüşmelere ilişkin bilgiler

Araştırma İstanbul ilinde MEB’e bağlı anaokullarında çalışan okulöncesi öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada görüşmelerin yapılabilmesi için öğretmenlerle telefonla iletişime geçilerek görüşme için gün ve saat randevusu alınmış ve çalışma takvimi oluşturulmuştur. Araştırmada katılımcılardan yüz yüze görüşme için uygun gün ve saat bulamayanlar için online zoom görüşmesi teklif edilmiş, zoom için uygun oldukları gün ve saat randevu alınarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere ait bilgilere Tablo 3.5’te yer verilmiştir.

Tablo 3.5. Görüşme Bilgileri

Görüşülen Kişinin Kod Adı	Görüşme Tarihi	Görüşme Süresi	Görüşme Yeri
Ayşe	23.05.2023	08.14	Okul
Berrin	23.05.2023	14.39	Okul
Ceyda	23.05.2023	08.52	Okul
Deniz	23.05.2023	08.30	Okul
Elif	23.05.2023	12.52	Okul
Fatma	24.05.2023	43.26	Okul
Göksel	24.05.2023	16.21	Okul
Hatice	24.05.2023	09.33	Okul
İrem	24.05.2023	08.22	Okul
Kübra	31.05.2023	10.46	Okul
Leyla	02.06.2023	21.21	Okul
Müge	07.06.2023	11.58	Okul
Nilay	22.06.2023	14.34	Zoom
Öznur	22.06.2023	14.34	Zoom
Pelin	13.10.2023	10:31	Okul
Sevgi	13.10.2023	08.43	Okul

Tabloda görüldüğü gibi en kısa görüşme 08.14 dakika en uzun görüşme 43.26 dakika sürmüştür. Görüşmeler başlamadan önce katılımcılara araştırma hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcılara araştırmaya katılımlarının gönüllülük esasına dayalı olduğu, istedikleri zaman araştırmadan çekilebilecekleri, görüşmeler gerçekleştirilirken veri kaybı yaşanmamasından dolayı görüşmelerin ses kaydının alınacağı ve görüşmelerin üçüncü kişilerle paylaşılmayıp sadece yüksek lisans araştırması kapsamında kullanılacağı bilgisi verilmiştir. Ayrıca araştırmada görüşülen her bir katılımcıya birer kod isim verilerek araştırmanın raporlaştırılmasında kod isimlerin kullanılacağı ifade edilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlere “Araştırma Gönüllü Katılım Formu” (EK-4) imzalatılmıştır.

Görüşmelere öğretmenlere demografik bilgilerini belirlemek amacıyla hazırlanan sorularla başlanmıştır. Öğretmenler demografik soruları cevapladıktan sonra görüşme soruları sorulmuştur. Görüşmelerde sorulara kapsam dışında cevap verildiğinde sorular yönlendirme olmayacak şekilde tekrar edilmiştir. Tekrar sorulmasına rağmen soruların kapsamı dışında cevaplar gelirse sorular yönlendirme olmayacak şekilde konu hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır.

3.5.2.2. Görüşme ilkeleri

Araştırmacı görüşmeye başlamadan önce katılımcıya yapılacak olan görüşmenin amacının neler olduğu, katılımcıdan beklentilerin neler olduğu, görüşmenin kayıt altına alınma şekli ve amacına ilişkin bilgi vermiştir. Bu amaçla araştırmacı Anadolu Üniversitesi Erken Çocuklukta Özel Eğitim Bölümü'nde yüksek lisans yaptığını ve görüşmeden elde edilecek bulguların yüksek lisans tezi verilerinin yazımında kullanılacağını belirtmiştir. Görüşme amacı olarak sınıfında OSB tanılı kaynaştırma öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin sosyal beceriler ve sosyal becerilerin öğretimi hakkında görüşlerini almayı amaçladığını belirtmiştir. Araştırmacı soruların kendisi tarafından okunacağını, istendiğinde soruları tekrar sorabileceğini, anlaşılamayan soru olursa soruları açıklayabileceğini söylemiştir. Görüşme sırasında öğretmenlerin rahat olmasını, soruları kendi görüşüne göre rahatça yanıtlamasının beklendiğini belirtmiştir.

Görüşmeler belirli ilkeler çerçevesinde yapılmıştır. Görüşme soruları katılımcılara aynı sırada sorulmuştur. Katılımcılara hazırlanan sorular sırayla sorulmuştur fakat katılımcılar bir sorunun yanıtını başka bir soruda yeterli bir şekilde verdiyse yanıtlanan soru sorulamadan diğer soruya geçilmiştir. Anlaşılmayan sorular ise tekrar ve daha açıklayıcı bir şekilde sorulmuştur. Katılımcıların sorunun kapsamı dışında yanıt vermesi ya da vermemesi durumunda soru yönlendirme olmayacak şekilde açıklayıcı ifadeler kullanılarak tekrar sorulmuştur. Katılımcının bir kez daha sorunun sorulmasına rağmen sorunun kapsamı dışında yanıt vermesi durumunda yönlendirme olmayacak şekilde konu hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Görüşmelerin tamamı araştırmacı tarafından gerçekleştirilerek tamamlanmıştır.

3.5.3. Araştırmacı günlüğü

Araştırmacı, araştırmanın konusunun belirlenmesi için danışmanıya yaptığı ilk görüşmeden itibaren tez yazımının bitimine kadar araştırmacı günlüğü tutmuştur. Araştırmacı katılımcı listesini, görüşme randevularını, görüşmelere ait notlarını, bulguları destekleyen önemli görülen görüşlerin neler olduğunu, araştırmaya ilişkin düşüncelerini ve planlarını, danışmanıya görüşmelerinden sonra alınan kararları günlüğe not etmiştir. Araştırmacı günlüğü küçük boy not defterine yazmıştır.

Araştırmacı günlüğü 35 sayfadan oluşmaktadır. Araştırmacıya ait günlükten örnek bir sayfa (EK-5)'te yer almaktadır.

3.6. Verilerin Dökümü ve Analizi

Araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz tekniğinde veriler önceden belirlenen temalara göre yorumlanır ve alıntılar kullanılır. Betimsel analizin amacı betimlenen verilerin sistematik ve açık bir şekilde sunulması ve bulguların düzenli bir şekilde yorumlanmasıdır (Çepni, 2018). Betimsel analizde, görüşme yapılan bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir şekilde ortaya konabilmesi için doğrudan alıntılara yer verilmektedir. Görüşmelerden elde edilen yanıtlar analiz edilerek ulaşılan bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Betimsel analiz tekniğinde, veriler yalnızca önceden seçilmiş temalara göre değil, görüşme soruları temel alınarak da düzenlenmektedir. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Betimsel analizin birinci aşamasında verilerin hangi temalar altında düzenleneceğini dair bir çerçeve oluşturulmaktadır. İkinci aşamada veriler okunarak düzenli ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilmektedir. Üçüncü aşamada veriler anlaşılır bir biçimde tanımlanır ve alıntılarla desteklenir. Dördüncü aşamada bulguların yorumlanması aşamasıdır ve bulgular anlamlı hale getirilerek yorumlanmaktadır (Yıldırım Şimşek, 2021).

3.6.1. Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulması

Bu aşamada ilk olarak öğretmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerin ses kayıtlarının dökümü yapılmıştır. Bu amaçla ses kayıtlarında hiçbir değişiklik ve düzeltme yapılmadan her bir katılımcının sorulara verdiği yanıtlar görüşmeci-görüşen sırasına uygun olarak yazıya geçirilmiştir. 16 öğretmen ile gerçekleştirilen görüşmelerin dökümü toplam 86 sayfadan oluşmaktadır.

Araştırmada görüşmelerin bilgisayar ortamına dökümleri yapıldıktan sonra tüm görüşmelerin görüşme kaydı özel eğitim alanında bir uzmana dinletilerek görüşme kayıtlarının dökümünde eksik, atlanan ya da yanlış yazılmış cümlelerin olup olmadığının kontrolünün yapılması istenmiştir. Yapılan bu kontrol sonucu herhangi bir

eksik, yanlış ya da eklenmiş bir cümle bulunmadığı görülmüştür. Dökümlerde öğretmenler kod isimlerle kaydedilmiştir.

3.6.2. Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi

Görüşme formları ve ses kayıtlarının kontrolü yapıldıktan sonra araştırmacı ve tez danışmanı birbirlerinden ayrı olarak tek tek tüm katılımcıların görüşme sorularına verdikleri yanıtları okuyarak temaları belirlemişlerdir. Daha sonra bir araya gelerek belirledikleri temaları karşılaştırmışlar bir görüş birliği oluşturarak temalara son halini vermişlerdir. Temalar belirlendikten sonra sırasıyla her bir soru için tüm katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar araştırmacı ve danışman tarafından kodlanmıştır. Daha sonra araştırmacı ve danışman zoom toplantısı gerçekleştirerek bir araya gelmiş ve toplantıda kod ve alt kodlara ilişkin kararlar alınmıştır. Böylece araştırmacı ve danışman görüşme yapılan öğretmenlerin tümünün sorulara verdikleri yanıtları temaların altına seçenek olarak sıralamış ve görüşme kodlama anahtarını oluşturmuştur.

Görüşme Kodlama anahtarının güvenilirliğini belirlemek amacıyla 16 katılımcının görüşme formları ve işaretlenmemiş kodlama anahtarı özel eğitim alanında uzmanlık derecesine sahip ve nitel araştırma deneyimine sahip bir uzmana gönderilmiştir. Uzmandan her görüşme formu için kodlama anahtarı üzerinde işaretleme yapması istenmiştir. Uzman kendisine verilen 16 katılımcının görüşme formunu okuyarak görüşme kodlama anahtarında her sorunun cevabını içeren uygun kategoriye bağımsız olarak işaretleyerek kodlamıştır. Araştırmacının kendisi de uzmandan ayrı olarak katılımcıların verdiği yanıtları değerlendirerek görüşme kodlama anahtarını doldurmuştur. Her iki değerlendirme de görüşülen katılımcının ilgili soruya verdiği yanıtlara uygun seçeneğin görüşme kodlama anahtarındaki ilgili bölümüne işaretlenmesi şeklinde yapılmıştır.

Uzmandan gelen işaretlenmiş kodlama anahtarındaki her soru araştırmacının kodlama anahtarındaki işaretlemeleri ile karşılaştırılmıştır. Her soru için aynı olan işaretlemeler görüş birliği olarak, farklı olan işaretlemeler görüş ayrılığı olarak değerlendirilerek kaydedilmiştir. Araştırmanın değerlendiriciler arası güvenilirliği her soru için görüş birliği/görüş ayrılığı $\times$ 100 formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama Tablo 3.6' de yer almaktadır.

Tablo 3.6. *Görüşme Kodlama Anahtarında Bulunan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri*

Soru	Güvenirlik Yüzdeleri
1	96,07
2	85,71
3	92,75
4	92,45
5A	94,87
5B	87,80
6	94,44
7A	79,31
7B	87,87
7c	100
8	81,25
9	86,27
Güvenirlik ortalaması	89,89

Tablo 2.4 'de görüldüğü gibi uzmandan gelen sonuçlara göre güvenilirlik yüzdesi en düşük %79,31 en yüksek %100 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik ortalaması ise %89,89 olarak hesaplanmıştır.

3.6.3. Bulguların tanımlanması

Bulguların tanımlanması aşamasında veriler kolay okunabilir ve anlaşılır hale getirilmiştir. Katılımcılardan toplanan veriler her tema için ayrı başlıklar altında gruplanmıştır. Belirlenen her alt tema için frekans hesaplaması yapılmıştır. Her tema için ayrı başlıklar oluşturularak alt temalarının frekansları bu başlık altında verilmiştir.

3.6.4. Bulguların yorumlanması

Araştırmada elde edilen bulgular ilgili alan yazınla, görüşme yapılan katılımcılardan doğrudan yapılan alıntılarla ve konuyla ilgili araştırmalardan elde edilen sonuçlarla desteklenerek yorumlanmıştır.

3.7. Verilerin Geçerliği, Güvenirliği, İnandırıcılık ve Etik

Bu başlık altında katılımcılardan elde edilen verilerin geçerliği, güvenirliği, inandırıcılık ve etik ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.7.1. Verilerin geçerliği

Araştırma geçerliğini sağlamak amacıyla aşağıda yer alan maddelere araştırmacı tarafından dikkat edilmiştir.

- Katılımcılar amaçlı örneklem türlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenmiştir.
- Katılımcılar ile görüşme yapılırken görüşme ilkelerine uyularak veriler elde edilmiştir.
- Veri çeşitlemesi için farklı veri toplama araçları kullanılmıştır. Bu araştırmada demografik bilgi formu, yarı yapılandırılmış görüşme ve araştırmacı günlüğü kullanılmıştır.
- Görüşmelerden elde edilen veriler ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir.
- Araştırmacı araştırmanın bulgular aşamasını raporlaştırırken görüşmelerden elde ettiği verileri doğrudan alıntılar yaparak aktarmıştır.
- Veriler araştırmacı tarafından toplanmış ve araştırmacının kendi USB'si ve Google Drive hesabında yedeklenerek saklanmıştır.

3.7.2. Güvenirlik

Araştırmadan elde edilen görüşmelerin dökümü yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından verilere ilişkin temalar oluşturulmuş, kodlamalar yapılmış ve görüşme kodlama anahtarı oluşturulmuştur. Daha sonra araştırmacı görüşme kodlama anahtarını danışmanına sunmuş danışman tarafından görülen görüşme kodlama anahtarında gerekli görülen düzenlemeler yapılarak son hali verilmiştir. Araştırmacı bu aşamadan sonra son hali verilen görüşme kodlama anahtarının güvenirliğinin belirlenmesi amacıyla bir uzmana göndermiş uzman ve araştırmacı birbirinden bağımsız olarak görüşme kodlama anahtarını doldurmuş ve daha sonra uzman ve araştırmacı yüz yüze bir araya gelerek kodlayıcılar arası güvenirlik uyuma yüzdesini “*Görüş birliği/ (görüş ayrılığı + görüş birliği) X 100*” formülü kullanılarak hesaplamıştır.

3.7.3. İnandırıcılık

Araştırmada inandırıcılığı sağlamak amacıyla farklı veri toplama araçları kullanılmıştır (Görüşme formu, demografik bilgi formu ve araştırmacı günlüğü). Araştırmada görüşme formları oluşturulurken alanyazın taraması yapılmış ve araştırmamanın amacına uygun sorular hazırlanarak görüşme formu geliştirilmiştir. Araştırmada kullanılan demografik bilgi formu ile görüşme formu için üç alan uzmanının görüşü alınarak veri toplama araçlarına son şekli verilmiştir. Ayrıca görüşme sorularının değerlendirmek amacıyla araştırmaya dahil olmayan farklı bir katılımcı ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Pilot görüşme sonucunda soruların içeriğinde düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada ayrıca İstanbul Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmış ve sonrasında OSB olan çocuklarla çalışan okul öncesi öğretmenlerinin görev yaptıkları eğitim kurumlarının müdürlükleriyle görüşülmüştür. Bu bağlamda araştırmaya katılmak isteyen öğretmenlere “Araştırma Gönüllü Katılım Formu” doldurtulmuştur.

3.7.4. Etik

Araştırma mevzuat etiği ve uygulamada etik kurallara uyularak gerçekleştirilmiştir. Mevzuat etiği insanların dahil olduğu tüm araştırmaların gerçekleştirilmesi için araştırmayı başlatıp verileri toplayabilmesinde araştırmada uyulması gereken kurallar olarak tanımlanmaktadır. Bilimsel bir araştırmamanın mevzuat etiğine uygun olabilmesi için katılımcılardan ve araştırmamanın yapılacağı kurumlardan izin alınması gerekmektedir. (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu nedenle araştırmaya başlamadan önce Anadolu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan araştırma için etik kurul izni (EK-1) ve MEB’den araştırma izni (EK-2) alınmıştır.

Araştırmacı katılımcılardan izin almış ve gönüllü olmalarını sağlamıştır. Katılımcılara katılımcı sözleşmesi (EK-4) imzalatılmış ve çalışmanın herhangi bir aşamasında çekilebileceklerini söylemiştir. Araştırmacı tarafından katılımcıların araştırma hakkındaki tüm sorularına cevap verilmiştir. Araştırmanın raporlaştırılması aşamasında katılımların gerçek kimliklerinin ortaya çıkmaması ve gizlilik ilkesine bağlı kalınması için katılımcılara kod ismi verilmiştir. Araştırmadan elde edilen bilgiler başka kişilerle paylaşılmamıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde OSB olan çocuklarla çalışan okul öncesi öğretmenleriyle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular yer almaktadır.

4.1. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocuklukta Sosyal Becerilere İlişkin Görüşleri

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde okul öncesi öğretmenlerine “Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler denildiğinde neler düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.1’ de verilmiştir.

Tablo 4.1. *Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocuklukta sosyal becerilere ilişkin görüşleri*

Öğretmen Görüşleri	f
İletişim kurma	12
Oyun kurma oyun oynama	9
Sosyal etkileşim başlatma ve sürdürme	7
Okula sınıfa uyum sağlama	6
Kendini ifade etme	5
Sırada bekleme	4
Toplumsal hayata hazırlama	2
Paylaşma	2
Yardım isteme	1
Kendini ailesini tanıtırma	1

Okul öncesi öğretmenlerine ilk olarak erken çocuklukta sosyal beceriler denildiğinde neler düşündüğü sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 12 öğretmen “iletişim kurma” şeklinde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden İrem “*Genel olarak sosyal beceri en temel sosyal beceri olarak iletişim becerisini ben düşünüyorum çocuklarıyla çocuklarla farklı çocuklarla konuşabilmesi onlarla oyun kurabilmesi arkadaşlık yapabilmesi kendini ifade edebilmesini sosyal beceri olarak düşünüyorum*” Kübra öğretmen “Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler denildiğinde çocukların akranları ile iletişim kurabilmesi yetişkinlerle iletişim kurabilmesi...” yönünde görüş belirterek iletişim kurma becerisini erken çocukluk sosyal becerisi olarak ifade etmiştir.

Dokuz öğretmen oyun kurma oyun oynama yönünde görüş belirtmiştir. İrem ve Leyla öğretmen “...oyun kurma...” cevabını vererek oyun kurma becerisini erken

çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir. Müge öğretmen “...akranlarıyla oyun içerisinde oynayabilme...” yönünde görüş belirterek oyun oynama becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade ederek görüşlerini bildirmişlerdir.

Yedi öğretmen sosyal etkileşim başlatma ve sürdürme şeklinde görüş belirtmiştir. Leyla öğretmen “Eee arkadaş edinme arkadaş grubuna dahil olma başlattığı arkadaşlığı ya da iletişimi sürdürme.” Nilay öğretmen “...konuşmayı başlatması, konuşmayı sürdürmesi...” şeklinde görüş belirterek sosyal etkileşim başlatma sürdürme becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Altı öğretmen okula-sınıfa uyum sağlama yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Elif “...ilk öncelikle sınıf atmosferine uyum...” Deniz öğretmen “O çocukların ortama uyum sağlaması için önemlidir benim için öyle düşünüyorum...” şeklinde görüş belirterek okula sınıfa uyum sağlama becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Beş öğretmen kendini ifade etme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Fatma “Çocukların yaşına uygun bir şekilde akranlarıyla yetişkinlerle gerektiği şekilde kendini ifade edebilmesi ilişkiler kurabilmesi...” Kübra öğretmen “...düşüncelerini sözel olarak ifade edebilmeleri olumsuz duygularını da olumlu bir şekilde ifade edebilmeleri genel olarak bunları anlıyorum.” şeklinde görüş belirterek ifade etme becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Dört öğretmen sırada bekleme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Müge “Sosyal Beceriler de sıra bekleme bir yere giderken mesela yemekhaneye giderken sıra bekleme ya da bir etkinlik sırasında arkadaşının bir kalemini kullanırken sırasını bekleme gibi şeyler daha sonra akranlarıyla oyun içerisinde oynayabilme kurallara uyma sınıf kurallarına uyma bunlar geliyor aklıma” Nilay öğretmen “topluluk içerisinde sırayı beklemesi gibi şeyler olarak düşünüyorum yorumluyorum.” şeklinde görüş belirterek sırada bekleme becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

İki öğretmen toplumsal hayata hazırlama yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Göksel “Erken çocukluk döneminde eee diğer gelişim alanları içerisinde bence en önemli olan beceri ve geliştirilmesi gereken beceri sosyal beceriler. Zaten okul öncesinin amacı daha çocuğu toplumsal hayata hazırlamak onlara toplumsal hayatın getirdiği ee kuralları aşılacak ve bunlar konusunda anne babaların evde çok eksik kaldığını gözlemliyorum.” Berrin öğretmen “İnsan zaten sosyal bir

varlıktır. Sürekli etkileşim içerisinde başkalarıyla iletişim halinde olduğumuzdan dolayı sosyal ilişkiler kurması bizim için son derece önemli.” şeklinde görüş belirterek toplumsal hayata hazırlamanın erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Sorulan soruya iki öğretmen paylaşma yönünde görüş belirtmiştir. Pelin öğretmen “Yani sosyal beceriler denildiğinde benim aklıma burada sonuçta hepsi farklı bir ortamdan bir araya geliyorlar belki kardeşi olmuyor paylaşmayı bilmiyor...bu şekilde aklıma geliyor benim.” Elif öğretmen “... oyun saatlerinde onlarla bir şey paylaşabiliyor mu...ilk önce u birbirlerine yaklaşım sonra paylaşma, paylaşırken sıkıntı yaşıyor mu diye bunlara bakıyoruz.” şeklinde görüş belirterek paylaşma becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Bir öğretmen erken çocuklukta sosyal beceri denildiğinde “yardım isteme” şeklinde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen “...ihtiyacı olduğunda yardım istemesini de katıyorum içine...” şeklinde görüş belirterek yardım isteme becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak ifade etmiştir.

Bir öğretmen kendini ailesini tanıtmayı yönünde görüş belirtmiştir. Nilay öğretmen “Çocukların... kendisini tanıtmayı, ailesini tanıtmayı...” şeklinde görüş belirterek kendini ve ailesini tanıtmayı becerisini erken çocuklukta sosyal beceri olarak belirtmiştir.

4.2. Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocuklukta OSB Olan Çocuklara Sosyal Becerilerin Öğretiminin Önemine İlişkin Görüşleri

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.2’ de verilmiştir.

Tablo 4.2. Okul öncesi öğretmenlerinin erken çocuklukta OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminin önemine ilişkin görüşleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Sosyal becerilerde sıkıntılara sahip olduğu için önemli	8
İletişim kurabilmesi için önemli	7
Arkadaşlık kurma için önemli	6
Oyun kurması için önemli	5
Kendini ifade etmesi için önemli	4
Kurallara uyması için önemli	4

Topluma entegre olması için önemli	3
Sınıfta kabul görmesi için önemli	1
Yaşam kalitesini arttırdığı için önemli	1

Okul öncesi öğretmenlerine OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemi konusundaki düşünceleri sorulmuş ve görüşülen sekiz öğretmen erken çocuklukta OSB olan çocuklarda sosyal beceri öğretiminin sosyal becerilerde sıkıntılara sahip olduğu için önemli olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur “Yani otistik olan çocuklarda bu tarz eğitimlerin daha küçük yaşlarda başlanması gerektiğini düşünüyorum. Kesinlikle. Zaten otistik olan çocukların en büyük sıkıntısı davranış problemidir. Sosyal becerilerde daha farklı, onların daha farklı bir düşünme tarzları var, uyum problemleri fazla olduğu için eğitim küçük yaşta başlanmalı.” Berrin öğretmen “Şimdi tabi zaten otizmlilerin en büyük sıkıntısı dediğim gibi sosyallikte gerilik daha çok yani bunu çok bariz görebiliyoruz... biraz daha sırasını bekleme arkadaşından özür dileme istediğini istediği gibi alamama isteyerek alması izin isteyerek alması konusunda bunların eğitimi alıyorlar tabiki bu konuda destekliyoruz onları bu konuda gerilikleri var çünkü.” şeklinde görüş belirterek OSB olan çocuklarda erken çocuklukta sosyal beceri eğitiminin sosyal becerilerde sıkıntılara sahip olduğu için önemli olduğunu belirtmiştir.

Yedi öğretmen sosyal becerilerin öğretiminin çocukların iletişim kurabilmesi için önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerden Berrin “Daha çok soru cevap almaya çalışıyoruz eee arkadaşlarının onunla iletişim kurmasını istiyoruz eeee normal herhangi bir farklılığı olmayan çocuklarımın özel eğitilmiş çocuklarıma daha çok entegre etmeye çalışıyorum ki o da otomatik yani kendiliğinden gelişen doğal bir sürecin içerisinde dahil olabilsin diye.” Leyla öğretmen “Çocukların iki buçuk üç yaşından sonra yarım günden başlayarak akranların yanında olmasını istiyoruz hatta yeni araştırmadan bahsetmişti bir hocamız otizm üzerine çalışan ekrana maruz kalan çocuklarda daha fazla görüldüğü ile ilgili ya da onun böyle bir yüzdeliğini vermişti ne kadar çok insanla iletişim halinde olursa... kritik zamanlarda çocuğa destek olunması rehberlik edilmesi algılarının açılması gerekiyor özellikle konuşmaya başladı sosyalleşme başladığı zamanlarda biz çocukları fanus gibi bir yere kapattığımızda tabii ki onlar bize ne olarak dönüyor gelişim geriliği olarak geliyor anne olarak söylemişti bilmiyordum hocam dedi çocuğumla konuşmaya başladığım sıralarda onunla konuşmam gerekiyormuş şarkılar söylemem gerekiyormuş o hassas zamanlarda kritik zamanlarda bunları yapmadığım

için olmuş demişti...” Nilay öğretmen “Kendi öğrencimden pay biçersem onun üzerinden gidiyorum çünkü ben. Bir yer seçiyor ve orada gün boyu orada vakit geçirmek istiyor kendisi ile iletişim kurmak isteyen öğrencilerle kendisi isterse iletişim kuruyor istemezse iletişim kurmuyor yani kendi elinde olan bir durum.” şeklinde görüş belirterek OSB olan çocuklarda erken çocuklukta sosyal beceri eğitiminin iletişim kurabilmesi için önemli olduğunu belirtmiştir.

Altı öğretmen arkadaşlık kurma için önemli olduğu yönünde görüş belirtmiştir. İrem öğretmen “...arkadaşlık kurabilmeleri bunlar açısından yani sosyal beceri kazanabilmesi çok önemli.” Ceyda öğretmen “İki kesinlikle sosyal becerilerini kazanmaları gerekiyor tabii ki önemli okul öncesinde mutlaka işte ana okuluna gitmiyorsa ana okuluna gitmeli yani yaşlılarıyla sürekli bir arada olmalı.” şeklinde görüş belirterek OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin arkadaşlık kurma için önemli olduğunu belirtmiştir.

Beş öğretmen erken çocuklukta OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminin çocuğun oyun kurması için önemli olduğunu belirtmiştir. Öğretmenlerden Müge “Yani arkadaşlarıyla serbest zaman diliminde serbest zaman dilimimiz oluyor okul öncesinde oyun kurma mesela oyun kurma çok gözlenmiyor otizm de yani oyuna eşlik etme grup içerisinde çalışma çok olmuyor maalesef bu gibi şeyler” Pelin öğretmen “Hani sonuçta onların da topluma kaynaştırılması gerekiyor sonuçta bazı şeyleri yapıyor olmaları gerekiyor yaşamaları için ya da hayatlarını sürdürmeleri için burada da onunla ilgili mesela oyun en azından ona oyuna katmak.” şeklinde görüş belirterek OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin oyun becerilerini desteklenmesi için önemli olduğunu belirtmiştir.

Dört öğretmen erken çocuklukta OSB olan çocuklarda sosyal beceri öğretiminin kendini ifade etmesi için önemli olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Nilay “Öğretilmesi noktasında önemli buluyorum çünkü zaten sıkıntı duydukları konu çocuklar kendilerini ifade edemiyorlar. Konuşma konuşamıyorlar. Kalabalık içerisinde yalnızlaşıyor yalnız hissediyorlar.” İrem öğretmen “Kendilerini ifade edebilmeleri konuşabilmeleri arkadaşlık kurabilmeleri bunlar açısından yani sosyal beceri kazanabilmesi çok önemli.” şeklinde görüş belirterek OSB tanılı çocuklara erken çocuklukta sosyal beceri öğretiminin kendini ifade etmesi için önemli olduğunu belirtmiştir.

Dört öğretmen çocukların kurallara uyması için sosyal becerileri öğrenmelerinin önemli olduğunu ifade etmiştir. Buna ilişkin öğretmenlerden Ayşe “... kurallara uyuması için çok önemli olduğunu düşünüyorum.” ve Berrin öğretmen “Sınıf kurallarına uymakta tabii kendini ayrı bir alan oluşturduğu için kendi bildiğini yapmak istiyor” şeklinde görüş belirtmiştir.

Üç öğretmen OSB olan çocukların topluma entegre olması için sosyal becerilerin öğretilmesinin önemli olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Göksel “Okul öncesinin amacı daha çocuğu toplumsal hayata hazırlamak onlara toplumsal hayatın getirdiği kuralları aşılacak.” Berrin öğretmen de “Hemen hemen her otizmlı çocukta ee otizmlı çocuğumuz genellikle arkadaşlarıyla iletişim kurmaktan ziyade kendi dünyasında bir alan oluşturuyor oraya kimsenin müdahale edilmesini istemiyor kendi başına oynayıp kendi düzeninin içerisinde kalmak istiyor biz de tabii ki normal akranlarıyla yaşlılarıyla karışsın topluma ilerde entegre olabilmesi için uı karışsın bunun eğitimi içerisindeyiz diyebilirim.” şeklinde görüş belirterek OSB tanılı çocuklara sosyal beceri öğretiminin topluma entegre olması için önemli olduğunu belirtmiştir.

Bir öğretmen OSB olan çocukların sınıfta akranlarınca kabul görmesi için sosyal becerilerin öğrenilmesinin önemli olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur “Yani otistik olan çocuklarda bu tarz eğitimlerin daha küçük yaşlarda başlanması gerektiğini düşünüyorum. Kesinlikle... uyum problemleri fazla olduğu için eğitim küçük yaşta başlanmalı... çocuğun sınıfı uyumunu, arkadaşlarıyla ve bize alışmasını ve davranışları düzeltmesini o şekilde sağladık ve bayağı da faydasını görmüştük...” Fatma öğretmen “Çift taraflı faydası olduğunu düşünüyorum. Şu şunu demek istiyorum her türlü normal gelişim gösteren çocukta özel gelişim gösteren çocuk da birbirine bir şeyler öğrettiğini düşünüyorum. O yüzden hani özel gereksinimi olan çocuğun da sosyal becerileri belirli düzeyde kazanmasını bekliyorum bizim avantajımız ne çocuklar küçük yaşta olduğu için farklılığa çok fazla dikkat etmeden hani böyle çok turnak içinde parmakla göstermeden çok vurgulamadan etiketlemeden de çocuklarda halledebiliyoruz en güzel yanı o bence ilkökul döneminde bu daha zor oluyor bizim avantajımız bu.” şeklinde görüş belirterek OSB tanılı çocuklarda sınıfta kabul görme için önemli olduğunu belirtmiştir.

Bir öğretmen OSB olan çocukların sosyal becerileri öğrenmesinin çocukların yaşam kalitesini arttırdığını düşünmekte ve bunun için de önemli olduğunu ifade etmektedir. Öğretmenlerden Ceyda “Öğretebilirsek çocuğa yaşam kalitesini

arttırılacağını düşünüyorum.” şeklinde görüş belirterek OSB olan çocuklarda yaşam kalitesini arttırdığı için sosyal becerileri öğrenmenin önemli olduğunu belirtmiştir.

4.3. Öğretmenlerin OSB Olan Çocukların Kaynaştırma Eğitimine Başladığı Zaman OSB Olan Çocukların Zorlandığı Sosyal Beceriler

Öğretmenlere “OSB olan öğrencinizin kaynaştırma eğitimine başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler nelerdir?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3. *Öğretmenlerin OSB olan çocukların kaynaştırma eğitimine başladığı zaman çocukların zorlandığı sosyal beceriler*

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Akranları ile iletişim kurma	11
Problem davranış sergileme	11
Arkadaşları ile oyun oynama (oyuna katılma)	8
Kendini ifade etme	8
Etkinliklere katılma	8
Takıntılı davranışlar sergileme	6
Sıra bekleme	5
Akran kabulü	5
Paylaşma	2
İstedığı bir şeyi talep etme	1
İzin isteme	1

Öğretmenlere “OSB olan öğrencinizin kaynaştırma eğitimine başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 11 öğretmen çocukların akranları ile iletişim kurma becerisinde daha çok zorlandığı yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Leyla “*Zorlandığı sosyal becerilerden iletişim kurma akranları ile iletişim başlatma ve sürdürme diyebiliriz.*” Fatma öğretmen “*Minimum düzeyde sözcük kullanıyordu böyle hatta arada tek tük kelime çıkardığı zaman aa konuşuyormuş diye arkadaşları şaşıırıyordu. Diğer arkadaşlarıyla iletişim kurma kendini ifade etme istediği bir şey olunca talep etme zorlanıyordu.*” şeklinde görüş belirterek çocukların akranları ile iletişim kurma becerisinin öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı beceri olduğunu ifade etmiştir.

11 öğretmen problem davranışlar sergileme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden İrem “*Hayır kesinlikle sınıf kurallarına uyumlu değildi kuralı çünkü*

algılayamıyordu çocuk temel problem o...yırtıyordu atıyordu kalemlerini atıyordu ne bilim oyun hamurunu mesela yiyordu ama etkinliğe katamıyorduk çocuğu.” ve Müge öğretmen *“Öğrencim yani sıraya oturtma mesela iki ay boyunca çocuk arkadaşlarıyla birlikte mesela diğer çocuklar uyum sağlayabilmişken işte sırada oturup etkinliklerine devam Edip kurallara uymuşken çocuk sürekli sınıftan kaçıyordu... bir iki ay boyunca biz sıraya oturtmaya ile uğraştık ilk problemimiz buydu...”* şeklinde görüş belirterek çocuğun sergilediği problem davranışların eğitime başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler olduğunu belirtmiştir.

Sekiz öğretmen arkadaşları ile oyun oynama becerilerinde yetersizlik yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Berrin *“Sosyalleşmede oyun oynamada işte bir oyuncak alıp bir köşede saatlerce oynamak istiyor mesela.”* şeklinde görüş belirterek öğrencinin eğitimde oyun oynama becerilerinin öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı beceriler olduğunu ifade etmiştir.

Sekiz öğretmen kendini ifade etme becerisinde zorlandığı yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Fatma *“Diğer arkadaşlarıyla iletişim kurma kendini ifade etme istediği bir şey olunca talep etme zorlanıyordu.”* diyerek görüşünü belirtirken, İrem öğretmen *“Yani en temel şekilde iletişim becerisi çocukta hiç yoktu çok zayıftı kendisini ifade edemiyordu ne anlatmak istediğini ben de anlamıyordum ve ona yönelik herhangi bir eğitim veremiyordum.”* şeklinde görüş belirterek kendini ifade etme becerisinin öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı sosyal beceri olduğunu belirtmiştir.

Sekiz öğretmen OSB olan çocukların etkinliklere katılma becerisinde zorlandığını belirtmiştir. Deniz öğretmen *“...sınıfta hiç durmaması etkinliklere katılmaması en zorlandığım konular da biriydi...”* İrem öğretmen *“Etkinliğe katılmıyordu...yırtıyordu atıyordu kalemlerini atıyordu ne bilim oyun hamurunu mesela yiyordu ama etkinliğe katamıyorduk çocuğu.”* ve Göksel öğretmen *“Grup etkinliklerine katılma yani grupla beraber aynı anda aynı şeyi yapamıyor.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Altı öğretmen bu soruya takıntılı davranışlar sergileme yönünde görüş belirtmiştir. Elif öğretmen *“Onun koku takıntısı vardı mesela okuldaki deterjanları kokuyordu lavaboya gittiğinde gelmek istemiyordu. Sınıfta benimsediği oyuncakları kimseye vermemesi kitaplarını paylaşmaması yanına istediği kişilerin oturmasını istiyordu çünkü onların biliyorsunuz küçük takıntıları oluyor.”* derken, Hatice öğretmen *“Yani daha çok benim yanımda olmak istiyordu bana çok sarılıyordu o sarılma çok seven bir*

otistik çocuktı. Devamlı sarılıyordu ama bütün yetişkinlere sarılıyordu böyle bir problemi vardı.” Berrin öğretmen “...işte bir oyuncak alıp bir köşede saatlerce oynamak istiyor mesela.” ve Göksel öğretmen “Otizmlı öğrencim ayrı bir köşede kendi kendine bir şeyler mırıldanarak ve sallanma hareketleri sergileyerek kendi kendine gülerek aniden bazen çığlık atarak oradaki grup etkinliklerine katılmıyor.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Sırada bekleme yönünde görüş belirten beş öğretmeninden Göksel “Mesela nedir söyleyeyim ben gözlemlerime paylaşım otizmlı öğrenci de sıra olma becerisinde komut alıp sıraya geçmiyor daha çok bireysel hareket etmekten hoşlanıyor.” şeklinde görüş belirtirken, Berrin öğretmen “Sınıf kurallarına uymakta tabii kendini ayrı bir alan oluşturduğu için kendi bildiğini yapmak istiyor her anlamda ee daha bencil gibi davranıyorlar aslında bencil doğru bir kelime değil ama ama daha bencil gibi kafama göre takılayım istiyorlar eee o anlamda biraz daha sırasını bekleme...” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Beş öğretmen akran kabulü yönünde görüş belirtmiştir. Kübra öğretmen “Daha izoleydi arkadaşlarından şimdi öğretmen kabullenici olunca sınıf da kabullenici oluyor çocuğu o konuda bir sıkıntı yaşamadık ama kendisi böyle çok yanaşmıyordu diğer arkadaşlarına... derken, Ayşe öğretmen “Eee Dil gelişimi de birazcık geri olduğu için bu sosyal gelişimine yansıyor kendini ifade edemeyince çocuklarla oyun oynayamıyor ve ee birazcık daha sosyal olarak geri kalıyor bunda çok zorlanıyoruz.” şeklinde görüş belirterek akran kabulü becerisinin öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı beceri olarak belirtmiştir.

İki öğretmen paylaşma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Elif “Sınıfta benimsediği oyuncakları kimseye vermemesi kitaplarını paylaşmaması...” ve Berrin öğretmen “Kafasına göre alıp benim diyebiliyor onu yapmaması konusunda hayır arkadaşından izin istemelisin ya da arkadaşın vermeli vermezse de ağlamamalısın gibi sürekli bu konularda zorlanıyoruz.” şeklinde görüş belirterek paylaşma sorununu öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı beceri olarak belirtmiştir.

Bir öğretmen istediği bir şeyi talep etme yönünde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen “İstediği bir şey olunca talep etme zorlanıyordu.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bir öğretmen izin isteme yönünde görüş belirtmiştir. Berrin öğretmen “İstediğini istediği gibi alamama isteyerek alması izin istemesi gerektiği konusunda bunların

eğitimini alıyorlar tabiki bu konuda destekliyoruz onları bu konuda gerilikleri var çünkü.” şeklinde görüş belirterek izin isteme becerisinin öğrencinin eğitime başladığı zaman zorlandığı beceri olarak ifade etmiştir.

4.4. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencileri İçin Öğretimini Hedeflediği Sosyal Beceriler

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle öğretmenlere “OSB olan öğrenciniz için hangi sosyal becerilerin öğretimini hedeflediniz?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.4’te verilmiştir.

Tablo 4.4. *Öğretmenlerin OSB olan öğrencileri için öğretimini hedeflediği sosyal beceriler*

Öğretmenlerin Görüşleri	f
İletişim kurma	10
Oyun oynama oyuna katılma	9
Akran gruplarına dahil olma	8
Sınıf kurallarına uyum sağlama	6
Etkinliğe katılma	5
Kendini, duygularını ifade etme	4
Problem davranışlarını azaltma	4
Sıra beklemek	2
Selamlaşma	2
Kendine yetebilme	1
İzin isteme	1

Öğretmenlere “OSB olan öğrenciniz için hangi sosyal becerilerin öğretimini hedeflediniz?” sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 10 öğretmen iletişim kurma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden İrem “*İu yani Temel olarak arkadaşlarıyla iletişimine ben önem verdim öncelikle konuşabilmesini kendini ifade etmesini, bir soru sorulduğunda cevap vermesini önemsedim.*” Kübra öğretmen “*Eee Öncelikle iletişim kurması göz teması kurması.*” ve Berrin öğretmen “*...daha çok iletişim aslında ana sınıfında önem veriyoruz...*” diyerek öğrenci için hedeflenen sosyal becerilere ilişkin görüş belirtmişlerdir.

Dokuz öğretmen oyun oynama, oyuna katılma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Kübra “*Diğer arkadaşlarından çok fazla Erite olmaması hani onların yanında daha fazla zaman geçirmesi biraz izole olmak istiyordu çünkü oyunlara*

katılması yaptığımız etkinliklere katılması ilgi göstermesi severek isteyerek gelmesi bunlar önemliydi.” ve Sevgi öğretmen “Arkadaşlarıyla oyun kurmasını hedefliyorum...ben bir oyunda aktif rol almasını hedefliyorum ya da bir arkadaş seçip onunla oyun oynamasın birebir oyun oynamasını hedeflerim.” şeklinde görüş belirterek çocuklara oyun oynama, oyuna katılma becerisini sosyal beceri öğretiminde hedeflediğini belirtmiştir.

Sekiz öğretmen akran gruplarına dahil olma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur *“Özellikle gruba katılması açısından kesinlikle grup oyunları, grup oyunların gruba katılması.”* ve Berrin öğretmen *“Tabii ki arkadaşlarıyla sosyalleşmesi”* şeklinde görüş belirterek öğretim için sosyal becerileri hedeflediklerini belirtmişlerdir.

Altı öğretmen sınıf kurallarına uyma yönünde görüş belirtmiştir. Ayşe öğretmen *“Sınıf kurallarına uyuması bunları önemsiyorum.”* ve Deniz öğretmen *“İki öncelikle belli bir süre dikkatini toplamasını ders yaparken onu hedefledim daha sonra bir etkinlik yaparken yerinde oturmasını”* şeklinde görüş belirterek çocuklara öğretmek üzere sınıf kurallarına uyma becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

Beş öğretmen etkinliğe katılma yönünde görüş belirtmiştir. Kübra öğretmen *“...yaptığımız etkinliklere katılması ilgi göstermesi severek isteyerek gelmesi bunlar önemliydi.”* Müge öğretmen *“Etkinlik süresince kısa tutmak gerekiyor uzun süre oturmuyor mesela sandalyede yavaş yavaş etkinlik süresini attırmaya başladık... elinden tutup çoğu zaman etkinliğe Çember kurduğumuzda oyunumuzu danslar robotlar yaptığımızda gidip minderi oturduğunda elinden tutup hadi sen de arkadaşların yanına diyip etkinliğe kattığım oldu.”* şeklinde görüş belirterek etkinliğe katılma becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

Dört öğretmen kendini ifade etme yönünde görüş belirtmiştir. İrem öğretmen *“İki yani Temel olarak arkadaşlarıyla iletişimine ben önem verdim öncelikle konuşa bilmesini kendini ifade etmesini. Bir soru sorulduğunda cevap vermesini önemsedim.”* Fatma öğretmen *“Hani bir de kendini rahat ifade etmesini belirlemiştim.”* şeklinde görüş belirterek kendini duygularını ifade etme becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

Dört öğretmen problem davranışlarını azaltma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Elif *“İlk hedeflediğimiz sosyal becerilerimiz sınıfta belirtilen sürede bekleme sınıf dışına izinsiz çıkmama oyuncaklar ve kitap etkinliği sırasında izin isteyerek yapması arkadaşlarına zarar vermemesi en önemli buydu.”* Deniz öğretmen

“... çok oyuncak fırlatan biriydi bunu yapmamasını ilk başta hedeflediklerim arasındaydı.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin problem davranışlarını azaltmayı hedeflediklerini belirtmiştir.

İki öğretmen sıra bekleme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Göksel “Beraber sara olarak sıra şarkısını söyleyerek yemekhaneye yukarıya çıkma yemekhanede hep beraber masada oturma bunu da başaramıyor yapamıyor... ben çok basit şeyler hedefledim sıraya oturma masasına oturma sıra olma hep beraber sıra şeklinde lavaboya gitmek ve el yıkamak...” ve Ayşe öğretmen “... sırasını beklemesi...” şeklinde görüş belirterek sıra bekleme becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

İki öğretmen selamlaşmak yönünde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen “Temel selamlaşma merhaba iyi günler gibi onları mesela hedefledim.” Nilay öğretmen “Hedeflediğim Günaydın demesi göz teması kurması çok dikkat ettim mesela. Günaydın, hoş geldin. Sosyal beceriler olarak bunları kazandırmaya çalıştım kendi çapımda.” şeklinde görüş belirterek selamlaşma becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

Bir öğretmen kendine yetebilme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Berrin “İnsan sürekli sosyal bir varlık yani hayatın her yerinde okul daha evde markete gittiğinde u kendine yetebilmesini hedefliyorum diğer insanlarla iletişim kurmakta ya da sosyal olarak da kendini kabullendirmenin yollarını bir şekilde bulması gerekiyor bu konuda desteklemeye çalışıyorum... oyunlarda zaten gerçek hayatın bir provasıdır ya bizim için önceliğine provasını burada yaptırıyoruz ki gerçek hayatta da bunda çok zorlanmazsın ama ana sınıflarında ciddi anlamda bir ilerleme görülüyor yani ana sınıfına gelen otizmlili kaynaştırma bir öğrenci ilk başladığı andan geldiği andaki çocukla giden çocuk artık aynı çocuk olmuyor mutlaka ilerleme fark ediyor yani. Kat ediyor.” şeklinde görüş belirterek öğrencisine kendine yetebilme becerisini öğretmeyi hedeflediğini belirtmiştir.

Bir öğretmen izin isteme yönünde görüş belirtmiştir. Elif öğretmen “ ...sınıf dışına izinsiz çıkmama oyuncaklar ve kitap etkinliği sırasında izin isteyerek yapması...” şeklinde görüş belirterek izin isteme becerisini hedeflediğini belirtmiştir.

4.5. OSB Olan Öğrenciler İçin Hedef Sosyal Becerilerin Belirlenmesi

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz, size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmeli?” sorusu sorulmuş ve sorunun ilk

bölümü olan “OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz sorusuna verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.5’te verilmiştir.

Tablo 4.5. Hedef sosyal becerilerin belirlenmesi

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Gözlem yoluyla belirlendi	28
Öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine göre belirlendi	4
Öğretmen görüşmeleri yaparak belirlendi	3
RAM Raporlarına bakılarak belirlendi	2
Aile ile görüşme yaparak belirlendi	2
BEP Toplantıları yaparak belirlendi	1

Okul öncesi öğretmenlerine OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 28 öğretmen gözlem yoluyla yönünde görüş belirtmiştir. Hatice öğretmen “*Sınıf içindeki gözlemlerimizle gözlemlerime göre.*” ve Kübra öğretmen “*Yani gözlem yaparak kendi bilgi ve deneyimlerinden ya bir de özel eğitim özel eğitim alanında çalıştığım için o alanda elin biraz daha güçlü*” şeklinde görüş belirterek gözlem yoluyla belirlediklerini ifade etmiştir.

Dört öğretmen öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine göre belirlendiği yönünde görüş belirtmiştir. Leyla öğretmen “*Bir haftalık iki haftalık bir gözlem çeşitli gözlem yaptıktan sonra hazır bulunuşluklarını ölçtükten sonra hedeflerini belirliyoruz.*” ve Berrin öğretmen “*sosyal beceri olarak neyde geri ifadede kendini ifadede, iletişimde geriler dediğim gibi arkadaşlarıyla iletişimde akranlarla kendini gerçekleştirme anlamında geriler o yüzden bunun hayatımızda da ne kadar önemli olduğunu bildiğim için*” şeklinde görüş belirterek öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine göre belirlediğini ifade etmiştir.

Üç öğretmen görüşmeler yaparak belirlendiği yönünde görüş belirtmiştir. Hatice öğretmen “*Başka bir kurum vardı oradaki öğretmenlerle de iletişim halindeydik onlarla beraber eşgüdümlü.*” ve Elif öğretmen “*...rehber öğretmenimiz biz oturup neler yapılabilir hangileri onun için önceliklidir.*” şeklinde görüş belirterek öğretmen görüşmeleri yaparak belirlediğini ifade etmiştir.

İki öğretmen RAM raporlarına bakılarak belirlendiği yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Elif “*Bunu belirlemede ramdan raporları geliyordu zaten bize*

yapabilecekleri diye...” ve Hatice öğretmen “Sınıf içindeki gözlemlerimizle gözlemlerime göre ve raporu vardı zaten raporuyla beraber” şeklinde görüş belirterek RAM raporlarına bakılarak belirlendiğini ifade etmiştir.

İki öğretmen aile ile görüşme yaparak belirlendiği yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Nilay “Aileden aldıkları bilgilerle yola çıkarak...” ve Pelin öğretmen “İlk etapta mesela aileyle de konuşup özel eğitimde nasıl ilerlediklerini çünkü kendim çok fazla özel eğitimle alakalı bir eğitim almadığım için hani neler yapılabiliyor orda nasıl şeyler uyguluyorlar aileden önce onları istedim onlar da bunları anlatınca o yönde ilerlemeye çalıştım.” şeklinde görüş belirterek aile ile görüşme yaparak belirlendiğini ifade etmiştir.

Bir öğretmen BEP toplantısı ve görüşmeler yaparak belirlendiği yönünde görüş belirtmiştir. Sevgi öğretmen “Çocuğu görüp BEP planına bakıyoruz bir BEP toplantısı yapmamız lazım bireysel eğitim planlı rehber öğretmenle ona göre karar veriyoruz onun eşliğinde karar veriyoruz.” şeklinde görüş belirterek BEP toplantısı yaparak belirlendiğini ifade etmiştir.

4.5.1. Öğretmenlere göre hedeflenen sosyal becerilerin öğretilme nedeni

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz, size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmeli?” sorusu sorulmuş Tablo 4.5’te sorunun ilk bölümüne ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Aşağıda Tablo 4.5.1’de “Size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmeli?” sorusuna verilen cevapların frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4.5.1. Öğretmenlere göre hedeflenen sosyal becerilerin öğretilme nedeni

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Eksiği ve ihtiyacı olduğu için öğretilmeli	13
Sosyal hayatta önemli olduğu için öğretilmeli	8
Gruba dahil olması için öğretilmeli	6
Kendini ifade etmesi için öğretilmeli	4
Problem davranışlar ortaya çıktığı için öğretilmeli	3
Sınıfa uyum sağlaması için öğretilmeli	3
Öğrenciyi ilkokula hazırlamak için öğretilmeli	3
Kendini koruyabilmesi için öğretilmeli	1
Öz-yeterliğini geliştirmek için öğretilmeli	1

Okul öncesi öğretmenlerine size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmeli sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 13 öğretmen çocukların eksiği ve ihtiyacı olduğu için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Ceyda *“Yaşıtlarıyla kaynaştırma dediğimiz durumda yaşıtlarıyla aynı seviyede olmasını sağlıyoruz sosyal anlamda Kübra öğretmen “Çünkü çocuğun ihtiyacı var gözlemlediğim kadarıyla bu alanda eksiği olduğu için bunların öğretilmesi kazandırılması daha önemli...”* şeklinde görüş belirterek eksiği ve ihtiyacını desteklemek için öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Sekiz öğretmen sosyal hayatta önemli olduğu için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Berrin öğretmen *“İu baktığımda sosyal beceri olarak neyde geri ifadede, kendini ifadede, iletişimde geriler dediğim gibi arkadaşlarıyla iletişimde akranlarla kendini gerçekleştirme anlamında geriler o yüzden bunun hayatımızda da ne kadar önemli olduğunu bildiğim için ilk hedefim çocuğun sosyal hayata entegre olabilmesi için...”* ve Kübra öğretmen *“Çünkü çocuğun ihtiyacı var gözlemlediğim kadarıyla bu alanda eksiği olduğu için bunların öğretilmesi kazandırılması daha önemli diğer konularda zaten çok bir sıkıntısı yok ama sosyal duygusal alandaki sıkıntı yaşamayı tamamını etkiliyor.”* şeklinde görüş belirterek sosyal hayatta önemli olduğu için öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Altı öğretmen gruba dahil olması için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Pelin *“Daha çok sosyalleşmesi adına o bir gruba dahil olabilmesi adınaydı.”* ve Nilay öğretmen *“Aitlik olsun bir sınıfa Dahil olsunlar. Normal gelişim gösteren çocuklar onu benimsesin o sınıfın bir parçası olduğunu bilsin.”* şeklinde görüş belirterek öğrencinin gruba dahil olması amacıyla öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Dört öğretmen kendini ifade etmesi için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur *“Otizmli çocukların en büyük sıkıntısı yalnız olmaları dediğim gibi gruba dahil olamamaları iletişim kuramamaları kendilerini sözel olarak çok fazla ifade edememeleri o yüzden de yani bunları ortadan kaldırmak için bu şekilde yani”* ve Berrin öğretmen *“Sosyal beceri olarak neyde geri ifadede kendini ifadede”* şeklinde görüş belirterek iletişim becerilerini desteklemek için öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Üç öğretmen problem davranışlar ortaya çıktığı için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Deniz öğretmen *“Arkadaşlarıyla çok sorun yaşadığı için onlara zarar*

vermemesi adına öğretilmesi gerekiyor.” ve Elif öğretmen “Birbirimize zarar vermeme sınıfın okulun küçük kuralları hani izinsiz çıkmama yemeye birlikte gitme el yıkama küçük rutinleri oluşturmak istedik.” şeklinde görüş belirterek eğitimin problem davranışlar ortaya çıktığı için öğretilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Üç öğretmen sınıfa uyum sağlaması için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Nilay öğretmen *“Aitlik olsun bir sınıfa dahil olsunlar. Normal gelişim gösteren çocuklar onu benimsesin o sınıfın bir parçası olduğunu bilsin”* Müge öğretmen *“İlk önce sınıfa dahil olmasını gerektiğini düşünüyorum sosyal uyumunu kuvvetlendirmeye çalıştım.”* Pelin öğretmen *“Daha çok sosyalleşmesi adına o bir gruba dahil olabilmesi adınaydı.”* şeklinde görüş belirterek eğitimin sınıfa uyum sağlamak amacıyla olduğunu belirtmişlerdir.

Üç öğretmen öğrenciyi ilkokula hazırlamak için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Hatice öğretmen *“Sosyal ve iletişim yönü güçlensin diye bu konuda eksikliği vardı ve ilkokula başlayacak bir çocukta ve ilkokula da bu şekilde gidemez da bunu öğrenmesi gerekir de o yüzden bunları hedefleyerek hazır hale getirmeye çalıştık.”* ve İrem öğretmen *“Neden öğretilmeli çünkü bunlar yani eğitim öğretimin en temel hedefleri yani çocuğun iletişim kurabilmesi matematik eğitimi için de fen eğitim için de Türkçe eğitimi için de bir temel bir altyapı sen iletişim kuramadan ıı başka bir hedefe hani uygulayamazsın hedefe ulaşamazsın o şekilde.”* şeklinde görüş belirterek eğitimin ilkokula hazırlamak amacıyla olduğunu belirtmiştir.

Bir öğretmen kendini koruyabilmesi için öğretilmeli yönünde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen *“Hem kendini de koruyabilmesi gerekiyor. Okul öncesi öğretmeni sorumluluğu kazanım göstergelerimizi çocuğa bir şekilde vermek çocuğun hayata sosyal yaşamını sağlamak ilkokula hazırlamak. Hani ilkokula da hazırlanıyor hayata da hazırlanırsın kendini ifade etsin benim planlarım bunlar yani düşüncelerim.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir.

Bir öğretmen öz-yeterliğin önemli olduğuna vurgu yapmıştır. Hatice öğretmen *“Sosyal ve iletişim yönü güçlensin diye bu konuda eksikliği vardı ve ilkokula başlayacak bir çocukta ve ilkokula da bu şekilde gidemez da bunu öğrenmesi gerekir de o yüzden bunları hedefleyerek hazır hale getirmeye çalıştık.”* yönünde görüş belirterek öğrencinin öz yeterliliğini desteklemek için gerektiğini belirtmiştir.

4.6. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerine Sosyal Becerileri Öğretirken Kullandıkları Yöntemler

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan öğrencinize sosyal becerileri öğretirken hangi yöntemleri kullandınız?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımlarına Tablo 4.6’da yer verilmiştir.

Tablo 4.6. *Öğretmenlerin OSB olan öğrencilerine sosyal becerileri öğretirken kullandıkları yöntemler*

Öğretmen Görüşleri	f
Oyun Yoluyla Öğretim	7
Gösterip Yaptırma	7
Model Olma	5
Pekiştirme	4
Drama	4
Şarkı	3
Akran Öğretimi	3
Gözlem yoluyla öğretim	1

Okul öncesi öğretmenlerine OSB olan öğrencinize sosyal becerileri öğretirken hangi yöntemleri kullandınız sorusu yöneltilmiş ve görüşülen yedi öğretmen oyun yoluyla öğretim yönünde görüş belirtmiştir. Ceyda öğretmen “*Yani u şimdi okul öncesi çocukları olduğu için tabii ki oyun yöntemini kullanıyoruz.*” ve Ayşe öğretmen “*Oyun yöntemini çok sık kullanıyorum bazen drama yapıyoruz onu da dramalara katıyorum ya da müzikli etkinlikler yapıyoruz bu şekilde öğretmeye çalışıyorum.*” şeklinde görüş belirterek oyun ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Yedi öğretmen gösterip yaptırma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Müge “*Bir şeyleri anlatırken görseller üzerinden gitmeye çalıştım ilk önce görselini gösterip sonra tekrardan yapması gerektiğini kademe kademe öğretim gösterip yaptırma tekniğini kullandım.*” Hatice öğretmen “*Ona özel bir ilgimiz iletişimimiz olmuştu anlatarak göstererek daha çok sözel ifade tam anlamıyordu beraber gidip beraber yaparak deneyimlemesini sağlayarak öğrenmesini sağlıyorduk.*” şeklinde görüş belirterek gösterip yaptırma ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Beş öğretmen model olma yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur “*... model olarak biz kendimiz örnek oluyoruz. Model oluyoruz.*” Kübra öğretmen

“Sınıfında yaparak yaşayarak bir şeyleri daha fazla yapıyoruz öğreniyoruz model olma kullanıldı.” şeklinde görüş belirterek model olma ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Dört öğretmen pekiştirme yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Kübra *“Daha çok pekiştireç kullandım.”* ve Nilay öğretmen *“Sembolik pekiştireç, fiziksel temas ondan sonra göz teması gibi yöntemleri kullandım.”* şeklinde görüş belirterek pekiştirme ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Dört öğretmen drama yöntemini kullandığını belirtmiştir. Öğretmenlerden Ayşe *“Oyun yöntemini çok sık kullanıyorum bazen drama yapıyoruz onu da dramalara katıyorum ya da müzikli etkinlikler yapıyoruz bu şekilde öğretmeye çalışıyorum.”* ve Elif öğretmen *“Otizmle çocuklarımla drama yöntemini kullanıyorum.”* şeklinde görüş belirterek drama ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Üç öğretmen şarkı yönünde görüş belirtmiştir. Berrin öğretmen *“Şarkılarla türkülerle oyunlarla her türlü kazanım vermeye çalışıyoruz yöntemim o yüzden hep benim ilk öncelikle oyun şarkı tekerleme”* Ayşe öğretmen *“... müzikli etkinlikler yapıyoruz bu şekilde öğretmeye çalışıyorum.”* şeklinde görüş belirterek şarkı ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Üç öğretmen akran öğretimi yöntemini kullandığını belirtmiştir. Fatma öğretmen *“Arkadaşlarından evet akran eğitiminden de yararlandı. Hani arkadaşları konuşmuyor olarak kafalarında onu belirledi. Konuşunca şaşıyorlardı ama genel olarak sevilen bir çocuktu. Öyle biraz daha içe kapanık daha böyle sessiz biraz daha görünmez gibiydi. Zaman içinde sınıftaki görünürlüğü arttı. Mesela çocukların ona dönüşü oyun oynarken çağırımları. Mesela sevdiği arkadaşları var ben o çocukları da yönlendiriyordum. Mesela direkt özel durumu olan çocuğu yönlendirmek daha zor. Arkadaşı olanı çağırıyordum. Biraz mesela öyle yönlendirmeye hani ihtiyaç duyuyordu çocuk biraz değil baya duyuyordu.”* ve Pelin öğretmen *“Daha çok çocuklarla mesela herhangi bir drama yapıyoruz orda da hani sosyalleşmesi adına bir çocuğundan yardımcı olmasını istiyordum onun elini tutup aynı hareketleri yaptırıyorduk.”* şeklinde görüş belirterek akran öğretimi ile öğretim yaptığını belirtmiştir.

Bir öğretmen gözlem yolu ile öğretim yaptığını belirtmiştir. Berrin öğretmen *“Oyuna katılmak istemediği zaman çok da bunaltmıyorum oturuyor bir köşede gözlem yoluyla da bir şekilde öğreniyor. Bizi izleyerek de öğreniyor bir süre sonra zaten dahil olabiliyor ya da arkadaşları onu dahil edebiliyorlar bir yere kadar o inatlaşma süreci oluyor sonra yavaş yavaş kendi kendine u sizinle dahil olmasa bile kendi kendine*

köşede otururken aslında öğrettiğiniz o şarkıyı mırıldanırken duyabiliyorsunuz. Gözlem yoluyla da öğrenebiliyorlar yani bunaltmıyoruz.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin kendisinin gözlem yoluyla öğrendiğini belirtmiştir.

4.7. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerine Sosyal Beceri Öğretimi Sırasında Karşılaştıkları Güçlükler

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “Sosyal beceri öğretimi sırasında ne tür güçlüklerle karşılaştınız?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.7’de verilmiştir.

Tablo 4.7. Öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi sırasında karşılaştıkları güçlükler

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Öğrencinin sahip olduğu problem davranışlarından kaynaklı güçlükler	12
Aileden kaynaklanan güçlükler	5
Öğrencinin sahip olduğu yetersizlikten kaynaklanan güçlükler	4
Öğrencinin etkinliklere katılmayı reddetmesinden dolayı yaşanan güçlükler	4
Eğitim süresi ile ilgili yaşanan güçlükler	2
Öğretmenin özel eğitimle ilgili bilgi sahibi olmamasından kaynaklanan güçlükler	1

Okul öncesi öğretmenlerine sosyal beceri öğretimi sırasında ne tür güçlüklerle karşılaştınız sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 12 öğretmen öğrencinin sahip olduğu problem davranışlarından kaynaklı güçlükler yaşadıklarını belirtmiştir. Ayşe öğretmen *“Dinlemiyor dinlemek istemiyor gitmek istiyor ve çok inatçı davranışlar sergiliyor bunlar bayağı zorluk çıkarıyor bana yapmak istemiyor.”* ve Ceyda öğretmen *“Yani tabii ki inatlaşma oluyor bazen ağlamayla karşılaşabiliyorum hatta ağlama krizleri ile karşılaşıyorum.”* şeklinde görüş belirterek öğrencinin sahip olduğu problem davranışlarından kaynaklı güçlük yaşadığını belirtmiştir.

Sorulan soruya beş öğretmen aileden kaynaklı güçlüklerle karşılaştığını belirtmiştir. Göksel öğretmen *“Güçlükler ilk olarak babası öğrencimin düzelebileceğini inanıyormuş.”* Müge öğretmen *“Okulda aldığı eğitimle ailede olan çok farklı oluyor biz burada net olmaya çalışıyoruz alışkanlık haline getirdiği şeyleri sürekli yaptırmaya çalışıyor çocuk aileler bazen ağlamasın dediği olsun gibi istisnalar da farklı yapılmaması gereken şeyleri yapabiliyorlar yeter ki ağlamasın diye biz okulda net*

duruyoruz.” Elif öğretmen “Ağır otizmli öğrencimde şöyle bir sıkıntı vardı çocuk gölge öğretmenleriyle geliyordu ve okulda 3 saat kalıyordu ve burada bir şeyler öğretmeye çalışıyorduk. Hani bunun ne kadar verimli oluyordu, yarım saat çünkü oturmuyor ve aile de bunu evde desteklemediği için biz her gün yeniden sıfırlanmış ve özellikle de araya bir tatile girdiğinde hepten sıfırlanmış bir şekilde geliyorduk ve bu bizi çok zorluyordu aile desteği olmadığı için ve ailede de kabul çok yoktu çocuklarının bu yönde olduğuna dair.” şeklinde görüş belirterek aileden dolayı yaşanan güçlüklerden söz etmişlerdir.

Dört öğretmen öğrencinin sahip olduğu yetersizlikten kaynaklanan güçlükler yaşadıklarını belirtmiştir. Pelin öğretmen “En büyük güçlüyüm tabi konuşan olmasaydı benim çünkü hani en azından anlatabilseydi belki daha fazla farklı ilerleyebilirdim.” ve Fatma öğretmen “Benim zorlandığım konu öğrenci kendisi direk aktif olarak başlamıyordu hep bir böyle başlangıç için bir desteğe ihtiyaç duyuyordum o konuda zorlandım ben hani mesela on kere söylesen de on bir. Kere de benim söylemem gerekiyordu. Yani o aktif kendisini başlatması kısmında zorlanıyordum birebir sürekli ilgi istiyordu.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin iletişim becerilerindeki yetersizliğinin oluşturduğu güçlük durumundan bahsetmiştir.

Dört öğretmen öğrencinin etkinliklere katılmayı reddetmesinden dolayı yaşanan güçlükler olduğunu belirtmiştir. Sevgi öğretmen “Hiç tepki vermiyor katılmak istemiyor reddediyor yerlere yatıyor dahil olmak istemiyor en büyük sorunum bu kendini kapatıyor evet kendini kapatıyor.” ve Öznur öğretmen “Verilen talimatları çok uygun hareket etmemesi. Yönergeyi Yönerge verdiğiniz zaman sizin verdiğiniz yönergeyi değil de o kendi kafasındaki doğrusunu yapmaya çalışır zaten.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin etkinliklere katılmayı reddetmesinden dolayı güçlük yaşadığını belirtmiştir.

İki öğretmen eğitim süresi ile ilgili güçlükler yaşadığını belirtmiştir. Nilay öğretmen “Karşılaştığım güçlükler tatiller. Tatiller benim en başta başa sarmama neden oldu.” Elif öğretmen ise “Burada bir şeyler öğretmeye çalışıyorduk hani bunun ne kadar verimli oluyordu yarım saat çünkü otur ve aile de bunu evde desteklemediği için biz her gün yeniden sıfırlanmış ve özellikle de araya bir tatile girdiğinde hep sıfırlanmış bir şekilde geliyorduk.” şeklinde görüş belirterek eğitim süresi ile ilgili güçlükler yaşadığını belirtmiştir.

Bir öğretmen özel eğitimle ilgili bilgi sahibi olunmamasından dolayı güçlükler yaşandığını belirtmiştir. Fatma öğretmen “Sosyal beceri öğretimi sırasında da dediğim

gibi bazen mesleki bilgi yetersizliğini de yaşıyorsunuz hani mesela davranışta bu çocukta bu eksik ama bunu nasıl öğreteceğim hangi yöntemle öğreteceğim.” şeklinde görüş belirterek özel eğitimle ilgili bilgi sahibi olunmamasından dolayı güçlükler yaşadığını belirtmiştir.

4.7.1. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmek için yaptıkları

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “Karşılaştığınız güçlüklerin üstesinden gelmek için neler yaptınız?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.7.1’de verilmiştir.

Tablo 4.7.1. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerin üstesinden gelmek için yaptıkları

Öğretmen Görüşleri	f
Aile ile iş birliği yapma	7
Rehber öğretmene danışma	5
Pekiştireç verme	3
Doğal akışına bırakma	3
Akranlarını öğrenci hakkında bilgilendirme	3
Kaynaklardan bilgi edinme	2
Özel eğitim öğretmenine danışma	1
Sınıftaki diğer öğrenci ailelerini öğrenci hakkında bilgilendirme yapma	1
Sınıftaki diğer öğrencilerin ailelerinden destek isteme	1
Okul dışında öğrencinin devam ettiği rehabilitasyon merkezi ile iş birliği yapma	1
Okuldaki diğer öğretmenlerden destek isteme	1

Okul öncesi öğretmenlerine karşılaştığınız güçlüklerin üstesinden gelmek için neler yaptınız sorusu yöneltilmiş ve görüşülen yedi öğretmen bununla ilgili olarak aile ile iş birliği yaptıklarını belirtmiştir. Leyla öğretmen “Üstesinden gelmek için aile eğitimi çocukların hazırlanması belki aileden aileyle sürekli iletişim otizmli olan çocuğun aileyle sürekli iş birliği içinde olmamız gerekiyor.” Ayşe öğretmen “Okul sonrası etkinliklerden çok hoşlanıyor ve annesiyle bu konuda iş birliği yapıyorum işte bugün güzel geçtiyse e Pekiştireç olarak okul sonrası onu parka götürüyor.” şeklinde görüş belirterek aile ile iş birliği yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Beş öğretmen güçlükleri ortadan kaldırmak için okuldaki rehber öğretmene danıştığını belirtmiştir. Kübra öğretmen “İkinci dönemde rehberlik servisinden destek aldım.” İrem öğretmen “Her türlü gelişim takip etmeye çalıştık aile yönlendirme rehber

hocasına yönlendirmeye çalıştık.” şeklinde görüş belirterek rehber öğretmene danıştığını ifade etmiştir.

Üç öğretmen pekiştireç verdiğini belirtmiştir. Ayşe öğretmen *“Okul sonrası etkinliklerden çok hoşlanıyor ve annesiyle bu konuda iş birliği yapıyorum işte bugün güzel geçtiyse e Pekiştireç olarak okul sonrası onu parka götürüyor.”* Ceyda öğretmen *“Ya ödülü çok kullanıyorum evet sosyal ödül olsun mesela eline bir yıldız çizerim onunla mutlu olabiliyor ya da işte bir aferin demekte onu mutlu edebiliyor.”* şeklinde görüş belirterek karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmek için çocuklara pekiştireç verdiklerini ifade etmiştir.

Üç öğretmen güçlüklerle karşılaştıklarını ancak çözümüne ilişkin ise doğal akışına bırakma görüşü belirtmiştir. Berrin öğretmen *“Hehehe Üstesinden gelmek için biraz kendi akışına ve doğal ortamına bırakıyoruz dediğim gibi hem gözlemleyerek öğreniyor hem oyunlara dahil olarak öğreniyor doğal sürecin içerisinde öğreniyor aslında. Özel olarak bir şey özel olarak bir çalışma zaten kaynaştırma sınıfında çok mümkün değil daha çok diğer çocuklarla akranlarından neyi nasıl öğreneceğini öğrenmeye geliyorlar buraya”* Ceyda öğretmen *“Ya evet önce yalnız bırakıp sonra eee biraz kendi haline bırakıp sonra tabiki yanına gidip işte bir ödüle Pekiştireç yapıyorum.”* şeklinde görüş belirterek çocuğu doğal akışına bıraktığını ifade etmiştir.

Üç öğretmen akranlarını OSB olan öğrenci hakkında bilgilendirdiğini belirtmiştir. İrem öğretmen *“Çocuğun sınıfta olmadığı bir zaman diğer öğrencilere öğrencimin özel olduğunu onunla arkadaşlık kurmaları gerektiğini kendilerine yaklaştığı zaman zarar vermek amaçla yaklaşmadığını sizi tanımak istediğini sizinle oyun kurmak istediğini yani diğer çocuklarla daha çok öğrencimi iyileştirmeye çalıştım.”* Leyla öğretmen *“...çocukları hazırlamak sınıfı hazırlamak yine hikayelerle resim yaparak farklı gelişen çocukları anlatarak onlara sınıfımızda böyle kişiler olabileceğini onları da sınıfa hazırladıktan sonra zaten gerisi diğerlerine sınıf mevcutlarına yapabileceğimiz bir şey yok.”* şeklinde görüş belirterek akranlarını öğrenci hakkında bilgilendirdiğini ifade etmiştir.

İki öğretmen kaynaklardan bilgi edinmeye çalıştığı yönünde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen *“Seminerlerine de gitmiştim.”* İrem öğretmen *“Otizmli olan öğrenciye bu konuda daha önce araştırmalar yapmıştım. Otizmli öğrenciye nasıl yaklaşılmalı göz teması kurmuyorsa nasıl iletişim yapılmalı araştırmalar yapmıştım.”* şeklinde görüş belirterek güçlüklerin üstesinden gelmek için kaynaklardan bilgi edindiğini belirtmiştir.

Bir öğretmen özel eğitim öğretmenlerine danıştığını belirtmiştir. Öğretmenlerden Ayşe “Özel eğitim öğretmenine ve rehber öğretmenimize çok sık danışıyorum.” şeklinde görüş belirterek güçlüklerle karşılaştığında özel eğitim öğretmenine danıştığını ifade etmiştir.

Bir öğretmen sınıftaki diğer öğrenci ailelerini öğrenci hakkında bilgilendirme yoluna gittiğini belirtmiştir. Öğretmenlerden Kübra “Bir de okul genelinde bence aile eğitimleri olmalı bu çok önemli tüm velilerin bilgilendirmek çok önemli çünkü toplumumuzda farklı gelişim gösteren çok fazla bireyler var onlar daha kapsayıcı bir hayat sunmak için kapsayıcı bir eğitim hayatı sunmak için eğitim şart.” şeklinde görüş belirterek sınıftaki diğer öğrenci ailelerinin öğrenci hakkında bilgilendirilmesini tercih ettiğini ifade etmiştir.

Bir öğretmen sınıftaki diğer öğrencilerin ailelerinden destek istediğini belirtmiştir. Öğretmenlerden Elif “Sınıftaki velilerin diğer velilerin de desteği çok önemli çünkü ağır otizmlili öğrencimiz zarar verdiğinde velilerin çocuğu sınıf atmosferinde kabul ettiğinde sorun yaşamıyorduk hani hocam olabilir böyle şeyler diyip kabul ediyorlardı.” şeklinde görüş belirterek sınıftaki diğer öğrencilerin ailelerinden destek istediğini ifade etmiştir.

Bir öğretmen okul dışında öğrencinin devam ettiği rehabilitasyon merkezi ile iş birliği yaptığını belirtmiştir. Öğretmenlerden Deniz “Onun ayrıca okul dışında da başka bir özel eğitime giderek veya merkeze giderek buradakilerle pekiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin okul dışında devam ettiği rehabilitasyon merkezi ile iş birliği yoluna gittiğini belirtmiştir.

4.7.2. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerle ilgili destek beklentisi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “Karşılaştığınız güçlüklerle ilgili olarak size kimlerin nasıl destek olmasını beklersiniz?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.7.2’de verilmiştir.

Tablo 4.7.2. Öğretmenlerin karşılaştığı güçlüklerle ilgili destek beklentisi

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Rehber öğretmenin bilgilendirme yaparak destek olması	10
Ailelerin okuldaki eğitimleri devam ettirmesi, iş birliği ile destek olması	10
Özel eğitim öğretmenin bilgi paylaşımı yaparak destek olması	4
Rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerin iş birliği yapması ile destek olması	3

Diğer öğrenci ailelerinin olumlu tutum göstererek destek olması	2
Okul idaresinin homojen sınıflar ayarlaması ve özel eğitim kaynaştırma hakkında bilgi sahibi olması ile destek olması	2
Rehber öğretmenin ailelere eğitim vererek destek olması	1
Sınıftaki diğer öğrencilerin olumlu tutum göstererek destek olması (İş birliği yapma, akran kabulü)	1
Okul çalışanlarının öğrenciye olumlu tutum göstererek destek olması	1

Okul öncesi öğretmenlerine “Karşılaştığınız güçlüklerle ilgili olarak size kimlerin nasıl destek olmasını beklersiniz” sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 10 öğretmen rehber öğretmenin bilgilendirme yaparak destek olması gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Nilay öğretmen *“Bir rehber öğretmenimizin olmasını isterdim. Maalesef okulumuzda rehber öğretmenimiz yoktu. Sıkıntı yaşadığımız noktada o çocuğa nasıl davranmamız gerektiği noktada rehber öğretmenimizin olmasını isterdim açıkçası.”* Ceyda öğretmen *“Rehber öğretmenden destek beklerim...”* şeklinde görüş belirterek rehber öğretmenin bilgilendirme yaparak destek olmasını istediğini ifade etmiştir.

10 öğretmen ailelerin çocuklarının okuldaki eğitimlerini devam ettirmesi, öğretmenleriyle iş birliği yaparak onlara destek olması gerektiği yönünde beklentileri olduğunu belirtmiştir. İrem öğretmen *“Aile u en temel iş aileye düşüyor aileden sonra diğer öğretmenlere iş sorumluluk düşebilir mesela”* ve Öznur öğretmen *“En büyük destek aile olmalı kesinlikle. Çünkü hiçbir zaman otizmli çocuklarda sadece öğretmen faktörü tabii ki çok önemlidir. Ama eğer ki aile sizin arkanızda değilse aile size yardımcı olmuyorsa siz tek başınıza asla hiçbir şey yapamazsınız.”* şeklinde görüş belirterek aile ile iş birliği yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Dört öğretmen özel eğitim öğretmenin bilgi paylaşımı yaparak kendilerine destek olması gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. İrem öğretmen *“Bu alanda çalışmış yıllarını vermiş tecrübeli öğretmenlerden etkinlik konusunda yaklaşım konusunda onların bana destek vermesini isterdim.”* ve Ayşe öğretmen *“Özel eğitim öğretmenlerimize çok danışıyorum özel eğitim öğretmenlerinin biraz daha böyle rehber öğretmen gibi.”* şeklinde görüş belirterek özel eğitim öğretmenlerinin destek olmasından bahsetmişlerdir.

Üç öğretmen rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerin iş birliği yapması ile destek olması yönünde görüş belirtmiştir. Berrin öğretmen *“Diğer rehabilitasyon kurumlarında da dediğim gibi ya aslında bu bir süreç yani aile u ailenin içinde birçok şekle alıyor tabii diğer kurslar ya da okullar destekleyici oluyor.”* ve Hatice öğretmen *“...artı bir de eğitim alması gerekiyor çünkü bu çocukların ee bu eğitim alanına gitmesi*

gerekiyor daha sonra da orda bu eğitimi aldığı öğretmenlerle eşgüdümlü işbirlikçi haliyle çalışarak olur tek başına olmaz hele hele öğretmeni tek başına bu çocuklarla eee bir yere gelmesi mümkün değil.” şeklinde görüş belirterek temelde aile ile iş birliğinin yanında rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerin destekleyici olması gerektiğini de belirtmiştir.

İki öğretmen sınıftaki diğer öğrenci velilerinin olumlu tutum göstererek destek olması yönünde görüş belirtmiştir. Hatice öğretmen *“Sınıftaki diğer çocukların velilerinin sabırlı olması gerekiyor hani zararlı bir davranışı yoktu ama zararlı olan davranışlarına da göz yumabilen bu konuda sabır gösterebilen bir veli kıtasında olması gerekiyor”* ve Elif öğretmen *“Sınıftaki velilerin diğer velilerin de desteği çok önemli çünkü ağır otizmli öğrencimiz zarar verdiğinde velilerin çocuğu sınıf atmosferinde kabul ettiğinde sorun yaşamıyorduk hani hocam olabilir böyle şeyler diyip kabul ediyorlardı.”* şeklinde görüş belirterek diğer öğrencilerin ailelerinden destek beklentisini ifade etmiştir.

İki öğretmen okul idaresinin homojen sınıflar ayarlaması ve özel eğitim kaynaştırma hakkında bilgi sahibi olması ile destek olması gerektiğini belirtmiştir. Fatma öğretmen *“Yani idarenin sınıfları daha homojen ayarlanması aslında.”* Kübra öğretmen *“İdarenin biraz daha durumun haberdar olması gerekiyor yani genelde idareler biraz daha mesafeliler çok fazla bilgi sahibi de değiller bence özel eğitim de kaynaştırma konusunda orada biraz destek olunabilir diye düşünüyorum.”* şeklinde görüş belirterek okul idaresinin homojen sınıf ayarlamasından bahsetmiştir

Bir öğretmen rehber öğretmenin ailelere eğitim vererek destek olması yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Leyla *“Genellikle de rehberlik servisinden yardım isterim öğrencimizin ailesinden destek istemek onla da çünkü hep iletişim halinde olmamız gerekiyor tek başına yapabileceğimiz bir şey değil çünkü. Üstesinden gelmek için aile eğitimi çocukların hazırlanması belki aileden aileyle sürekli iletişim otizmli olan çocuğun aileyle sürekli iş birliği içinde olmamız gerekiyor.”* şeklinde görüş belirterek rehber öğretmenin ailelere eğitim vererek destek olmasını istemiştir.

Bir öğretmen sınıftaki diğer öğrencilerin olumlu tutum göstererek destek olması yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Öznur *“Bir de diğer sınıfın içerisinde bulunduğu zaman diğer çocukların onu kabul etmesi önemli. O yüzden çocuklarla da konuşmak önemli. Yani diğer sınıftaki öğrencilerle.”* şeklinde görüş belirterek sınıftaki diğer öğrencilerin olumlu tutum göstererek destek olmasını ifade etmiştir.

Bir öğretmen okul çalışanlarının öğrenciye olumlu tutum göstererek destek olması yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Deniz “Okul ortamının ve okul çalışanlarının destek olmasını beklerim.” şeklinde görüş belirterek okul çalışanlarının destek olmasından bahsetmiştir.

4.8. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilerinin Hedeflenen Sosyal Beceri/Becerileri Edinmesi ile İlgili Düşünceleri

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “Öğrencinizin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.8’de verilmiştir.

Tablo 4.8. Öğretmenlerin öğrencilerinin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleri

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Öğrenci ilerleme kaydetmiştir	7
Bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilirken bazı becerilerde kaydedilmemiştir	3
Öğrenci az da olsa ilerleme kaydetmiştir	3
Öğrencide ilerleme kaydedilmemiştir	3
Öğrenci normal gelişim göstermiştir	1

Okul öncesi öğretmenlerine “Öğrencinizin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir” sorusu yöneltilmiş ve görüşülen yedi öğretmen öğrencinin ilerleme kaydettiği yönünde görüş belirtmiştir. Kübra öğretmen “*Bence Faydalı oldu faydalı olduğunu düşünüyorum bir kere severek okula gelmesi yani okul hakkında olumlu bir düşünceye sahip olması çok önemli. Oyun kuruyor oyunlara katılıyor arkadaşı var arkadaş ediniyor hani onun yanına gidiyor onunla bir şeyler paylaşıyor.*” Ceyda öğretmen “*Bence çok iyi durumda ben başardığını düşünüyorum yani geldiğinde takıntıları çok fazlaydı ama şu anda o takıntıları yendik yani. Artık yeni şeylere daha açık olduğunu rutinlerini bozabileceğini o zinciri kırabileceğini fark etti bence.*” şeklinde görüş belirterek öğrencinin ilerleme kaydettiğini ifade etmiştir.

Üç öğretmen bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilirken bazı becerilerde kaydedilmediğini ifade etmiştir. Ayşe öğretmen “*Yani bazı yerlerde ilerledik bazılarında ilerleyemedik örneğin kaçma davranışını dönem başından beri gösteriyor bir şekilde bunun önüne geçemedik hala yapıyor.*” Deniz öğretmen “*Yani şu*

ana kadar tabi kazandıkları kazanmadıkları da var. Dikkat süresi kısa ve sınıfta hiç durmuyor çıkıyor işte koridorlarda falan geziniyor yani vurma davranışı hala var onları bir tek edindiremedik davranış olarak ama onun dışında kitap çalışmamızda ders çalışmamız da seviyesine göre onları yapıyor hamur oynamayı çok seviyor.” Elif öğretmen “Öğrencim da on tane hedef belirlediysek maksimum dört tanesini kazanabildi.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Üç öğretmen öğrenci az da olsa ilerleme kaydetmiştir yönünde görüş belirtmiştir. Hatice öğretmen “Biz onun düzeleceğini görünce biz çok mutlu olmuştuk. Zaten sekiz ayda kesilmesi mümkün değil ama azalması bizi mutlu etmişti artı iletişimi ve yönergeyi aldığını görüyorduk ve yönerge alıp daha sonra kendisi yapıyordu daha başarılıydı” Göksel öğretmen “Dil konusunda kendisini daha da geliştirdi. Benimle iletişime daha fazla iletişime geçmeye başladı ama sosyal beceriler noktasında istediğim hedefe maalesef ulaşamadım kurallara uymak yok çünkü az önceki şeye dönüyoruz çevresel uyaranlar onu çok fazla etkiliyor.” cevabını vererek görüşlerini ifade etmiştir.

Üç öğretmen öğrencide ilerleme kaydedilmemiştir yönünde görüş belirtmiştir. Öznur öğretmen “Zaten yıl sonunda aile ile iş birliği olduğumuz öğrenciden bahsediyorum. Tabii olmayan öğrenciyi hiçbir şekilde ilerleme kaydedemedik. Ama ailesiyle iş birliği yaptığımız öğrenci de yıl sonunda çok güzel geri dönütler aldığımızı gördük.” Sevgi öğretmen ise “... çocuk izin verdiği sürece başarılı oluyorsunuz çocuk dahil olmak istediği sürece başarılı oluyorsunuz ama çocuk kendini kapatıyorsa başarılı olamıyoruz. Aile desteği istiyoruz bu konuda bazen aileleri sınıfa alıyoruz aileden destek bekliyorum yardımcı olmaya çalışıyorum. Kalabalık ortamlara girmek istemiyorlar otobüse binerken inerken sıra oluyoruz mesela bahçeye gidiyoruz sıra olmak istemiyor ya da arkadaşın ona dokunmasına izin vermiyor yani buna benzer bir sürü şey yaşıyoruz” şeklinde görüş belirterek aile ile iş birliği olmayan öğrencinin eğitiminde ilerleme kaydedilmediğini belirtmiştir.

Bir öğretmen normal gelişim göstermiştir yönünde görüş belirtmiştir. Öğretmenlerden Leyla “Şu an işte tam bugün normal gelişim gösterdiği ile ilgili bir psikiyatriste Sorulan sorulara zor sorular sormuş hepsini doğru cevaplar vermiş ben raporda verdim gitmeden kendisine şu an çocuğumuz normal gelişim gösteriyor yani.” şeklinde görüş belirterek öğrencinin normal gelişim gösterdiğini ifade etmiştir.

4.9. Öğretmenlerin OSB Olan Öğrencilere Sosyal Becerilerin Öğretilmesi İle İlgili Sınıfta OSB Olan Öğrencisi Olan Diğer Öğretmenlere Önerileri

Yarı-yapılandırılmış görüşmelerle okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfta OSB olan öğrencisi olan diğer öğretmenlere önerileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuş ve verilen cevapların frekans dağılımları Tablo 4.9’da verilmiştir.

Tablo 4.9. OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfta OSB olan öğrencisi olan diğer öğretmenlere öneriler

Öğretmenlerin Görüşleri	f
Öğrenciye karşı olumlu tutumlara sahip olmalı	13
Eğitim öğrenciye uygun planlamalı	13
Diğer paydaşlardan yardım almalı	8
Aile ile iş birliği yapmalı	7
Mesleki gelişime yönelmeli	6
Öğretmen farklı öğretmenler ve merkezlerle iş birliği ve iletişim içinde olmalı	4

Okul öncesi öğretmenlerine “OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfta OSB tanılı öğrencisi olan diğer öğretmenlere önerileriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiş ve görüşülen 13 öğretmen öğrenciye karşı olumlu tutumlara sahip olmalı yönünde görüş belirtilmiştir. Öznur öğretmen “*Öğretmen ilk öncelikle çocuğu kabullenecek çocuğun diğer çocuklardan farklı ve özel bir çocuk olduğunu kabullenecek aynı şekilde bunu da sınıftaki diğer öğrencilerine de anlatacak onun daha farklı olduğunu. Bir de tabii ki önemlisi bu tarz çocukların sabırla yaklaşılması gerekiyor. Çünkü diğer çocuklarla aynı hızla ilerleyemedikleri için daha sabırlı, daha özverili olması gerekiyor.*” Müge öğretmen “*İyi niyetle yaklaşmak çok önemli empati kurabilmek önemli öğretmenin bir tutum sergilerken net olması çok önemli çocuğa karşı.*” Nilay öğretmen “*Öğretmenin ilk başta onu çok sevmesi gerekiyor. Sevdikten sonra sınıf bu defa sahipleniyorlar en başta vurguladığım şey aidiyetlik.*” şeklinde görüş belirterek öğrenciye karşı olumlu tutumlara sahip olunması önerisinde bulunmuşlardır.

13 öğretmen eğitim öğrenciye uygun planlanmalı yönünde görüş belirtmiştir. Pelin öğretmen “*Eğer otizmli bir öğrencimiz varsa o sınıf mevcudunun çok daha az olması gerekiyor ki ona vakit ayıra bilelim yoksa arada kaybolup gidiyor çocuklar.*” ve

Sevgi öğretmen *“Onlarla iletişim kurmayı başarmak lazım onların seviyesine inmek lazım önce bir otizmin ne olduğunu bilmeleri lazım tanımak lazım otizmin özelliklerini bilirsek çocuğu da tanırsak daha kolay işimiz daha kolay olur... varsa BEP planına bakarak değerlendirmek lazım ondan sonra işler daha kolay olacağını düşünüyorum.”* şeklinde görüş belirterek çocukların eğitimlerinin öğrenciye uygun bir şekilde ayarlanması gerektiği önerisinde bulunmuştur.

Sekiz öğretmen diğer paydaşlardan yardım almalı yönünde görüş belirtmiştir. Ceyda öğretmen *“Zorlandığı durumlarda birbirimizden destek alabiliriz oda rehber öğretmenlerden destek alabilir.”* Göksel öğretmen *“Diğer öğretmenlere ebeveynlerin desteğini almaya çalışsınlar yani ebeveynleri de anlamaya çalışsınlar zor bir durum kolay değil ama bu tarz kabul etmeme hani inkar etme. İnkâr etme demeyeyim de kabulü zor hani o noktada zorlanacaklar o zaman da idarelerinden destek isteyebilirler. Çünkü idare desteği çok önemli.”* şeklinde görüş belirterek diğer paydaşlardan yardım alma önerisinde bulunmuştur.

Yedi öğretmen aile ile iş birliği yapılması yönünde görüş belirtmiştir. Fatma öğretmen *“Veli ile sağlıklı iletişimin çok önemli olduğunu düşünüyorum problemleri ufak ufak çözmeye gittikçe zaten manevi tatmin ediciliği çok fazla.”* ve Leyla öğretmen *“Ve veli ile bu konuda ne kadar çok iletişim içinde olursa çocuk evde de nasıl destekleneceğini Veli’ye anlatmaları gerekiyor.”* şeklinde görüş belirterek aile ile iş birliği yapılması önerisinde bulunmuştur.

Altı öğretmen mesleki gelişime yönelmeli yönünde görüş belirtmiştir. Kübra öğretmen *“... okuyabilirler bol bol ya makale okuyabilirler film izleye bilirler otizmlili bireylerle ilgili...”* Göksel öğretmen *“Eğitim konusunda okuyabilirler araştırabilirler. Instagram üzerinden duyu merkezleri ergoterapi merkezleri oluyor onlarla görüşüp fikir isteyebilirler o problem davranış üzerinde nasıl müdahale edebileceği ile ilgili. Bu konuyla ilgili kaynak kitapları okuyabilirler.”* şeklinde görüş belirterek mesleki gelişime yönelmeleri gerektiği önerisinde bulunmuştur.

Dört öğretmen öğretmenler farklı öğretmenler ve merkezlerle iş birliği ve iletişim içinde olmalı yönünde görüş belirtmiştir. Pelin öğretmen *“Yani hani aslında özel eğitimde konuşma terapileri falan oluyor diyeceğim ama bu çocuğumuz gitmiyordu aile onu göndermemişti bir başlamışlar ama bırakmışlar gitmiyor dediğim bununla ilgili aslında direk belki var mıdır onu da bilmiyorum hani ücretsiz böyle özel eğitim yerlerinde konuşma terapileri var mıdır belki daha yararlı olurdu onun için.”* Ayşe

öğretmen *“Yani biz de özel eğitimli öğrenci daha az olduğu için özel eğitim öğretmenlerimize çok danışıyorum özel eğitim öğretmenlerinin biraz daha böyle u rehber öğretmen gibi aslında sınıfımıza destek olması önemli olurdu.”* şeklinde görüş belirterek farklı öğretmenler ve merkezlerle iş birliği içinde olunması gerektiği belirtmiştir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırma sınıfında OSB olan çocuk bulunan okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara sosyal becerilerin öğretimine ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle OSB olan çocuklarla çalışan 16 okul öncesi öğretmeni ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularına göre, OSB olan çocukların eğitime başladığında en fazla zorlandığı beceriler akranları ile iletişim kurma ve sahip olduğu problem davranışlardır. Öğretmen çocuklar için genellikle iletişim kurma, oyun oynama ve oyuna katılma, akran gruplarına dahil olma becerilerini hedeflemektedir. Öğretmenler çocuklara öğretilmek üzere hedeflediği becerileri belirlerken, gözlem yaptıklarını ve öğrencinin ihtiyaçlarını temel aldıklarını belirtmektedir. Öğretmenler OSB olan çocuklar için bu hedef becerileri seçmelerinin nedeni olarak, genellikle öğrencinin eksikliği ve ihtiyacı olduğu için bu becerileri hedef beceri olarak belirlediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler sosyal becerilerin öğretiminde genellikle oyun yoluyla öğretim, model olma, pekiştirme ve ipucu yöntemlerini tercih etmişlerdir. Öğretmenler sosyal becerilerin öğretiminde karşılaştığı temel güçlük olarak öğrencilerin sahip olduğu problem davranışları belirtmiştir ve bu güçlüklerin üstesinden gelmek için aile ile iş birliği yaptıklarını, rehber öğretmen gibi kişilerden destek aldıklarını, farklı yöntemler denediklerini ifade etmişlerdir. Öğretmenler bir yıllık okul öncesi eğitiminden sonra OSB olan çocukta ilerleme kaydedildiğini, bazı becerilerde ilerleme olsa da bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilmediğini, bazı becerilerde az da olsa ilerleme kaydedildiğini, bazı becerilerde de hiç ilerleme kaydedilmediğini ve öğrencinin normal gelişim gösterdiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin diğer öğretmenlere önerileri ise daha çok, öğrencilerine karşı olumlu tutumlar sergilemeleri gerektiği ve öğrenciye uygun eğitimler planlanması gerektiği yönünde olmuştur.

5.2. Tartışma

Öğretmenlere ilk olarak erken çocukluk döneminde sosyal beceriler denildiğinde neler düşündükleri sorusu yöneltilmiş ve elde edilen bulgulara göre öğretmenler erken çocukluk dönemi sosyal becerileri denildiğinde; çocukların arkadaşlarıyla iletişim kurması, sosyal etkileşim başlatma ve sürdürme, okula-sınıfa uyum sağlama, yardım isteme, kendisini ailesini tanıtma, kendini ifade etme, toplumsal hayata hazırlama, oyun

kurma-oyun oynama, sırada bekleme, paylaşma becerileri olarak ifade etmiştir. Alan yazına bakıldığında bu araştırmada öğretmenlerin sosyal becerilere ilişkin verdiği yanıtlarla Karakuş-Özdemir (2015) araştırmasında öğretmenlerin verdiği yanıtlar paralel görünmektedir. Karakuş-Özdemir (2015) araştırmasında okul öncesi öğretmenlerine “Size göre sosyal beceri ne demektir?” sorusunu yöneltmiş ve öğretmenler kendini tanıtmaya, kendini ifade etme, duygularını ifade etme, iletişim, sosyal ilişki, paylaşma, uyum sağlama, kendini kontrol etme, kurallara uyma becerilerini sosyal beceriler olarak belirtmişlerdir. Ayrıca okul öncesi öğretmenlerine okul öncesi dönemde hangi sosyal beceriler öğretilmelidir sorusu sorulduğunda öğretmenler sosyal becerilerden iletişim, paylaşma, kurallara uyma, uyum sağlama, sosyal ilişki, sosyal davranış becerilerini belirtmişlerdir. Karakuş-Özdemir (2015) araştırmasında erken çocuklukta yer alan sosyal becerilerle ilgili katılımcıların verdiği cevaplar araştırmanın katılımcıları tarafından verilen cevaplar ile yakın benzerliktedir ve araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Diğer yandan da Dynia vd., (2020)’nin 45 okulöncesi öğretmeni ile gerçekleştirdiği araştırmada anket aracılığıyla toplanan verilerde öğretmenler sosyal becerileri diğer kişilerle etkileşim için gereken beceriler olarak tanımlamışlardır. Dynia vd., (2020) araştırmasının anket sonucunda elde edilen etkileşim için gerekli beceriler cevabı araştırmanın katılımcılarından yedi öğretmenin verdiği sosyal etkileşim başlatma ve sürdürme cevabını desteklemektedir.

Öğretmenlere OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemine ilişkin görüşü sorulduğunda; OSB olan öğrencilerin sosyal becerilerde sıkıntılara sahip olmasından dolayı, arkadaşları ve diğer bireylerle iletişim kurabilmeleri için, arkadaşlık kurmaları için, oyun kurabilmeleri için, çocukların kendisini ifade edebilmesi için, okul-sınıf-sosyal ortamlarda vb. kurallara uyması için, topluma entegre olması için, sınıfta akranlarınca kabul görmesi için ve yaşam kalitesini arttıracak olduğu düşünüldüğü için sosyal becerilerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırmayı destekler nitelikte benzer olarak Szumski vd., (2019) araştırmasında OSB olan okulöncesi çocukların sosyal becerilerinin ve zihin kuramının geliştirilmesinde iki farklı sosyal beceri geliştirme programının etkililiğinin incelendiği araştırmalarında sosyal becerilerin, bir bireyin bulunduğu sosyal ortama ait olma gereksinimini karşıladığı, sosyal gelişimi desteklediği, arkadaş edinmeyi sağladığı, akranlarla olumlu ilişkilerin gelişimine katkıda bulunduğu ve işbirliği yapmayı sağladığı için kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadırlar. Szumski vd., (2019) araştırmasında öğretmenlerden elde edilen

bulgular hem sorunun OSB olan çocukların sosyal becerilerini hedeflemesi hem de elde edilen bulguların benzerliği açısından araştırmayı desteklemektedir. Kapkıran, İvrendi ve Adak (2006) araştırmalarında okul öncesi eğitiminin sosyal becerilerin gelişimini etkilediğini belirtmektedir. Çocukların sosyal duygusal açıdan hayata uyum sağlayabilmesi için sosyal becerileri edinmeleri gerekmektedir ve bunun da erken dönemden başlanarak kademeli olarak ilerleyerek yapılması önerilmektedir. Bireylerin sosyal ortamlara uyum sağlayabilmesi, bağımsız yaşam becerilerini kazanabilmesi için birbirleriyle iletişim kurması ve etkileşimde bulunması gerekmektedir. Bu nedenle tüm bireyler için sosyalleşmek ve bunun için de sosyal becerilerin edinimi oldukça önemli ve gereklidir.

Öğretmenlerden alınan yanıtlardan elde edilen bulgulara göre OSB olan çocukların eğitime başladığı zaman zorlandığı beceriler; akranları ile iletişim kurma, problem davranış sergileme, arkadaşları ile oyun oynama, kendini ifade etme, etkinliklere katılma, takıntılı davranışlar sergileme, sıra bekleme, akran kabulü, paylaşma, istediği bir şeyi talep etme ve izin isteme becerileridir. Bu becerilerde zorlanmalarının nedeni olarak OSB olan çocukların özelliklerinden dolayı sosyal iletişim ve etkileşimde yaşadıkları sınırlılıklardan kaynaklı olduğu düşünülebilir. Benzer olarak alan yazında Crais ve Roberts (2004) araştırmasında yetersizliği olan küçük çocukların, tipik gelişim gösteren akranlarıyla karşılaştırıldıklarında akranlarını yanıtlamada ve etkileşim-iletişim başlatmada zorluklar yaşadığı belirtmiştir. Crais ve Roberts (2004) araştırması sadece OSB olan çocukları hedef almasa bile erken çocukluk dönemini kapsamaması ve elde edilen bulguların öğretmenlerin OSB olan çocukların eğitime başladığı zaman zorlandığı becerilerden akranları ile iletişim kurma, kendini ifade etme ve talep etme cevapları ile ilişkili olduğu için yapılan araştırmayı desteklemektedir. Öztürk-Özgönenel ve Girli (2016) OSB olan 4. Sınıf ve 5. Sınıf kaynaştırma öğrencileri ile ilgili yaptığı araştırmasında öğretmen görüşlerine göre sınıflarındaki kaynaştırma öğrencilerinin iletişim becerilerinde başarılı olamadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin göz teması kurma, sıra alma, temel sohbet becerilerini gerçekleştirebilme, amacına uygun sorular sorabilme gibi becerilere sahip olmadıkları sonucuna varmıştır. Ayrıca öğretmenler OSB olan kaynaştırma öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin kısa sürdüğünü, arkadaş olmak için tercih edilmediğini, ilişkilerinde başarılı olamadıklarını ve öfke kontrolü sorunları yaşadıklarını belirtmiştir. Yanı sıra okula ve sınıf kurallarına uyamadıklarını, ders ile ilgisi olmayan sorular

sorduklarını, yapılanları takip etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Yapılan araştırmanın katılımcı öğrencilerinin tanıları OSB olmasına rağmen daha büyük yaş grubu ile çalışılmıştır. Fakat OSB olan çocukların öğrencilerin yaşadığı sorunlar açısından araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Ayrıca yapılan bu araştırma okul öncesi öğretmenlerinin görüşleri ile çok yakın benzerlikler içermesi sosyal becerilerde var olan yetersizliklerin ilerleyen yaşlarda da devam ettiğini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle erken çocuklukta OSB olan çocukların sosyal becerilerini ortaya koyan bu araştırma erken müdahale için önemli bulgular ortaya koyması açısından önemli görünmektedir. Diğer yandan Koegel, Koegel, ve Carter (1999) OSB olan bireylerde sohbet başlatma becerilerinde gecikmelerin yaygın olarak görüldüğünü belirtmiştir. Parlak (2017) araştırmasında sınıfında OSB tanılı öğrencisi olan okul öncesi öğretmenleriyle gerçekleştirdiği görüşmelerde öğretmenlerin sınıflarında çok fazla sosyal uyum problemleri ile karşılaştıklarını belirtmiş ve çocuklarda en sık karşılaştıkları sosyal uyum problemlerinin ise arkadaşları ile oyun oynamama, işlevsel iletişim kuramama, birlikte yemek yiyememe olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla her iki araştırma bulguları belirtilen açılardan gerçekleştirilen araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Öğretmenler OSB olan çocukların eğitiminde hedeflenen sosyal becerilerin iletişim kurma, oyun oynama, oyuna katılma, akran grubuna dahil olma, sınıf kurallarına uyum sağlama, etkinliğe katılma, kendini ve duygularını ifade etme, problem davranışlarını azaltma, sıra bekleme, selamlaşma, kendine yetebilme, izin isteme becerileri olduğunu ifade etmişlerdir. Alan yazında benzer olarak Aksoy (2020) araştırmasında öğretmenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda okul öncesi dönemde kazandırılması gereken hedeflenen sosyal beceriler sorusu kapsamında öğretmenler bu soruya ilişkin; saygılı olma, paylaşma, haklarını koruma ve savunma, özgüven sahibi olma gibi becerilerin kazandırılması gerektiğini belirtmiştir. Aksoy (2020) araştırmasında öğretmenlere hedeflediği sosyal becerileri OSB olan çocuklara yönelik sormasa da okul öncesi dönemde hedeflenen sosyal beceriler açısından araştırmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Araştırma bulgusunda öğretmenlerin de belirttiği gibi MEB'nin 36-72 ay dönemi çocukları için hazırladığı okul öncesi eğitim programında da çocuklara kazandırılması gereken hedef beceriler arasında; kendisini tanıyabilme, duygularının sebeplerini ve sonuçlarını ifade etme, duygu ve düşüncelerini doğru olarak söyleyebilme, sıra bekleme, hakkını arayabilme, sevinç ve kızgınlıklarını

gösterme, isteklerini erteleme, iletişim kurma, sorumluluk alma, yönergelere uyma gibi davranışlar sosyal ve duygusal hedef ve kazanımlar olarak yer almaktadır (MEB, 2013). Benzer olarak Bozarslan ve Batu (2014) araştırmalarında anaokulunda sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerle görüşme yapmıştır. Görüşme yapılan öğretmenler OSB, down sendromu, konuşma ve işitme engelli öğrencilerle çalışan öğretmenlerden oluşmaktadır. Öğretmenler özel gereksinimli öğrencileri için arkadaşları ile zaman geçirme, iletişim ve konuşma becerilerini destekleme, paylaşma, toplumda kendini kurtaracak hale gelme, sıraya girme, sorumluluk alma becerilerini hedeflediklerini belirtmiştir. Öğretmenlere sorulan özel gereksinimli öğrenci için kaynaştırmadan neler umuyorsunuz sorusuna öğretmenler arkadaşları ile vakit geçirmesi, iletişim becerilerini geliştirmek, paylaşma, toplumda kendini kurtarabilme, sıraya girme, yemek yeme, sorumluluk alma yanıtlarını vermişlerdir. Bozarslan ve Batu (2014) araştırması katılımcı özellikleri ve elde edilen bulgular bakımından benzetmektedir.

Öğretmenler OSB olan çocuklara kazandırmayı hedefledikleri sosyal becerileri öğrencilerini okulun farklı ortamlarında gözlemleyerek, öğrencinin hazır bulunuşluk seviyesine bakarak, diğer ilgili öğretmenlerle görüşmeler yaparak, RAM raporlarına bakarak, çocuğun ailesi ile görüşmeler yaparak, BEP toplantıları yaparak, belirlemeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Benzer olarak alan yazında Yıkılmış vd., (2018) araştırmalarında okul öncesi öğretmenlerinin sınıflarındaki kaynaştırma öğrencisinin performans ve gereksinimlerini belirlerken gözlem yaptıklarını, aile ile görüşme yaptıklarını, önceki öğretmenlerinin raporlarına baktıklarını, kontrol listesi kullandıklarını belirterek öğrenci ihtiyaçlarını belirlediklerini ifade etmişlerdir. Yıkılmış vd., (2018) araştırmasında öğretmenlerin sınıflarında bulunan özel gereksinimli öğrencilerin tanıları belirtilmese de okul öncesinde kaynaştırma öğrencilerin hedeflenen becerilerinin belirleme yöntemleri olarak ortak bulgulara sahiptir.

Öğretmenler OSB olan çocuklara sosyal becerileri öğretirken oyun, model olma, pekiştirme, drama, şarkı, akran öğretimi, gözlem yoluyla öğretim gibi yöntemleri kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada okul öncesi öğretmenlerinin kullandıklarını belirttikleri yöntemlerin bazılarını (model olma, akran öğretimi, pekiştirme) NAC (2015), NPDC (2014) ve NCAEP (2020) raporlarında OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde kullanıldığından sözü edilen kanıt temelli uygulamalar arasında olduğu görülmektedir. Bu bulgu OSB olan çocuklara sistematik öğrenme yaşantılarıyla

sosyal becerilerin öğretilmesi açısından sevindirici bir bulgudur. Okul öncesi öğretmenlerinin bu yöntemleri kullanıyor olmasının nedeni olarak; öğretmenlerin lisans eğitimleri sürecinde okul öncesi tipik gelişim gösteren çocuklara beceri ve kavramaların öğretilmesine ilişkin almış oldukları derslerde bu yöntemlere ilişkin alanında yetkin öğretim elemanlarınca bilgi veriliyor olmasından kaynaklanmış olduğu düşünülebilir. Ancak okul öncesi öğretmenleri lisans eğitimleri sırasında OSB gibi gelişim yetersizliği olan çocuklara farklı beceri ve kavramların öğretilmesine ilişkin herhangi bir ders almamaktadırlar. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen kanıt temelli ve odaklanmış uygulamalara ilişkin bilgi sahibi olamadıkları da sürecin bir parçası olduğundan söz edilebilir. Bu durumda da okul öncesi lisans programlarında aday öğretmenlere gelişim yetersizliği olan çocuklara beceri, kavram ve davranış edinmelerine yönelik bilgilerin sunulduğu derslerin veriliyor olması oldukça önemli ve gerekli görünmektedir. Yıkmış vd., (2018) araştırmalarında bu araştırma bulgularına benzer olarak okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisine sosyal becerilerin öğretiminde model olma, drama, anlatım sunuş, bire-bir çalışma yöntemlerini kullandıkları bulgusuna ulaşmışlardır. Keleş (2019)'ın araştırmasında bu araştırmadan farklı olarak sınıfında OSB tanılı anasınıfına giden kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin doğrudan öğretim yöntemini çok fazla kullandığı görülmektedir. Yıkmış vd., (2018) ve Keleş (2019) araştırmalarından elde edilen bulgular öğretmenlerin OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde kullandıkları yöntemlerle benzerliğe sahiptir ve araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Diğer yandan Dynia, vd., (2020)'nin araştırmalarında 45 okul öncesi öğretmeni ile gerçekleştirdikleri çalışmada anket aracılığıyla toplanan verilerde görsel destekler, ipucu, model olma, pekiştirme ve sosyal anlatılar uygulamalarını daha çok kullandıklarını belirtmişlerdir. McNeill, (2019) araştırmasında, anaokulundan on ikinci sınıfa kadar OSB olan çocukların öğretmenlerine kanıta dayalı uygulamalar listesi vermiş, öğretmenlerin bu uygulamalara aşinalıklarını ve bu uygulamaları sınıflarında kullanıp kullanmadıklarını derecelendirmelerini beklemiştir. Ankete katılan öğretmenler, en iyi bilinen ve sık kullanılan uygulamalar olarak davranış temelli ipucu verme, pekiştirme ve modelleme uygulamalarını ve görsel destek sistemlerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Dynia vd., (2020)'nin ve McNeill (2019)'un belirttiği bu uygulamalar yukarıda da belirtildiği gibi kanıta dayalı uygulamalar olarak NAC (2015), NPDC (2014) ve NCAEP (2020) raporlarında OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmada öğretmenlere OSB olan çocuklar için hedeflenen sosyal becerilerin öğretiminin neden gerekli olduğu sorulmuş ve öğretmenler çocuğun eksikliği ve ihtiyacı olduğu için, hedeflenen becerilerin çocuğun sosyal hayatında oldukça önemli olduğunu düşündükleri için, çocuğun bir gruba dahil olması gerektiğini düşündükleri için, kendini karşılarındaki kişilere ifade etmesi için, problem davranışlar ortaya çıktığı için, sınıfa uyum sağlaması için, çocuğu ilkokula hazırlamak için ve kendini koruyabilmesi için öğretilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bulgu OSB olan çocukların gelecekteki yaşamında akranları ve diğer bireylerle olumlu ilişkiler kurmaları, toplum tarafından kabul görmeleri, çocuklara özellikleri ve performanslarına göre verilecek eğitimler, bağımsız yaşama katılımları, gelecekte ev ve iş yaşantısını oluşturup sürdürebilmeleri için sosyal becerilerin en temel ve gerekli becerilerden biri olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu beceriler çocukların edinmeleri gereken ve öğretmenlerin de çocuklara sistematik öğrenme yaşantıları sağlayarak öğretmeleri gereken becerilerdir. Bulgular bu açıdan oldukça önemli görünmektedir. Alan yazında akran ilişkilerinde sorunları olan, başarılı bir şekilde akran ilişkileri oluşturamayan çocukların birçok alanda risk altında olduğunu gösteren çalışmalar yer almaktadır (örn; Brown, Odom ve Conroy, 2001). Yapılan araştırmalara göre çocuklarda akran kabûlünün, paylaşma, akranlarıyla iletişim kurma sosyal etkileşim gibi becerilerle ilişkili olduğu bulunmuştur (Hurlock, 1972; Erhardt ve Hinshaw, 1994). Benzer olarak Gomes ve Livesey (2008) araştırmasında sosyal uyum becerilerinde sorun yaşayan çocukların akran reddine maruz kaldığını belirtmiştir. Parlak (2017) araştırmasında aileler ile yaptığı görüşmeler sonucunda okul öncesinde kaynaştırma eğitimi alan OSB olan çocukların ilköğretime geçişte öğrencinin okula alışma sürecinde olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir. Aydın-Ayrak (2022) araştırmasında yaptığı analiz sonucunda kaynaştırma uygulaması kapsamında okul öncesi eğitim alan 42'si OSB olan çocuk olmak üzere toplam 142 özel gereksinimli öğrencinin sosyal beceri düzeyleri ile öğrenci-öğretmen ilişkisi bakımından anlamlı bir ilişki olduğunu ve sosyal beceri kazanımlarının çocukların olumlu ilişkiler kurmasında etkili olduğunu gözlemiştir.

Öğretmenler OSB olan çocuklara sosyal becerileri öğretirken karşılaştığı güçlüklerin çocukların sahip olduğu problem davranışlarından, çocuğun ailesinden, sahip olduğu yetersizlikten, etkinliklere katılmayı reddetmesinden dolayı yaşanan, öğretmenin özel eğitimle ilgili bilgi sahibi olmamasından kaynaklanan ve eğitim süresi ile ilgili yaşanan güçlüklerden kaynaklandığını belirtmektedirler. Araştırmada dikkat

eken bir bulgu rretmenlerin kendilerini özel eğitim ve OSB olan çocuklara ilişkin yeterince bilgi sahibi olarak görmediklerini belirtmeleridir. Araştırmada rretmenlerden elde edilen verilere göre 16 rretmenden sadece iki rretmen özel eğitimle ilgili bir eğitim almış, diğer rretmenler bu konuda hiç eğitim almamıştır. Alınan bu eğitimler hizmet içi eğitimlerdir. Bu eğitimlerde çocukların eğitimine ve kullanılan üretim yöntemlerine ilişkin teorik bilgiler sunulsa da rretmenlere uygulamalı olarak deneyim sağlama fırsatı sunulamamaktadır. Bunun yanında okul öncesi eğitim veren üniversitelerin eğitim müfredatlarına bakıldığında lisans programı içinde bir tane özel eğitimle ilgili zorunlu ders bulunmaktadır. Örneğin Yıldız Teknik Üniversitesi Okul ncesi rretmenliği Bölümü'nde 4. sınıfta zel Eğitim ve Kaynaştırma dersi, Marmara Üniversitesi Okul ncesi rretmenliği Bölümü'nde 2. sınıfta zel Eğitime Giriş dersi, Anadolu Üniversitesi Okul ncesi rretmenliği Bölümü'nde 2. sınıfta Kapsayıcı Eğitim ve zel Gereksinimli Bireyler dersi bulunmaktadır. Alan yazına bakıldığında Bozarslan-Malkoç (2010) araştırmasında anaokulunda sınıfında kaynaştırma ğrencisi olan rretmenlerle görüşme yapmış, rretmenlere okul öncesinde kaynaştırma eğitiminde yaşanılan sorunları sormuştur. Araştırmada rretmenler olumsuz anne baba tutumlarının olduğunu, çocukların arkadaşları ile iletişim kuramadığını ve arkadaşlarının öğrenciyi kabul sorunlarının olduğunu, bu nedenlerle de çocuklarda saldırgan davranışlar gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. rretmenlerin bu ifadeleri bu araştırma sosyal becerilere yönelik olsa da yaşanan güçlükler dikkate alındığında araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Tuş (2011) araştırmasında anaokulunda kaynaştırma eğitimi alan dördü OSB olan toplam dokuz özel gereksinimi olan çocuğa sahip ailelerle görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırmacının yaptığı görüşmelerde aileler öğrencilerin sınıfa uyum sağlamada, oyunlara katılmada, yapılan faaliyetlerde güçlükler yaşadığını belirtmiştir. Berkant ve Atılgan (2017) araştırmasında sınıflarında özel gereksinimli ğrencisi olan 20 sınıf rretmeninin eğitim sürecinde yaşadığı sorunları incelenmiştir. Araştırmaya göre rretmenler öğrencinin dikkat eksikliğinin, iletişim kuramamasının eğitim sürecinde güçlüklere neden olduğunu belirtmiştir. Eğitim sırasında kalabalık sınıflar, sınıf yönetiminde meydana gelen sorunlar gibi sınıf koşullarının güçlüklere neden olduğunu belirtmiştir. Sınıf rretmenlerinin çoğu BEP hazırlamayı bilmediklerini bu nedenle eğitim planı hazırlamada güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Sınıf rretmenleri kaynaştırma eğitimine ayrılan süresinin zamanın yetersiz olduğunu belirtmişler. Araştırmada zaman yetersizliği ve programın yoğunluğu

nedenlerinden dolayı güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yapılan araştırma katılımcı özellikleri açısından farklı olsa da özel gereksinimli öğrencisi olan öğretmenler açısından bakıldığında yaşanan sorunlar araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Akıncı-Düzel (2023) araştırmasında okul öncesi eğitim alan 49 dil ve konuşma yetersizliği, 119 OSB olan, 135 zihinsel yetersizlik tanılı öğrencisi olan öğretmenlerle görüşmeler yapmıştır. Öğretmenler tatil dönüşlerinin okula uyum sorunlarına neden olduğunu belirtmiş, ayrıca uzun süren hastalıklar ve tatillerin öğrencilerin okula uyum sürecini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca OSB olan çocuklarda okula uyum sağlamada davranış problemleri olduğunu; ağlama, saldırganlık, kaçma gibi uygun olmayan davranışlar sergilediklerini, arkadaş ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını ve sosyal uyum becerilerinde güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenler sosyal beceri öğretiminde yaşadığı güçlüklerin üstesinden gelmek için aile ile iş birliği, rehber öğretmene danışma, pekiştireç verme, durumu doğal akışına bırakma, akranlarını öğrenci hakkında bilgilendirme, kaynaklardan bilgi edinme, özel eğitim öğretmenine danışma, sınıftaki diğer öğrenci ailelerine öğrenci hakkında bilgilendirme yapma, sınıftaki diğer öğrencilerin ailelerinden destek isteme, okul dışında öğrencinin devam ettiği rehabilitasyon merkezi ile iş birliği yapma ve okuldaki diğer öğretmenlerden destek isteme gibi yöntemlere başvurduklarını belirtmişlerdir. Burada dikkat çeken bulgu “durumu doğal akışına bırakıyorum” diyerek öğretmenin sosyal beceri öğretiminde bir güçlükle karşılaştığında herhangi bir tedbir alma çabasına girmemesi ya da sistematik uygulamalar yapabileceği bir yöntemle başvurmamasıdır. Bu durumun öğretmenlerin OSB olan çocuklar gibi gelişim yetersizliği olan çocuklarla karşılaştıklarında beceri, kavram ve davranış kazandırmayla ilgili ya da uygun olmayan durumlarla karşılaştıklarında ne yapacaklarına ilişkin sistematik bir bilgiye sahip olmamasından kaynaklandığını belirtebiliriz. Sadioğlu (2011) araştırmasında sınıf öğretmenleri özel gereksinimli öğrencinin eğitiminde yaşadıkları güçlüklerle karşı öğretimde uyarlamalar yaptıklarını, ceza-ödül kullandıklarını, aile ile iş birliği yaptıklarını ayrıca diğer öğrencilerle iş birliği yapma ve rehber öğretmenle iletişime geçme gibi uygulamalar yaptıklarını belirtmektedirler. Araştırmada ayrıca öğretmenlerin hepsi özel gereksinimli öğrencinin eğitiminde akranlardan yararlandıklarını belirtmişlerdir. Anılan ve Kayacan (2015)’in araştırmasında sınıf öğretmenleri, sınıflarındaki kaynaştırma öğrencisi için eğitimde öğretimsel uyarlamalar yaptıklarını, farklı yöntemler denediklerini, yüzeysel ve basit öğretim uygulamaları

yaptıklarını, pekiştireçler kullandıklarını belirtmişlerdir. Anılan ve Kayacan (2015) araştırmasında sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencinin sosyalleşmesi için sınıflarındaki diğer öğrencilere gerekli bilgilendirmeler yaptıklarını, birkaç öğretmenin de sınıftaki öğrencilerin özel gereksinimli öğrenciye yardımda bulunduklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmada öğretmenler kaynaştırma eğitimi ile ilgili olarak rehberlik servisinden yardım aldıklarını da ifade etmişlerdir. Sadioğlu (2011) ve Anılan ve Kayacan (2015) çalışmaları sınıf öğretmenleri ile yapılmış olsa da sınıfında özel gereksinimli öğrencisi olan öğretmenlerin yaşadığı güçlüklerle karşı yaptıkları bakımından araştırmanın bulguları bakımından benzerlik göstermektedir.

Öğretmenler öğretimde yaşanan güçlüklerle karşı kimlerden nasıl destek istedikleri sorulmuş; rehber öğretmenin bilgilendirme yaparak, ailelerin okuldaki eğitimleri devam ettirmesi, iş birliği ile, özel eğitim öğretmenin bilgi paylaşımı yaparak, rehabilitasyon merkezindeki öğretmenlerin iş birliği yapması ile, diğer öğrenci ailelerinin olumlu tutum göstererek, okul idaresinin homojen sınıflar ayarlaması ve özel eğitim kaynaştırma hakkında bilgi sahibi olması ile, rehber öğretmenin ailelere eğitim vererek, sınıftaki diğer öğrencilerin olumlu tutum göstererek (iş birliği yapma, akran kabulü), ve okul çalışanlarının öğrenciye olumlu tutum göstererek destek olmasını beklemektedir. Alan yazında bu çalışmaya benzer olarak Gök (2009) çalışmasında sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerine kaynaştırma eğitiminde diğer paydaşlardan beklentilerini sormuştur. Öğretmenler *okul idaresinden*; gelişim yetersizliği olan çocukları sınıflara eşit dağılım yapılmasını ve okul idaresinin öğrencinin eğitim gördüğü diğer kurumlarla ve öğretmenlerle iş birliğinde yardımcı olmasını istemiş; *okuldaki öğretmenlerden*; kendileriyle bilgi alışverişi, iş birliği, olumlu tutum içinde olmalarını beklemiş, *diğer öğrencilerden*; gelişim yetersizliği olan çocuğu kabullenmelerini, iş birliğinde olmalarını, yardımlaşmalarını; *kaynaştırma öğrencisinin ailesinden* ise iş birliği, ilgi, eğitim desteği, açık olunması beklentilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Yıkılmış vd., (2018) çalışmalarında okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisine yönelik destek kaynaklarına ilişkin cevaben öğretmenler ve anne baba cevaplarını vermişlerdir. Benzer olarak Akıncı-Düzel (2023) çalışmasında öğretmenlerin çocuklara verecekleri eğitimde başarılı olması için çocuğu tanıma çalışmaları, paydaşlarla iş birliği, mesleki eğitim ve gelişim çalışmaları, eğitim ve öğretim uygulamaları, aile ile iletişim gibi yaklaşımlar ve stratejiler kullandıklarını belirtmiştir. Araştırma sonuçları OSB gibi gelişim yetersizliği olan çocuklarda sosyal

becerilere ilişkin yaşanan güçlüklerde dahil diğer sorunlarda öğretmenlerin rehber öğretmen, okul idaresi, çocukların aileleri ve tipik gelişim gösteren çocuklar ve onların ailelerinden destek beklemektedirler. En büyük desteğin de aslında tüm bu paydaşların iş birliği içinde çalışıyor olmalarının sağlanmasında yattığı da unutulmamalıdır.

Öğretmenler OSB olan çocukların sosyal becerileri edinme düzeylerine ilişkin görüşleri sorulduğunda öğrenci ilerleme kaydetmiştir, bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilirken bazı becerilerde kaydedilmemiştir, öğrenci az da olsa ilerleme kaydetmiştir, öğrencide ilerleme kaydedilmemiştir, öğrenci normal gelişim göstermiştir olarak görüşlerini beş grupta belirtmiştir. Araştırmada görüşülen öğretmenler bazı becerilerde istenilen düzeyde ilerleme kaydedilememesini; çocukların dikkat süresinin kısa olmasından kaynaklandığını, çocuklarda vurma-sınıf kurallarına uymama gibi uygun olmayan davranışlar sergilediklerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Dolayısıyla araştırmada bu olumsuz durumların çocukların sosyal beceri ediniminde olumsuz sonuçlara yol açtığından söz edilebilir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin özellikle aile ile iş birliği kurulamamasının, ailenin iş birliğine yanaşmamasının bir sonucu olarak sosyal becerilerin ediniminde herhangi bir başarı elde edemedikleri görülmüştür. Bu bulgular çocuğun sosyal beceriler gibi diğer becerilerin de ediniminin kendi gelişimini, topluma kabulünü ve bağımsız bir birey olarak toplum içinde hareket etmesini sağlamada ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Alan yazında genel olarak kaynaştırmanın başarısına ilişkin bulgularda da bakıldığında; Gök (2009) araştırmasında öğretmenlere kaynaştırma eğitiminin başarılı olan yönlerini sormuş ve görüşme yapılan 10 öğretmen 9'u sosyal gelişimlerini olumlu olarak etkilediğini belirtmiştir. Öğretmenler sınıflarda yardımcı kişilerin olmaması, kalabalık sınıfların olması, diğer öğrenciler ve ailelerinin olumsuz tutumlarından dolayı, öğretmenlerin bilgili olmaması gibi sebeplerden dolayı verilen eğitimlerde başarılı olamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgu araştırma bulgusu ile örtüşmektedir.

Öğretmenler sosyal becerilerin öğretiminde sınıfında OSB tanısı alan öğrencisi bulunan diğer öğretmenlere; öğrenciye karşı olumlu tutumlara sahip olmalı, eğitimi öğrenciye uygun ayarlamalı, diğer paydaşlardan yardım almalı, aile ile iş birliği yapmalı, mesleki gelişime yönelmeli, öğretmen farklı öğretmenler ve merkezlerle iş birliği ve iletişim içinde olmalı önerilerinde bulunmuştur. Alan yazında bakıldığında Güner-Berkant ve Atılgan (2017) araştırmalarında öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi uygulamasında özel eğitim öğrencisinin ailelerine yönelik durumu kabullenmeme,

ilgisizlik, sorumsuz davranma, iletişim kuramama, bilinçsiz ve bilgisiz olma gibi güçlüklerle karşılaştığını belirtmiştir. Bu nedenle diğer öğretmenlere eğitim seminerleri, psikolojik destek ve veli ziyaretleri yapılması gibi çözüm önerilerinde bulunmuşlardır. Gök (2009) araştırmasında öğretmenlerin kaynaştırma sınıfında yaptığı etkinliklerde, kaynaştırma öğrencisine yönelik olarak bire-bir destek olma, sadeleştirilmiş etkinlikler kullanma, etkinlikleri öğrencinin düzeyine uygun hale getirme, farklı etkinler uygulama, tekrar etme, öğrencinin yanlışlarını görmezden gelme, motive etme, ailenin katılım düzeyini artırma gibi çalışmalar yaptıklarını ve bu çalışmalarını da önerdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin yaptığı etkinlikler verilen önerilerle ve bu araştırma bulgularıyla uyumlu görünmektedir.

5.3. Öneriler

Araştırmadan elde edilen bulgularına dayalı olarak uygulamaya ve ileriki araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

1. Üniversitelerin Eğitim Fakülteleri Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümlerinde okul öncesi öğretmen adaylarına gelişim yetersizliği olan çocuklara sosyal beceriler gibi farklı beceri ve davranışların kazandırılmasına ilişkin bilimsel bilgilerin aktarılabilceği lisans derslerine programda yer verilmesi önerilebilir.

2. Okul öncesi öğretmenlerinin özel eğitim, gelişim yetersizliği olan bireyler, özel eğitimde kullanılan öğretim yöntem teknikleri, ölçme değerlendirme ve aile eğitimi hakkında yeterliliklerini arttırabilmeleri için MEB, TÜBİTAK ve diğer ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca desteklenecek seminer, çalıştay ve uygulamalı eğitimlerin verilebileceği diğer hizmet içi çalışmalar yapılabilir.

3. Öğretmenlerin karşılaşılabilecekleri güçlüklerle karşı önceden farkındalıklarını, bilgi ve tecrübelerini arttırmak için lisans eğitiminde desteklenmeye başlanabilir. Dört yıllık okul öncesi lisans eğitiminde özel eğitime ait zorunlu ders sayısı arttırılabilir.

4. OSB olan öğrencinin eğitiminden en yüksek faydayı alabilmesi için sınıfında OSB tanıli öğrencisi olan öğretmenlerin sınıf mevcutları öğrencilerin özelliklerine göre ayarlanabilir.

5.3.2. İleri araştırmalara yönelik öneriler

1. Alanyazında okul öncesi eğitim kurumlarında kaynaştırma eğitimi alan OSB tanılı öğrencilere sosyal becerilerin öğretimine ait çok fazla araştırmaya rastlanılamamaktadır. OSB olan öğrencileri kapsayıcı eğitime dahil ederek gelişimlerinin kritik dönemlerinde yaşlıları ile birlikte olmasını destekleyerek eğitimden en iyi şekilde faydalanmalarını sağlamak önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bu alanda daha fazla çalışma yapılarak daha fazla bulgular elde edip OSB olan öğrencilere verilen eğitimlerin etkililiği değerlendirilebilir.

2. Okul öncesinde kaynaştırma eğitime dahil olan ve olmayan OSB olan öğrencilere sunulan sosyal beceri eğitimi karşılaştırılarak okul öncesinde OSB olan öğrencilere sunulan kaynaştırma eğitiminin etkililiği daha ayrıntılı incelenebilir.

3. Okul öncesi eğitimi alan OSB olan çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde bilimsel dayanağı olan uygulamalara ilişkin günümüz teknolojik gelişmelerinden de yararlanarak uzmanlar tarafından öğretmenlere web-tabanlı uygulamalar düzenlenerek bu uygulamaların etkililiğinin sınındığı araştırmalar planlanabilir.

4. Özel eğitim öğretmenlerinin liderliğinde okul öncesi ya da farklı yaş düzeyindeki çocukların öğretmenlerinin sosyal becerilerin öğretiminde bilimsel dayanağı olan uygulamalar konusunda eğitilmesi ve sonrasında eğitim alan öğretmenlerin öğrencilerine öğrendikleri uygulamalardan biri ya da birkaçını içeren uygulamalarla beceri ya da davranış kazandırmaya yönelik tek-denekli araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalar planlanabilir.

5. OSB olan erken çocukluk çağındaki çocuğun ailelerinin, diğer aile üyelerinin ve bakım sunanların sosyal becerilere ve sosyal becerilerin öğretimine yönelik görüşlerinin alındığı ve aynı zamanda da çözüm önerilerinin geliştirilerek uygulamaların yapıldığı karma araştırmalar planlanabilir.

KAYNAKÇA

Abbak-Kaçar, B. S. (2019). *Okul öncesi kaynaştırma sınıfında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik durum çalışması: akran aracılı eğitim*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Acar, Ç. (2015). *Otizmli çocuklara sosyal becerilerin öğretiminde anneler tarafından hazırlanarak sunulan sosyal öykü ve video modelle öğretim uygulamasının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Acar, C., Değirmenci, H. D., Olçay, S., Tekin-İftar, E. (2023). Öğretmenlerin Gelişim Yetersizliği olan öğrencilere sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgileri, deneyimleri ve mesleki gelişim gereksinimleri. *Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(2), 641-668.

AÇEV. (2009). Türkiye’de erken çocukluk eğitimi: erişim, eşitlik, kalite. <https://www.acev.org/wp-content/uploads/2017/11/TurkiyedeErkenCocuklukEgitimiErisimEsitlikKaliteRaporu.pdf>. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Akgün-Giray, D. (2015). *Öğretmen adaylarınca hazırlanan sosyal öykülerin otizm spektrum bozukluğu olan çocukların sosyal becerileri edinmeleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Akıncı-Düzel, S. (2023). *Okul öncesi dönemdeki özel gereksinimli çocukların okula uyum durumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Akkök, F. (1999). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi (Öğretmen el kitabı)*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Aksoy, P. (2020). Okul öncesi öğretmenleriyle yapılan görüşmelere göre okul öncesi dönemde sosyal becerilere ilişkin çok yönlü bir değerlendirme. *Trakya Eğitim Dergisi*. 11(1), 386-411.

Albayrak-Arın, G. (1999). *Sosyal beceri Envanterinin ergenler için geçerlik ve güvenilirliği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Alberti, R. ve Emmons, M. (2002). *Atılganlık*. (Çev: S. Katlan). Ankara: Hyb Yayıncılık.

American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. (5. baskı). Washington, DC: American Psychiatric Publishing.

Anılan, H. ve Kayacan, G. (2015). Sınıf öğretmenlerinin gözüyle kaynaştırma eğitimi gerçeği. *XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu*, Bartın: 74-90.

Avcıoğlu, H. (2003). Okul öncesi dönemdeki çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde işbirlikçi öğrenme. Yöntemi ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi. OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı Bildiri Kitabı (s. 490-504).

Aydın-Ayrak, G. (2022). *Okul öncesinde kaynaştırma uygulamasından yaralanan özel gereksinimli öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin öğretmenleriyle olan ilişkilerine etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ayyıldız, E. (2019). Erken çocuklukta özel eğitim/müdahale nedenleri. Y. Fazlıoğlu ve H. Şengül-Erdem (Editörler), *Özel gereksinimli çocuklar erken çocuklukta gelişim ve eğitim içinde* (s. 186-217). Ankara: Vize Akademik.

Bakkaloğlu, H. (2016). Erken çocukluk özel eğitimi. *Öğretmen Dünyası*, 439, 21-26.

Balçık, B., Çifçi-Tekinarslan, İ. (2012). Otizmlili çocuklara sosyal beceri öğretiminde sosyal öykülerin etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, cilt: 45, sayı: 1, 165-190.

Banda, D. R., Hart, S. L., Liu-Gitz, L. (2010). Impact of training peers and children with autism on social skills during center time activities in inclusive classrooms. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 4(4); 619-625.

Barton, E. E. ve Smith, B. J. (2015). Advancing High-Quality Preschool Inclusion A Discussion and Recommendations for the Field. *Topics in Early Childhood Special Education*, 35(2), 69-78.

Battle, C. U. (1974). Disruptions in the socialization of a young, severely handicapped child. *Rehabilitation Literature*, 35(5), 130-140

Berk, L. E. (2013). *Bebekler ve çocuklar*. (Çev. N. Işıkoğlu). Ankara: Nobel Yayınevi

Berkant, H.G., Atılğan, G. (2017). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Journal of Educational Reflections*, 1(1), 13-25.

Bilbay, A., Çetin, F. ve Kaymak D. A. (2003). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler: grup eğitimi*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Boutot, E. A., & Bryant, D. P. (2005). Social integration of students with autism in inclusive settings. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 14-23.

Bozarslan, B. Ve Batu, E. S. (2014). Özel anaokullarında çalışan eğitimcilerin okulöncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 86-108.

Bozarslan-Malkoç, B. (2010). *Eskişehir ilindeki özel anaokullarında çalışan eğitimcilerin okul öncesi dönemde kaynaştırma ile ilgili görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bozkuş-Genç, G. (2017). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara soru sorarak iletişim başlatmanın kazandırılmasında temel tepki öğretiminin etkileri*. Yayımlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Brown, W. H., Odom, S. L. ve Conroy, M. A. (2001). An intervention hierarchy for promoting young children's peer interactions in natural environments. *Topics In Early Childhood Special Education*, 21(3): 162-175.

Caldarella, P. ve Siperstein, G. (1994). *Improving social competence: Are source for elementary school teachers*. Needhamheights, MA: Allyn and Bacon.

Connors-Burrow, N. A., Patrick, T., Kyzer, A. ve McKelvey, L. (2017). A preliminary evaluation of REACH: Training early childhood teachers to support children's social and emotional development. *Early Childhood Education Journal*, 45(2), 187-199.

Crais, E. R. ve Robbarts, J. E. (2004). Assessing communication skills. McLean, M. Wolery ve D. B. Bailey Jr. (Editörler), *Assessing infants and preschoolers with special needs* içinde (s. 345-411). Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Çelebi, M. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri*. (1. Baskı). Ankara: Pegem Akademi

Çepni, S. (2018). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş* (8. Baskı). Yayınevi: Yazarın Kendi Yayını-Salih Çepni.

Çolak, A. (2022). Sosyal yeterlik ve sosyal beceri. Ç. Acar ve S. Sani-Bozkurt (Editörler). *Otizm spektrum bozukluğu ve sosyal beceri öğretimi* içinde (s. 23-54). Ankara: Eğiten Kitap.

Darling-Churvhill, K. E. ve Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, 1-7.

Denham, S. A. (2006). Social-emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education Development*, 17(1), 57-89.

Denham, S. A. ve Brown, C. (2010). "Plays nice with others": Social-emotional learning and academic succes. *Early Education and Development*, 21(5), 652-680.

Diken, İ. H. (2013). ETEÇOM Hakkında & ETEÇOM Formları-1, ETEÇOM Stratejileri-2 ve ETEÇOM Bilgi Notları-3.

Division for Early Childhood. (2014). DEC recommended practices in early intervention/early childhood special education. <https://eric.ed.gov/?id=ED451662>. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Doyle, B. T. ve Iland, E. D. (2004). *Autism spectrum disorder from A to Z*. USA: Future Horizons.

Dynia, J. M., Walton, K. M., Brock, M. E., ve Tiede, G. (2020). Early childhood special education teachers' use of evidence-based practices with children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 77, 101606.

Eikeseth, S., Klintwall, L., Jahr, E. ve Karlsson P. (2012). Outcome for children with autism receiving early and intensive behavioral intervention in mainstream preschool and kindergarten settings. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6(2);629-835.

Elibol-Gültekin, S. (2008). *5 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü,

Elliott, S. N. ve Busse, R. T. (1991). Social skills assessment and intervention with children and adolescents: Guidelines for assessment and training procedures. *School Psychology International*, 12(1-2), 63-83.

Engelliler Hakkında Kanun. (2005). Resmi gazete. (Sayı:5378). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5378.pdf>. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Erhardt, D. ve Hinshaw, S. P. (1994). Initial sociometric impressions of ADHD and comparison boys: Predictions from social behaviors and from nonbehavioral variables. *Jornal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 833-842.

Ertuğral, A. (2021). *Erken çocukluk döneminde otizm spektrum bozukluğu tanısı almış kreş eğitimi alan ve almayan çocuklar arasındaki gelişimsel becerilerin karşılaştırılması: Darıca örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Eser, Ş. (2019). *Ortaöğretimdeki özel gereksinimli öğrencilerin ve öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gerhardt, P. F. ve Crimmins, D. (2013). *Social skills and adaptive behavior in learners with autism spectrum disorders*. Baltimore: Brookes Publishing Co.

Girgin-Akın, N. (2023). *Okul öncesi dönemdeki özel gereksinimli ve normal gelişim gösteren çocukların ebeveynlerinin eğitimden beklentileri ile beklentilerinin karşılanma düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Gobadze, T. (2022). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklara sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği: Gürcistan örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gomes, L. ve Livesey, D. (2008). Exploring the link between impulsivity and peer relations in 5- and 6-year-old children. *Child: Care, Health and Development*, 34(6), 763–770.

Gök, G. (2009). *Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göl, Z. (2017). *Kaynaştırma uygulamaları yürütülen okul öncesi sınıflarda işitme yetersizliği olan ve normal işiten öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gresham, F. M. (1986). Conceptual and definitional issues in the assesment of children's social skills: Implications for cassifications and training. *Journal of Clinical Child Adolescent Psychology*, 15(1), 3-15.

Gresham, F. M. (2002). Teaching Social Skills to High-Risk Children and Youth: Preventive and Remedial Strategies. M. R. Shinn, H. M. Walker, ve G. Stoner (Editörle.), *Interventions for academic and behavior problems II: Preventive and remedial approaches* içinde (pp. 403–432). National Association of School Psychologists.

Gresham, F. M. ve Elliot, S. N. (1984). Assessment and classification of children's social skills: A review of methods and issues. *School Psychology Review*, 13, 292-301.

Gresham, F. M. ve Elliot, S. N. (1987). The relationship between adaptive behavior and social skills: Issues in definication and assessment. *The journal of Special Education*, 21, 167-181.

Gresham, F. M. ve Elliot, S. N. (1990). *Social skills rating system*. American Guidance Service.

Gutierrez Jr, A., Hale, M. N., Gossens-Archuleta, K. ve Sobrino-Sánchez, V. (2007). Evaluating the Social Behavior of Preschool Children with Autism in an Inclusive Playground Setting. *International journal of special education*, 22(3), 26-30.

Guralnick, M. (2000). An agenda for change in early childhood inclusion. *Journal of Early Intervention*, 23, 213-222.

Guralnick, M. J. (2005). Inclusion as a core principle in the early intervention system. M. Guralnick (Ed.), *The developmental systems approach to early intervention* içinde (s. 59-69). Brookes Publishing.

Guralnick, M. (2016). Early intervention for children with intellectual disabilities: An update. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 1-19.

Gülay, H. ve Akman, B. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık

Han, H. S. ve Kemple, K. M. (2006). Components of social competence and strategies of support: Considering what to teach and how. *Early Childhood Education Journal*, 34(3), 241–246.

Haraguchi, H., Yamaguchi, H., Miyake, A., Tachibana, Y., Stickley, A., Horiguchi, M., Inoue, M., Noro, F., Kamio Y. (2020). One-year outcomes of low-intensity behavioral interventions among Japanese preschoolers with autism spectrum disorders: Community-based study. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 76,101556.

Hartup, W. W. (1983). Peer Relations. In E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of Child Psychology: Socialization, Personality, and Social Development* içinde (s. 103-196). New York: Wiley.

Hebbeler, K. ve Spiker, D. (2011). Cost effectiveness and efficacy of programs. In C. J. Groark, S. M. Eidelman, S. Maude ve L. Kaczmarek (Editörler.). *Early childhood intervention: Shaping the future for children with special needs and their families* içinde (s. 173-208). Praeger.

Heckman, J. (2012). Invest in early childhood development: Reduce deficits, strengthen the economy. https://heckmanequation.org/wp-content/uploads/2013/07/F_HeckmanDeficitPieceCUSTOM-Generic_052714-3-1.pdf. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Heward, W. L. (2013). *Exceptional children: An introduction to special education*. (10. baskı). New Jersey: Pearson Merrill Prentice Hall.

Hoffman, M. L. (1984). Parent discipline, moral internalization, and development of prosocial motivation. In E. Staub, D. Bar-Tal, J. Karylowski ve J. Reykowski (Editörler.) *Development and maintenance of prosocial behavior: International perspectives on positive morality* içinde (s. 117-137). New York: Plenum.

Howard, V. F., Williams, B. ve Lepper, C. E. (2010). Very young children with special needs: A foundation for educators, incidental teaching. *Journal of Applied Behaviour Analysis*, 44(1), 199-203.

Hurlock, E. (1972). *Child development*. New York: McGraw-Hill

Hupp, S. D. A., Leblanc, M., Jewell, J. ve Warnes, E. (2009). *Social behavior and skills in children*. New York: Springer.

Hyson, M. (2004). *The emotional development of young children: building an emotion-centered curriculum*. (2. Baskı). New York: Teachers College Press.

Işıklı, S. (2023). *İşitme kayıplı öğrencilerin iletişim becerilerinin akademik ve sosyal becerilere yansımalarına yönelik ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kansu, N. ve Beceren, E. (2004). Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler. *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 40, 10-11.

Kapıkıran, N. A., Acun Kapıkıran, N., İvrendi, A. B., Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(19), 19-27

Karaca, N. H., Gündüz, A. ve Aral, N. (2011). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sosyal Davranışının İncelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 4(2), 65-76.

Karakuş, Ö. (2015). *4-6 yaş grubu çocukların sosyal beceri eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Keleş, O. (2019). *Okul öncesi dönemde erken müdahale programları kapsamında bir kayanştırma/bütünleştirme uygulamasına ilişkin durum çalışması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kemple, K. M., (2017). Social studies, social competence and citizenship in early childhood education: Developmental principles guide appropriate practice. *Early Childhood Education Journal*, 45(5), 621-627.

Khantreejitranon, A. (2018). Using a social story intervention to decrease inappropriate behavior of preschool children with autism. *Kasetsart Journal of Social Sciences*. 39(1); 188-198.

Kırcaali-İftar, G. (2012). Otizm spektrum bozukluğuna genel bakış. E. Tekin (Ed.). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (s. 17-44). Ankara: Vize.

Kırcaali-İftar, G., Kurt, O. ve Ülke-Kürkçüoğlu, B. (2014). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı I*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kırcaali-İftar, G. ve Odluyurt, S. (2018). Otizm spektrum bozukluğu olan bireylere iletişim becerilerinin kazandırılması. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (ss. 297-334). Ankara: Vize Akademik

Kırcaali-İftar, G. ve Tekin-İftar, E. (2018). Otizm spektrum bozukluklarına yönelik program örnekleri. E. Tekin-İftar (Ed.), *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar ve eğitimleri içinde* (ss. 211-235). Ankara: Vize Akademik.

Kırcaali-İftar, G., ve Ülke-Kürkçüoğlu, B. ve Kurt, O. (2014). *Otistik çocuklar için davranışsal eğitim programı II*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Kirk, S., Gallagher, J. ve Coleman, M. R. (2014). *Educating exceptional children* (14th ed.). Cengage Learning Company.

Koegel, R. L., Koegel, L. K. ve Carter, C. M. (1999). Pivotal teaching interactions for children with autism. *School Psychology Review*, 28, 576-594.

Konold, T. R. ve Pianta, R. C. (2005). Empirically-derived, perdon-oriented patterns of school readiness in typically-developing children: Description and prediction to first-grade achievement. *Applied Developmental Science*, 9(4), 174-187.

Kostelnik, M., Gregory, K., Soderman, A. ve Whiren, A. (2009). *Guiding children's social development and learning: Theory and skills*. Boston: Cengage Learning.

LaGreca, A. M. ve Stone, W. L. (1990). *Children with learning disabilities: The role of achievement in the social, personal, and behavioral functioning*. In H. L. Swanson and B. K.

Leaf, J. B., Taubman, M., Bloomfield, S., Palos-Rafuse, L., Leaf, R., McEachin, J., Oppenheim, M. L. (2009). Increasing social skills and pro-social behavior for three children diagnosed with autism through the use of a teaching package. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3(1), 275–289.

Little, S. G., Swangler, J., ve Akin-Little, A. (2017). Defining social skills. In J. L. Matson (Ed.), *Handbook of social behavior and skills in children. Autism and child psychopathology series içinde* (s. 9-17). Springer International Publishing. ISBN 978-3-319-64592-6 (eBook).

Maleki, M., Chehrzad, M. M., Leyli, E. K., Mardani, A. ve Vaismoradi, M. (2019). Social skills in preschool children from teachers' perspectives. *Children*, 6, 64.

Mazurik- Charles, R. ve Stefanua, C. (2010). Using paraprofessionals to teach social skills to children with autism spectrum disorders in the general education classroom. *Journal of Instructional Psychology*, 37(2),161–169.

McConnell, S. R. (2002). Interventions to facilitate social interaction for young children with autism: Review of available research and recommendations for educational intervention and future research. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(5), 351-372.

McFall, R. M. (1982). A review and reformulation of the concept pf social skills. *Behavioral Assessment*, 4, 1-33.

McGinnis, E. ve Goldstein, A.P. (2003). *Program Form: New Strategies and Perspectives for Teaching Prosocial Skills*. Illinois: Research Pres.

McNeill, J. (2019). Social Validity and Teachers' Use of Evidence-Based Practices for Autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 49, 4585–4594.

McWilliam, R.A. (2016). Birth to three: Early intervention. In B. Reichow, B. A. Boyd, E. E. Barton ve S. L. Odom (Editörler.), *Handbook of early childhood special education* içinde (s. 75-88). Springer.

Mesibov, G. B., ve Shea, V. (1996). Full inclusion and students with autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 26(3), 337–346.

Metin, N., Şenol, B. Ve Yumuş, M. (2015). Okul öncesi eğitim sınıflarında kaynaştırılan otistik çocukların sosyometrik statülerinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 483-490.

Menteş, H. S. ve Aktaş Arnas, Y. (2021). Okul öncesi kaynaştırma sınıfındaki otizmlili bir çocuğun akran ilişkilerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (52), 439-464.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). Bütünleştirme kapsamında eğitim uygulamaları öğretmen klavuz kitabı. https://orgm.meb.gov.tr/kitaplar/Butunlestirme_Kapsaminda_Egitim_Uygulamalari_Ogretmen_Kilavuz_Kitabi.pdf. (Erişim Tarihi: 04.07.2024).

Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). Kaynaştırma yoluyla eğitim uygulamaları. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_07/24014806_kaynastirma1.sra.pdf. (Erişim Tarihi: 04.07.2024).

Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). Okul öncesi eğitim programı. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/guncellenenokuloncesiegitimprogrami.pdf>. (Erişim Tarihi: 04.07.2024).

Moody, C. T. ve Laugeson, E. A. (2020). Social skills training in autism spectrum disorder across the lifespan. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 29(2), 359-371.

National Autism Center (NAC). (2015). *National Standards Report 2*. Randolph, Massachusetts: National Autism Center.

National Clearinghouse on Autism Evidence and Practice, (2020). <https://ncaep.fpg.unc.edu/sites/ncaep.fpg.unc.edu/files/imce/documents/EBP%20Report%202020.pdf>.

NPDC (The National Professional Development Center on Autism Spectrum Disorders) (2014). *Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism spectrum disorder*.
<https://autismpdc.fpg.unc.edu/sites/autismpdc.fpg.unc.edu/files/2014-EBP-Report.pdf>
(Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Odom, S. L., Vitztum, J., Wolery, R., Lieber, J., Sandall, S., Hanson, M. J., and Horn, E. (2004). Preschool inclusion in the United States: A review of research from an ecological systems perspective. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 4(1), 17-49.

Odom, S. L., Boyd, B. A., Hall, L. J., & Hume, K. (2010). Evaluation of comprehensive treatment models for individuals with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40(4), 425-436.

Odom, S. L. (2016). The role of the theory in early childhood special education and early intervention. In B. Reichow, B. A. Boyd, E. E. Barton ve S. L. Odom (Editörler.), *Handbook of early childhood special education* içinde (s. 20-36). Springer.

OECD. (2020). *Early childhood education: equity, quality and transition*.
<https://biblioteca.fmcsv.org.br/wp-content/uploads/2023/07/equidade-qualidade-educacao-primeira-infancia-2.pdf>. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Okatan, İ. (2019). *Kaynaştırma eğitime devam eden otizm spektrum bozukluğu olan öğrencilere sosyal beceri öğretiminde fırsat öğretiminin etkililiği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Olçay-Gül, S. (2020). Sosyal beceri ve sosyal yeterlik. İ. Çiftçi-Tekinarslan ve N. Öncül (Editörler), *Özel eğitimde sosyal uyum becerilerinin öğretimi II* içinde. (s.3-32). Ankara: Vize Akademik.

Oral, B. ve Çoban A. (2020). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (1. Baskı). Ankara: Pegem.

Orhan, M. (2010). *Okul öncesi kaynaştırma öğrencileriyle normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal beceri ve problem davranışlarının düzeyi ile öğrenenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ömeroğlu, E., Büyüköztürk, Ş., Aydoğan, Y., Çakan, M., Özyürek, A., Gültekin-Akduman, G., Günindi, Y., Kutlu, Ö., Çoban, A., Ceylan, Ş., Özaydın, L., Sert, N., Yurt, Ö., Koğar, H., Karayol, S., Ceyhun, A. T., Atabey, D., Oğuz, T. (2014). Okul Öncesi Çocuklarda Sosyal Beceri Destek Projesi (OSBEP) https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/06133957_Osbep_ogretmen_kYlav_uz_kitabY_1.pdf adresinden erişilmiştir.

Özdemir, E. (2016). *Kaynaştırma uygulamalarına devam eden işitme kayıplı öğrencilerin sosyal uyumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018). *Resmi gazete* (Sayı:30471). https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_07/09101900_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeli_07072018.pdf. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Özkubat, U. (2010). *Görme engelli, zihinsel engelli ve olağan gelişim gösteren çocukların sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Öztürk-Özgönenel, S. Ve Girli, A. (2016). Otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1), 286-298.

Parlak, C. (2019). *Otizmli kaynaştırma öğrencilerinin okulöncesi dönemden ilkokula geçişte yaşadıkları sosyal uyum problemlerinin aile ve öğretmen görüşleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Peterson, N. L. (1987). Early intervention for handicapped and at-risk children: AN introduction to early childhood education. United States: Love Publishing.

Poyraz Tüy, S. (1999). *3-6 yaş arasındaki işitme engelli ve işiten çocukların sosyal beceri ve problem davranışları yönünden karşılaştırmaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Raver, S. (2009). Early childhood special education: 0 to 8 years. United States: Pearson.

Radley, K. C., Handley, R. D., ve Sabey, C. V. (2017). Handbook of Treatments for Autism Spectrum Disorder. In J. L. Matson (ed). Autism and Psychopathology Series, pp, 231-232 DOI 10. 1007/978-3-319-61738-1_14 Springer International Publishing AG.

Robertson, K., Chamberlain, B. ve Kasari, C. (2003). General education teachers' relationships with included students with autism. *Journal of Autism and developmental disorders*, 33(2), 123-130.

Saarni, C. (1999) *The Development of Emotional Competence*. New York: Guilford Press.

Saban-Bazalel, R., Zachor, D. A., Avni, E., Ben-Itzhak, E. (2024). Younger age is associated with better outcomes in autism severity, language, and adaptive skills after one school year in autism special education classes. *Research in Autism Spectrum Disorders* 113(12):102350.

Sadioğlu, Ö. (2011). *Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerilerine yönelik nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Samancı, O. (2016). *Okul ve hayat başarısında ailenin rolü*. Erzurum: Nitel Yayınları.

Sargent, L.R. (1991). *Social skills for school and community: Systematic instruction for children and youth with cognitive delay*. Washington DC: The Division on Mental Retardation of the Council for Exceptional Children.

Semrud-Clikeman, M. (2007). *Social competence in children*. Springer Science + Business Media.

Sette, S., Baumgartner, E. ve MacKinnon, D. P. (2015). Assessing social competence and behavior problems in a sample of Italian preschoolers using the Social Competence and Behavior Evaluation Scale. *Early Education and Development*, 26(1), 46–65.

Scattone, D. (2007). Social skills interventions for children with autism. *Psychology in the Schools*, 44(7), 717-726.

Shonkoff, J. P. ve Phillips, D. A. (eds.) (2000). From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development. Committee on integrating the Science of Early Childhood Development, National Research Council and Institute of Medicine. Washington DC: National Academy Press.

Sucuoğlu, B., Bakkaloğlu H. Ve Demir, S. (2020). Beneficial effects of inclusive preschools on the home environments of young children with and without disabilities. *Early Child Development and Care*, 190 (10), 1497-1511.

Sülün, K. (2012). *İlköğretim genel eğitim sınıfı ile özel eğitim sınıfında öğrenim gören kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Trawick-Swith, J. (2010). Çocuk gelişimi kuramları (Çev: M. Buldu). B. Akman (Ed.). *Erken çocukluk döneminde gelişim. Çok kültürlü bir bakış açısı içinde*, (s. 34-64) Ankara: Nobel Akademik.

Tuş, Ö. (2011). *Özel gereksinimi olan öğrencilerin okul öncesi eğitimine geçişte karşılaştıkları anne görüşlerine göre belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ulutaş, İ. ve Bozkurt-Polat, E. (2020). Erken çocukluk eğitimi içinde yer alan sosyal beceriler. D. Aslan (Ed.). *Erken çocuklukta sosyal beceri eğitimi içinde* (s. 221-240). Ankara: Pegem Akademi.

UNICEF. (2020). UNICEF Türkiye Milli Komitesi 2020 Faaliyet Raporu. https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/2020_Faaliyet_Raporu.pdf. (Erişim Tarihi: 07.07.2024).

Üresin, E. (2019) *İlkokula devam eden kaynaştırma öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Wanlass, R. L. ve Prinz, R. J. (1982). Methodological issues in conceptualizing and treating childhood social isolation. *Psychological Bulletin*, 92, 39-55.

Watkins, L., Kuhn, M., O'Reilly, M. F., Lang, R., Sigafos, J. ve Lancioni, G. E. (2016). Social skills. In Nirbhay N. Singh. (Ed.), *Handbook of evidence-based practices in intellectual and developmental disabilities*. Evidence-Based practices in behavioral health series içinde (s. 493-511). Springer International Publishing Switzerland ISBN 978-3-319-26583-4 (eBook).

Williams, S. K., Johnson, C. ve Sukhodolsky, D. G. (2005). The role of the school psychologist in the inclusive education of school-age children with autism spectrum disorders. *Journal of School Psychology*, 43(2), 117-136.

Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: A clinical account. *Psychological Medicine*, 11, 111-129.

Wong, C., Odom, S. L., Hume, K., Cox, A. W., Fetting, A., Kucharczyk, S., Brock, M. E., Plavnick, J. B., Fleury, V. P., Schultz, T. R. (2014). *Evidence-based*

practices for children, youths, and adults with autism spectrum disorder. Chapel Hill, NC: FPG.

Yassıbaş, U. (2021). *Bir ortaokuldaki özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerinin geliştirilmesine ve problem davranışlarının azaltılmasına yönelik okul çaplı olumlu davranışsal destek: eylem araştırması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıkmış, A., Aktaş, B., Karabulut, A. H., Terzioğlu, N.K. (2018). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma sürecinde yaptıkları çalışmalar. *Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1841-1860.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (10. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Baskı). Ankara: Seçkin.

Yılmaz, E., Batu, E. S. (2016). Farklı branştan ilköğretim öğretmenlerinin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı, yasal düzenlemeler ve kaynaştırma uygulamaları hakkındaki görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 247-268.

Yin, R.K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods*. Thousand Oaks, CA: Sage publications.

Yüksel, A., Yanık, A., A. Ayazlar, R. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri kavramlar-analizler-araştırmalar*. (1. Baskı). Ankara: Seçkin.

Zakai-Mashiach, M., Dromi, E. Ve AL-Yagon, M. (2020). Social inclusion of preschool children with ASD: The role of typical peers. *The Journal Of Special Education*, 00(0), 1-10.

EKLER

EK-1 Anadolu Üniversitesi Etik Kurul Onayı

Evrak Kayıt Tarihi: 13.12.2022	Protokol No: 455071	Tarih: 27.12.2022
--------------------------------	---------------------	-------------------

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Sınıfında Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Öğrencisi Olan Okul Öncesi Öğretmenlerin Sosyal Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüş ve Önerileri
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR
TEZ YAZARI:	Başak SAY
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

EK-2 MEB İzin Belgesi

Gelen Evrak Tarih ve Sayısı: 11.04.2023-514564

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

GÜNLÜDÜR
06.04.2023

Sayı : E-59090411-44-73930567
Konu : Anket ve Araştırma İzni (Başak SAY)

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
Genel Sekreterlik
(Yazı İşleri Müdürlüğü)

İlgi : a) Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarihli ve 2020/2 sayılı genelgesi.
b) Valilik Makamının 05.04.2023 tarihli ve E-59090411-20-73769321 sayılı oluru.

Valilik Makamının Anket ve Araştırma İzni konulu ilgi (b) oluru ve kullanılması uygun görülen ölçme araçlarının Müdürlüğümüzce mühürlenmiş örnekleri ekte gönderilmiştir.

İlgi (a) genelgenin 28. maddesinde; "Araştırma uygulama izni alan kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve araştırmacılar tamamladıkları bilimsel araştırma ile ilgili sonuç raporlarını, izni aldıkları birime çalışma bitiminden itibaren 30 gün içerisinde göndereceklerdir." ifadesi yer almaktadır.

Olur gereğince işlem yapılması ve araştırma sonuç raporunun ekte sunulan örneğe göre Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine gönderilmesi hususlarında gereğini arz ederim.

Hüseyin AYDIN
İl Millî Eğitim Müdürü a.
İl Müdür Yardımcısı

Ek:
1- Valilik Oluru (1 Sayfa)
2- Rapor Örneği
3- Ölçekler

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres : Binbirdirek Mah. İmran Öktem Cad. No: 1 Sultanahmet Fatih İstanbul Belge Doğrulama : <https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys>
Telefon : 0212 384 36 32 Bilgi İçin : Aydın BALTA
E-posta : stratejigelistirme34@meb.gov.tr Unvanı : VHKİ
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr İnternet Adresi : <http://istanbul.meb.gov.tr/>

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 3e70-e8fe-3eee-80a0-b04e koda ile teyit edilebilir.

72908049/3

İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü ANKET ARAŞTIRMA KOMİSYONU DEĞERLENDİRME FORMU							
ARAŞTIRMA SAHİBİNİN							
Adı Soyadı		Başak SAY					
Kurumu / Üniversitesi		Anadolu Üniversitesi					
Araştırma Yapılacak İller		İstanbul					
Araştırma Yapılacak Eğitim Kurumu ve Kademesi		Resmî Bağımsız Anaokulu, Resmî Anasınıfı,.....					
Araştırmanın Konusu		Sınıfta Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Öğrencisi Olan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Sosyal Becerilerinin Öğretimine İlgilin Görüş ve Önerileri					
Üniversite / Kurum Onayı		Var					
Eri Toplama Araçları		Anket					
HEB 21/01/2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020/2 Genelge Kapsamında Araytma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerinde Dikkat Edilecek Hususlar							
Maddeler	Uygun	Uygun	Maddeler	Uygun	Uygun	Maddeler	Uygun
	Değil	Değil		Değil	Değil		Değil
2020/2 Genelgenin 1. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 2. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 3. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 4. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 5. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 6. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 7. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 8. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 9. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 10. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 11. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 12. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 13. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 14. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 15. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 16. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 17. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 18. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 19. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 20. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 21. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 22. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 23. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 24. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 25. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 26. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 27. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 28. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 29. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 30. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 31. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 32. Maddesi	☐	☐	2020/2 Genelgenin 33. Maddesi	☐
2020/2 Genelgenin 34. Maddesi	☐	☐					
KOMİSYON GÖRÜŞÜ							
Veri toplama araçlarının eğitim-öğretimi akatmayacak şekilde görürlük esasına dayalı olarak uygulanması ve araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuyaoyla paylaşılması kopukıyla yürütülmesinde bir sakınca bulunmamaktadır ☐ bulunmamaktadır ☒							
Komisyon Kararı				Oybirliğiyle Alınmıştır.			
KOMİSYON							
Açıklama:				Ünvan-Adı Soyadı-İmza			
				(27.03.2023) Üye:			
				(27.03.2023) Üye:			
				(27.03.2023) Üye:			

EK-3 Öğretmen Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgiler	
Yaş	
Cinsiyet	Kadın () Erkek ()
Eğitim Durumu	Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()
Mezun Olunan Programlar	Lisans: Bölüm/ABD: Yüksek Lisans: Bölüm/ABD: Doktora: Bölüm/ABD:
Mesleki Deneyim Süresi	
Çalışılan Kurumdaki Hizmet Süresi	
Eğitim hayatınızda özel eğitimde sosyal beceriler konusunda bir eğitim aldınız mı?	Evet () Hayır () Evet ise alınan eğitimin ismi:

Araştırma Görüşme Soruları

1. Erken çocukluk döneminde sosyal beceriler denildiğinde neler düşünüyorsunuz?
2. OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretiminin önemi konusundaki düşünceleriniz nelerdir?
3. OSB olan öğrencinizin kaynaştırma eğitimine başladığı zaman zorlandığı sosyal beceriler nelerdir?
4. OSB olan öğrenciniz için hangi sosyal becerilerin öğretimini hedeflediniz?
5. OSB olan öğrencinizin hangi sosyal becerileri edinmesi gerektiğini nasıl belirlediniz, size göre belirlediğiniz sosyal beceriler neden öğretilmelidir?
6. OSB olan öğrencinize sosyal becerileri öğretirken hangi yöntemleri kullandınız? Neden?
7. OSB olan öğrencinize sosyal becerilerin öğretimi sırasında karşılaştığınız güçlükler konusundaki düşünceleriniz nelerdir, açıkla mısınız?
 - a. Sosyal beceri öğretimi sırasında ne tür güçlüklerle karşılaştınız?
 - b. Karşılaştığınız güçlüklerin üstesinden gelmek için neler yaptınız?
 - c. Karşılaştığınız güçlüklerle ilgili olarak size kimlerin nasıl destek olmasını beklersiniz?
8. Öğrencinizin hedeflenen sosyal beceri/becerileri edinmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

9. OSB olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi ile ilgili sınıfında OSB olan ğrencisi olan diğerk öğretmenlere önerileriniz nelerdir?

ARAŞTIRMA GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Bu çalışma, “Sınıfında Otizm Spektrum Bozukluğuna Sahip Öğrencisi Olan Okul Öncesi Öğretmenlerin Sosyal Becerilerinin Öğretimine İlişkin Görüş ve Önerileri” başlıklı bir Yüksek Lisans tez çalışmasıdır. Araştırma okul öncesi öğrencilere hizmet eden Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Devlet okullarında çalışan ve sınıfında Otizm Spektrum Bozukluğu tanılı (OSB) öğrencisi olan okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara sosyal becerilerin öğretimine ilişkin bilgileri, deneyimleri ve mesleki gelişim gereksinimlerini ortaya koyma amacını taşımaktadır. Çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Çimen ACAR danışmanlığında Erken Çocuklukta Özel Eğitim Tezli Yüksek Lisans Programı’nda lisansüstü öğrencisi Başak SAY tarafından yürütülmektedir. Araştırma sonuçları ile okul öncesi öğretmenlerinin OSB olan çocuklara sosyal beceri öğretimindeki bilgileri, deneyimleri ve önerileri ortaya koyarak erken çocukluk döneminde kaynaştırma uygulamalarına ışık tutulacağı düşünülmektedir.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, görüşme yoluyla sizden veriler toplanacaktır.
- Görüşme sırasında veriler ses kaydı yapılarak kayıt altına alınacaktır.
- Görüşmeye katılmayı kabul etmeniz durumunda isminiz hiç bir aşamada sorulmayacak/talep edilmeyecektir.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Anadolu Üniversitesi Erken Çocuklukta Özel Eğitim Yüksek Lisans Programı öğrencisi Başak SAY'a yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Başak SAY

E-posta:

Cep Tel:

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-5 Araştırmacı Günlüğü

18 Nisan

Kadıköy RAM'a gidildi
Özel eğitilmiş, haynatırma öğrencisi olan
okulların isimleri verildi
Kadıköy'de olma ihtimali olan okulları
listelendi.

28 Nisan

Seda Hoca ile görüşüldü
Whatsapp grublarında katılma arayışı
mesajı atıldı.
Bir geri dönüş oldu. Geri dönen kişi
katılım kriterine uygun değildi.

3 Mayıs

Seda Hoca ile tekrar görüşüldü
Katılma arayışı ile bir müdür yardımcısı
önerdi, Bir okul önerdi. Bu kişi ve
kurum da katılma kriterine uygun
değildi.

5 Mayıs - 10 Mayıs

Güngören RAM'da çalışan arkadaşım ile
görüşüm.
Arkadaşım RAM'da çalışan arkadaşına
yönelirdi.
7 okul bilgisi verdi. Bu okullardan
3 kişinin katılma kriterlerine uydu.

10 Mayıs

Bağcılar RAM'da çalışan arkadaşım ile
görüşüm.
Ağaçdaki okul listesini verdi ona
bir okuldan olumlu ve katılma

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı: Başak Say

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

2020, Marmara Üniversitesi Özel Eğitim Öğretmenliği

2021-2024, Anadolu Üniversitesi Erken Çocuklukta Özel Eğitim Yüksek Lisans Programı

2021-, Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı

